

III

П 12.527

1934-1-4

1789

17th 12.527

1934-1-4

Camp 308, 312 in off
Berlins. 1934

08

№ 1-4

(№ 04)

ДОБРИЙ ПАСТИР

РІК IV

1934

ЧИСЛО 1

СТАНИСЛАВІВ

у відданості
Редакція.

ЛВІВСЬКА Б.БЛІОТЕКА
АН. УРСР 944
№ 24. 2120 П

„ДОБРИЙ ПАСТИР“

ПРИСВЯЧЕНИЙ ДУШПАСТИРСЬКИМ І ЦЕРКОВНИМ СПРАВАМ

Річна передплата . . 10* — зл. За кордоном враз із пересилкою 2 ам. дол. на рік
Поодинокое число . . 2*50 зл.

АДРЕСА: Редакція й Адміністрація „Доброго Пастиря“: Станіславів (Stanisławów, ul. Lipowa 11). / Тел. 5-55. / Конто П. Ш. 411.580

Litterae mittantur:

„Dobryj Pastyr“ — Stanislaopolis (Stanisławów), via Lipowa, 11

З М І С Т:

Стор.

В. Д. Сучасний стан російського православ'я 1

* * * Нарізна проповідь Ісуса Христа після св. євангелія Луки (VI, 20-49) 11

о. Степан Ядловський. Нарід і держава в світлі католицької соціології 24

о. Т. Галуцинський ЧСВВ. Найдення найстарших грецьких рукописів св. Письма 35

На вибрані теми:

О. Б. Сакральний характер проповіді. 41

о. К. Г. На новий шлях навчання релігії в школі 44

О. Дуб ЧСВВ. Слово Боже в устах проповідника 50

Душпастирські питання й випадки 61

Церковний огляд 65

З нашого церковного й релігійного життя 69

Вісти з католицького світа 71

Нові книжки й видання: J. Bernbeck. Ihr Kinderlein, kommet!

(о. Д. Шевчук). — Стеф. Вас. Слово про святу Христову Церкву (о. І. Назарко ЧСВВ.). — О. П. Дзедзик. По думці Христової Євангелії (о. І. Назарко ЧСВВ.). — J. Schröteler. Geschlechter-trennung oder Geschlechter-mischung (М. Салевич). — S. Behn. Das Ethos der Gegenwart (о. Лев Бурнадз). — Mariae Sacrosanctae et Deiparae Virginis vita (о. Лев Бурнадз). — Dr. T. Tóth. Die Leiden Christi (о. Г. Маланко). — Ks. A. Quinet. Dla najmniejszych (о. Л. Бурнадз). — O. A. Vermeersch T. J. Nabożeństwo do Najśw. Serca Jezusa, w praktyce i w teorii (о. С. Лукач). — O. H. Hurter T. J. Szkice rekolekcyjne dla kapłanów i świeckich (о. С. Лукач). 74

Книжки й часописи надіслані до Редакції 79

Редагує Колегія. За редакцію відповідає: о. Д-р А. Бойчук.

Виходить за відомостю й дозволом церковної Власти.

ДОБРИЙ ПАСТИР

ЧАСОПИС ПРИСВЯЧЕНИЙ
ЦЕРКОВНИМ І БОГОСЛОВСЬКИМ
СПРАВАМ

РІЧНИК IV

СТАНИСЛАВІВ

1934

ЗМІСТ РІЧНИКА

I. Статті

	Стор.
<i>В. Д.</i> : Сучасний стан російського православ'я	1, 98
* * * Нагірна проповідь Ісуса Христа після св. євангелія Луки (VI, 20-49).	11, 105, 191
<i>о. Степан Ядловський</i> : Нарід і держава в світлі катол. соціології	24, 116
<i>о. Т. Галущинський ЧСВВ.</i> : Найдення найстарших грецьких рукописів св. Письма	35
<i>о. Др. Василь Василик</i> : Культурна сила католицизму	81
<i>о. Т. Галущинський ЧСВВ.</i> : Внутрення молитва або розважання в життю священика	161
<i>В. Д.</i> : Природний і надприродний порядок	177, 265
<i>о. Володимир Бирик</i> : Ідеал християнського життя в посланню св. Апостола Павла до Колосян	204
<i>о. Др. Василь Баран</i> : Коли відбув Ісус Христос останню пасхальну Вечерю	241
<i>о. Гриней Назарко ЧСВВ.</i> : Пресвята Євхаристія й культура	252
<i>о. Лев Бурнада</i> : Внутрішнє життя священика	276

II. На вибрані теми

Сакральний характер проповіді (<i>О. Б.</i>)	41, 134
На новий шлях навчання релігії в школі (<i>о. К. Г.</i>)	44
Слово Боже в устах проповідника (<i>о. Дуб ЧСВВ.</i>)	50
Передшлюбні протоколи (<i>о. Юстин Гірняк</i>)	128
Релігійно-моральна kwestія на селі (<i>о. В. Бирик</i>)	151
Кат. Акція в світлі науки св. Павла про містичне Тіло Христове (<i>о. Д. Валіхновський</i>)	137
Апостольство святських у рамках Католицької Акції (<i>о. Й. Савраш</i>)	215
Політика й душпастирство (<i>Й. Г.</i>)	221
Згромадження ОО. Воскресінців (<i>о. Ізидор Луб ЧСВВ.</i>)	283
Велике значіння релігійно-морального виховання	287
Прповідь і проповідник сьогодні	292
Душпастирські питання й випадки	61, 140, 224, 296

III. Церковний огляд

Канонізації і Беатифікації. — Декрети. — Консистоії. — Св. Отець про добру пресу. — 1900-ліття установлення Євхаристії і Священства	65-69
Канонізації і Беатифікації. — Декрет св. Апостольської Пенітенцїарії про т. з. „Євхаристійний день“. — Св. Конгрегація для Схід. Церкви про бінювання Сл. Божих. — Декрет Конгрегації св. Уряду про практику „сорок чотирь“ Служб Божих. — Збільшення католицької Єпархії за понтифікату св. Отця, Пій XI. — Поширення св. Ювілею Відкуплення на весь катол. світ.	144-147
Поділ єпархії Гайдудорор. — Найблищі канонізаційні процеси. — Авдієнції молодих супруж. — Св. Отець про релігійні відносини в Німеччині. — Св. Отець Пій XI. про кіно. — Рідне духовенство — одинока розв'язка місійного питання. — Св. Отець про світське апостольство жінок.	225-231
Св. Конгрегація для Східної Церкви. — Найвисша св. Конгрегація S. Officii. — Св. Отець до учасників Євхаристійного Конгресу в Буенос Айрес. — Смерть кардинала П. Гаспаррі. — Італійські католицькі робітники на авдієнції в св. Отця	298-300

IV. З нашого церковного й релігійного життя

Апостольський Адміністратор для Лемківщини. — Українське католицьке шкільництво в Америці. — Пастирський лист Преосв. Василя Такача до священиків своєї єпархії.	69-71
Десятьліття на єпископським престолі Впреосв. Василя Такача. — Перша річниця торжества „Українська Молодь Христові“. — Сьогорічні свячення в Папськйй Семинарі ім. св. Свящ. Йосафата в Римі. — Всеукраїнський жіночий Конгрес у Станиславові. — Канада організується. — В Спол. Державах півн. Америки має виходити новий католицький журнал для молоді	147-150
Титул рукоположення. — Богослуження для світських цілей. — Осудження терору. — Потрійний ювілей Пресв. Константина Богачевського. — Питомці	

укр. папської Семінарії св. Йосафата на авдієнції у св. Отця Пія XI. — Марійський Конгрес молоді в Мондері, в Канаді. — Посвячення нового матірнього дому Сестер ЧСВВ. в Юніонтаві, Па 229-231

Впр. о. Іван Гудечек Ч. Н. Ізб.-Апостольський Візитатор для всіх трьох галицьких Епархій. — Пастирський лист Пресв. Григорія Хомишина. — 30-літній ювілей „Марійських Дружин Пань“. — 60-ліття української гр.-кат. Церкви в Америці. — 60-ліття Преосв. Діонісія Нярадія. — Посмертна згадка 300-305

V. Вісти з католицького світа.

Злочинність в Америці. — Віроісповідна статистика Німеччини. — Кардинал Фаульгабер про відносини між Церквою а державою. — „Культуркампф“ у Чехословаччині. — 20 ріжних віроісповідань в Югославії. — Чи большевизм се небезпека для світового ладу? — Жиди у Нью Йорку 71-74

Двадцятьп'ятьліття Папського Біблійного Інституту в Римі. — Справа конкордату між Німеччиною а Апостольською Столицею. — Християнське населення Палістини. — Усі клякнули перед св. Отцем. — Меншальність бельгійської католицької молоді високих шкіл. — Американські католики в боротьбі з „білою смертю“. — Сильний католицький рух в Англії. — Найблизший всенародний Евхаристійний Конгрес у Буенос Айрес. — Додатні зміни в бразилійській Конституції. 150-153

Смерть о. Йосифа Джанфранческі Т. І. — Дунс Скот і християнський рух. — Дар Японця для Папи. — Католицька преса. — Радіо на услугах кат. Церкви в Америці. — „Теологія комунізму“ 231-234

Евхаристійний Конгрес у Буенос Айрес. — Фреквенція учасників Евхаристійного Конгресу в Буенос Айрес. — Четвертий міжнародний византійський Конгрес. — Міжнародний Конгрес католицьких правників у Римі. — Мучеництво еспанських священиків. — Діяльність італійської молоді в Католицькій Акції. — Президент Мікляс і Христове Царство. — Архиеп. Др. Конрад Гребер про Церкву й любов вітчини. — Католицькі поштові значки. — Р. Пуанкаре помирился з Церквою. — Смерть князя о. Волконського — В мекіканськiм соймі. — Проти нікчемних наклепів на католицькі правди. — Безбожництво в Большевії. 305-312

VI. Нові книжки й видання

J. Bernbeck. Ihr Kinderlein, kommet! (о. Д. Шевчук). — Стеф. Вас. Слово про святу Христову Церкву (о. І. Назарко ЧСВВ.). — О. П. Дзедзик. По думці Христової Євангелії (о. І. Назарко ЧСВВ.). — J. Schröter. Geschlechtertrennung oder Geschlechtermischung (М. Салевич). — S. Behn. Das Ethos der Gegenwart (о. Лев Бурнадз). — Mariae Sacrosanctae et Deiparae Virginis vita (о. Лев Бурнадз). — Dr. T. Tóth. Die Leiden Christi (о. Г. Маланко). — Ks. A. Quinet. Dla najmnieszych (о. Л. Бурнадз). — O. A. Vermeersch T. J. Nabożeństwo do Najśw. Serca Jezusa, w praktyce i w teorii (о. С. Лукач). — O. H. Hurter T. J. Szkice rekolekcyjne dla kapłanów i świeckich (о. С. Лукач). 74

Ks. Dr. Zygmunt Bielawski, Pedagogika Religijno-Moralna (Katechetyka) (о. Др. А. Бойчук). — Ks. Dr. Jan Bochenek, Chrystus w parafji (о. Др. Василь Василь), — Sancti Thomae Aquinatis, In Decem Libros Ethicorum Aristotelis expositio (о. Др. В. Василь). — A. Auftray, Pedagogia świętego (о. Лев Бурнадз). — Heinrich Lützel, Einführung in die Philosophie der Kunst (о. Лев Бурнадз). — Lisbeth Burger, Kowalscy (о. Л. Бурнадз). — P. D. Ravignan. Dernière retraite (о. А. С.). — Eduard Montier, Le dimanche du Soldat. Collection Je sème (о. А. С.). — о. Ст. Семчук, Життя і навернення св. Володимира (О. В.). — Ks. Alojzy Warol T. J., Osnovy kaznodziejskie na niedziele i święta (о. М. Каровець ЧСВВ.). — Dr. Józefat Skrzutek O. S. B. M., Un demi siècle d'histoire de l'Ordre des Basilien (1882-1932) (о. Др. А. Бойчук). — P. Th. V. Gerster a Zeil, O. M. C. De integritate confessionis (о. С. Лукач). — Postacie Świętych (о. С. Лукач). — Abbé Lusseau-Kolomb, Manuel d'études bibliques (о. А. С.). — P. Felix S. J., La destinée (о. А. С.). — G. Joannès, Deux âmes vers les cimes (о. А. С.). — G. Bontoux, Les aveux de J. J. de Rousseau (о. А. С.). — Duverne René, La tête déformée. Collection Vérité (о. А. С.). 153

Др. Василь Лаба, Патрологія (о. Др. Баран). — Kard. Mercier, Do moich alumnów (о. Лев Бурнадз). — Ks. Kazimierz Riedl T. J., Nauki duchowne (о. Б. В.). — Kazania i szkice (о. Л. Б.). — O. Jacek Woroniecki, Zak. Kazn., Pokora i jej rola w stosunkach międzynarodowych (о. Б. В.). — Ks. Dr. Kaz. Kowalski, Chrystus Pan — Mistrzem duchownym jednoski (о. Б. В.). — Ks. Dr. Kaz. Ko-

walski, Miłosierdzia chrześcijańskiego wrogowie: sekciarstwo i bolszewizm (o. B. Б.). — O. Teofil Patynek, Paulina-Marja Jaricot (o. B. Б.). — Проф. М. Чубатий, Суспільно-національна роля Унії в житті українського народу (o. Лев Бурнадз). — O. Dr. Andrzej Gmurowski O. P., Doskonałość Chrześcijańska (o. Лев Бурнадз). — C. Carbone, Circulus philosophicus (o. B. Б.). — Die lebendige Pfarrgemeinde (o. Лев Бурнадз).

234

Ks. Paweł Siwek, Reinkarnacja dusz w świetle filozofji moralnej (o. Др. Ярослав Біленький). — A. Retté, Au pays des lys noirs (o. A. С.) — A. Rémy, Voyage dans les merveilles de l'espace (o. Й. К.). — C. d'Eschevannes, Pasteur (o. A. С.). — Chanoine Gabriel Blanc, Lourdes et la libre-pensée (o. A. С.). — P. Louis Fanfani O. P., Catéchisme sur l'État Religieux (o. Г. Маланко). — Joseph Doyen, Cloches intérieures (o. A. С.). — O. Atanazy Bierbaum O. F. M., Z Bogiem (o. Лев Бурнадз). — St. Fink, Semina II, Band 2, Teil: Sonntagspredigten 2 Teil: Pfingszeit (o. Г. Маланко). — Julius Rieger, Reifende Saaten (o. Г. Маланко). — Msgr. Millot, Plans des sermons des circonstances (o. Г. I.). — Записки Наукового Тов. ім. Шевченка, том CLII, випуск II і III (o. Бурнадз); том CLIII, випуск I і II. (o. Лев Бурнадз)

313

VII. Книжки й часописи надіслані до Редакції. 79, 158, 238, 317

В. Д.

Сучасний стан російського православ'я

На основі: 1. Siegbert Riethmeister: Kirchenwirren unter den Auslandsrussen (Stimmen der Zeit 1933, ст. 44-50; 182-188). — 2. Володимир Соловєв: Росія і вселенська Церков, Львів 1906 (Відбитка „Ниви“). — 3. M. d'Herbigny S. J. — A. Deubner: Evêques russes en exil (Orientalia Christiana XXXI. 1931). — 4. Ks. J. Urban T. J. Współczesny stan prawosławia. (Pamiętnik II. Konf. kapł. w Pińsku ст. 26-45).

»Церква, яка сама є частиною держави „царства міра сего“, абдикує зі своєї місії і мусить поділяти долю всіх царств сего світа“.

В. Соловєв: Росія і всел. Церква.

Правдива Христова Церква се суспільність видима у своїм соціальному, сцентралізованому організмі, а разом надприродна з огляду на свою ціль. Як така не може бути складовою частиною чисто земської спільноти — держави; навпаки, держава може бути складовою частиною Церкви у матеріальному розумінні (члени), і завжди мусить бути підпорядкована правдивій Христовій Церкві, бо: „societates se habent inter se, sicut earum fines“. Як заховання сего порядку се один зі знаків правдивості Церкви, так відвернення сего порядку се один з певних знаків, що так устроєна релігійна спільнота не є інституцією заложеною нашим Спасителем. Така церква, як слушно зазначає Соловєв, „абдикує зі своєї надприродної місії, стає чисто земським стоваришенням, складовою частиною „царства міра сего“, а в послідовності її доля нерозривно зв'язана з тривкістю державного організму. Замітка Соловєва точно сповнилася у долі православної Церкви, невідлучно зв'язаної з судьбою царату. З хвилиною, коли державний закон оголосив світську владу опікункою догм пануючої віри і сторожем ладу у „казьонній“ Церкві, православна церква показала свою анемію; відлучена від життєдайного, скріплюючого духові сили центру-Риму, православна церква підлягла скорому розкладовому процесові до тої міри, що щоби зберегти свою бодай зовнішню єдність мусіла шукати помічі у „царстві міра сего“. „Його Величество“ станув на сторожі церковної єдності з піднесеним мечем, готов роздавити голову кожному, що осмілювався видобути з під духовного гнету того „православ'я“ установленого не так за поміччу

св. Духа, як радше карних законів російської держави. Але, як каже Аксаков: „там, де нема єдності живої і внутрішньої, там зверхня цілість може піддержуватися лише насильством і фалшом“. І так дійсно було. Ніхто не міг піднести голосу проти фалшу православія, бо йому відповідало тюрмою; тюрмою гашено бажання людської душі, каже Аксаков, тюрмою доказувано правдивість православія, тюрмою відповідало на питання розбудженої релігійної думки. Ніде, каже Соловєв, не було такого ляку перед правдою, ніде так великого сервілізму церковної єрархії, ніде „спасительна брехня“ не практикувалася на так широку скалю, як саме у казньонім царськiм православію. Православна Церква стала державною, царською інституцією і як така, поділила долю інших державних інституцій російської імперії після її розвалу. Розпався на куски великий гігант — царат — і своїм румовищем зовсім розторочив слабосиле своє диття — право- чи пак царе-славіє. Розбилося воно як черепяний горнець, що „до часу носив воду“. Зовнішня єдність штучно відживлювана та піддержувана царатом — зникла разом з ним; осталися черепки, що ждуть на мужа провидіння, що зумівби їх склеїти в цілість та привернути життя. Сей муж провидіння — не хто інший, як св. Петро, що по кінець віків живе у своїх Наслідниках. Певно, що прийде час, і сьогоднішні розбитки-черепки зєднаються з живим організмом католицької Церкви. Се певне; Христове „да вси єдино будуть“ не є *ineficax*. Але коли і як — не наша річ судити, бо дивні дороги, якими провадить Христос свою Обручницю-Церкву; а Їго дороги — не наші дороги. — Якраз предметом сеї статті є унагляднити сей застрашаючий хаос, у якому знайшлося православіє по війні так на терені бувшої Росії, як і поза її межами.

І. Стан православія у большевицькій Росії

Якраз тепер відгривається на терені бувшої царської Росії трагічний фінал великої драми, що її переживає православна церква під большевицьким ярмом. 1917 рік виставив православну церкву на великі й сильні політичні, соціальні та духові потрясення. Російська церква була суцною частю державного організму, її життя було стисло звязане з державним життям. Тимто переміна державного й соціального устрою у державі не могла залишитися без сильного впливу на життя й розвій самого православія. Петро Великий основуючи Петроград пробив „вікно“ до Європи. Крізь се вікно вдерся у Росію модерний воздух західної цивілізації, що силою своїх впливів не обмежився ли-

ше до устрою армії й держави, але й реформаторським духом обняв і православну церкву. Православна церква, що досі жила самостійним життям, знизилася до ролі державної інституції. Кожний російський духовний, чи священник, чи митрополит, став звичайним урядником означеної державної категорії. Духовна православна єрархія фактично зникла. На спосіб протестантських князів Петро забажав найвищої гідности не лише у державі, але й у церкві. 1721. р. покликав до життя „Святий Синод“, зложений так з духовників, як і світських, що був на ділі замаскованим міністерством. Церквою почав правити світський чоловік; єрархія церковна була лише податливим, німим знаряддям у руках „оберпрокуратора Св. Синоду“, світської людини. У такому стані стрінула російську церкву революція 1917. р.

Вже на початку революції покладано великі надії на будуче для дальшого, кориснішого розвою православної церкви. Православ'є, що досі чуло на собі сильний тягар царського режиму, почулось нараз звільнене з тісних обіймів „*bracchii saecularis*“. Почуло волю, до якої даремне стреміло впродовж століть. Тимчасовий революційний уряд Керенського признав незалежність церкви або радше ратифікував її „розвід“ з державою. Так несподівано звільнена православна церква, зовсім до сего неприготована, дала вкоротці доказ, що вона без опертя на світську власть не може жити. — Подією, яка розбудила велику надію у православних кругах у перших днях революції, було скликання всеросійського Собору 5. листопада 1917. р. у Москві. Сам Собор був під знаком внутрішнього розкладу у православному життю. Показалося, що серед учасників Собору много було таких, що переймалися реформаторським духом, що стреміли до переведення основної реформи у церковнім організмі більш-менш по лінії протестанської ліберальної доктрини. Домагались вони між прочим демократизації церковного устрою через участь світських людей у заряді церкви; упрощення обичаїв та приноровлення дисциплінарних законів до потреб хвилі, до духа нових часів, відносин і т. д., як н. пр. усунення безженности єпископів, надання права другий раз женитися вдівцям-священникам і т. п. Більше ліві сторонництва виступили проти вибору патріярхи; вибір патріярхи спричинивби централізацію церковного устрою, а се занадто нагадувало би доосередний устрій церкви за царату, а „що найгірше“, зблизило би під зглядом адміністрації і дисципліни православну церкву до катекзохен централістичної католицької Церкви. Устрій православ'я — говорили — має бути такий, щоби по зов-

нішних знаках можна було відрізнити православіє від католицизму. „Правдива Церква має бути видима“ — казали піоніри сего сторонництва. Ось так вже перший Собор був неначе ластівкою дальшої долі православія, а саме цілковитого його сектантського зріжничкування. Все таки на сему Соборі вибрано патріярха митр. Тихона. Щоб задоволити бажання демократичних і лівих сторонництв, значить, щоб допустити до заряду церкви світських та забезпечити устрій церкви від „небезпечної“ централізації, покликано до життя дві інші установи, а саме „Синод“ зложений з самих єпископів та „Найв. Церковну Раду“ зложену посполу так з світських, як з духовних. Судьбою православія мав правити митрополит спомаганий Синодом і Найв. Церк. Радою.

Здавалося — усі були задоволені; справи церковної адміністрації уладжено як найкраще. Та се лише так здавалося. Незабаром почалися тертя. Осіню 1919. р. патріярх Тихон отверто виступив проти безбожницького большевицького режіму. Між іншим зарядив, щоби всі єпископи, священники і вірні вважали церкву за відділену від держави, а піддавалися усім розпорядженням совітської влади, як довго сі розпорядження не противорічать обовязкам релігії та засадам віри й моралі. Богато єпископів і духовенства з т. зв. прогресивного сторонництва виступили з критичними замітками проти зарядження патріярха. Становище Тихона до безбожницького большевизму названо екстремістично-реакційним, замаскованим монархізмом, шкідливим для дальшого розвою православія. До остріших терть дійшло 1920. р. — Не зважаючи на приречення скликати в найблищому часі другий Собор, Тихон не спішився вволити волю т. зв. опозиції. Тоді часть єпископів відірвалася і повстала т. зв. „Синодальна Церква“. Синодальники заявили лояльність зглядом совітського уряду, впровадили багато змін у церковній дисципліні, а щоби дорівнати т. зв. тихонівську церкву, почали масово святити нових єпископів. Тихонівці не дали себе „переліцитувати“ і в короткому часі було по обох сторонах около 500 єпископів, під час коли за царату число всіх єпископів ледви доходило до 100.

До цілковитого розділу прийшло в маю 1922. р. Се був час великого голоду. Внаслідок нерозумної господарки уряду, а передовсім внаслідок величезних видатків сполучених з пропагандою большевизму за границею прийшло до цілковитого зuboжіння населення так, що воно стало в обличу голодового вимирання. Уряд, ані не змінив свою господарчу політику ані не пішов на зустріч зовсім справедливим постулятам населення

та припинити колективізацію і вивлащення конечних до життя середників. Зовсім несподівано зарядив грабіж церковних маєтків і цінностей, заявляючи, що ся конфіскація збереже життя мільйонів робучого люду. Конфіскація відбулася, а люди як гинули передше — так гинули далше, бо гроші пішли на заграничну пропаганду. Та проти сеї конфіскації рішучо виступив патріярх Тихон, нап'ятував політику уряду та його відношення до церкви. Наслідки не дали на себе довго ждати. Вже 6. мая 1922. р. інтерновано Тихона в однім з монастирів. Патріярх, сподіючися ув'язнення, передав свою власть ярославському митрополиті Агафангелови, аж до найближчого майбутнього Собору, який мав вирішити дальшу долю православної церкви. Між тим круги духовенства, прихильно настроєні до совітського уряду, ув'язнення Тихона вважали за пригідний момент до переведення плянованої ними віддавна реформи в церковній адміністрації. Вже шестого дня після ув'язнення, а саме 12. мая перевели вони „революцію“ у церковному заряді. Саме в ночі 12. мая зявилося у келії Тихона 5 людей, а саме: Введенський, Красницький, Калиновський, Белкоф та Стадник і зажадали від Тихона зречення з патріяршої гідності та передання влади в руки „Найвищої Церковної Ради“, покликаної до життя на московськім Соборі 1917. р. Серед яких обставин зрікався своєї влади сей тоді ще дійсно витревалий та мужний патріярх у тісній келії серед тихої темної ночі — не знати. Досить, що передав у руки напасників акти та підписав свою абдикацію. Патріярх однак зазначив, що забране мають передати митр. Агафангелові. Та ці люди зробили що іншого: 29. мая створили „Найвисший Церковний Заряд“, якого головою став хитрий та підступний єпископ Антонін.

Ось так повстає т. зв. „Жива Церква“. На вставлення представників „Живої Церкви“ большевицький уряд не впустив Агафангела до Москви; „Найв. Церк. Заряд“ зложивши заяву льюальности зглядом комуністичної влади та піддавши себе під її опіку, проголосив себе одиноким правним спадкоємцем Синоду (прибічної ради патріярха від 1917. р.) та одиноким правним зверхником православної російської церкви.

Часть єпископів не признала узурпаторських претенсій „Найв. Цер. Заряду“ і так повстає побіч „Синодальної Церкви“ (1920) та нової „Живої Церкви“ — т. зв. „Тихонівська Церква“. Всі три взаємно називали себе в додатку „раскольниками“. Та се ще не кінець „раскольницького процесу“. Вже 1922. р., т. зн. таки в році повстання „Живої

Церкви“ приходять до конфлікту між Антоніном, Красницьким і Введенським. Конфлікт кінчиться повстанням двох нових церков: 1) „Церква Відродження“ — Антоніна; 2) „Унія громад давньої Апостольської Церкви“ з Введенським на чолі. Красницький полишаєся надаліше у „Живій Церкві“. Всі три згадані церкви годилися в однім: опозиції до Тихона. На тлі тих спільних точок, антитихонівці скликали 1923. р. Собор у Москві. Собор, у якому взяли участь 62 антитихонівські єпископи, осудив становище Тихона до совітської влади, зробив над ним позаочний суд і на нім позбавлено Тихона патріяршої гідності та зредуковано до світського стану. Совітський уряд за посередництва турецького уряду вистарався для сего московського Собору апробату від царгородського патріярхи. Сей „вселенський патріярх“ вповні одобрих постанови сего Собору т. зв. „другого всеросійського“ та рівночасно признав „Найв. Церк. Заряд“ за властивого зверхника російської православної церкви.

При кінці 1923. р. патріярх Тихон видав пастирський лист до своїх вірних, у якому висловлює жаль за своє попереднє поведіння зглядом совітської влади, та заявив, що „від сього дня я не є ворог совітської влади“. Рівночасно заявив, що „Жива Церква“ новаторів позбавлена ласки. Тому взиває всіх не брати ніякої участі у новаторських згромадженнях. „Скруха“ Тихона поставила його групу у можливості дальшого успішного розвою, а рівночасно видерла „Живій Церкві“ її виключний монополь на „опіку уряду“, через що значно ослабила її впливи. Много єпископів повернуло назад до тихонівської церкви так, що вона стала знова найбільш чисельною православно-російською сектою. Між тим у „Живій Церкві“ дозріває розклад. Введенський зриває злуку з сею церквою й організує нову „найвищу власть“ для православія, а саме: „Найвищий Синод православної російської Церкви“. Введенський, незвичайно проворний і меткий чоловік, виеднує особливі привілеї для своєї „синодальної церкви“, як н. пр. виключне право провадження богословського інституту, видавання релігійних часописий і т. д. Через заприятного з большевиками Кемалю-Пашу навязуєся контакт між „синодальною“ церквою і византійським патріярхом, який признає „синодальну церкву“ як правну наслідницю колишньої синодальної патріяршої. Сей зворот політики Византії також залежить від одного інциденту між Тихоном а представниками царгородського патріярхи. Саме сі представники зажадали частинного підпорядкування московського патріярхату під византійський. Сильно здивований спробами вмішу-

вання чужого патріярхи у внутрішнє життя незалежної автокефалії, Тихон строго відповів, що „Св. Собори признають царгородському єпископови примат почести, але ніколи юрисдикції“. Ся рішуча постава Тихона, як також і політичні чинники (добрі відносини між Москвою і Стамбулом) спричинили мабуть зміну симпатій царгородського патріярха в некористь Тихона.

1924. р. умер творець большевицької Росії — Ленін. З сеї нагоди так тихонівська, як і синодальна церква старалися зеднати для себе довіря уряду, і то в той самий спосіб: обі висказали через своїх представників Тихона і Евдокима своє співчуття. Тихон короткими чемностевими фразами, від яких не тхнуло самопониженням. За се взірцем, клясичним приміром сервілізму та заперечення своєї людської чести се лист Евдокима, представника „синодальної церкви“, який дослівно передруковує большевицька „Правда“ з 25. січня 1924. р. Ось текст сего документу:

„До центрального езекутивного комітету російської совітської республіки, на руки предсідника Калініна.

Св. Синод російсько-православної Церкви висловлює Вам найглибше співчуття ізза смерти великого освободителя нашого народу з царства столітнього гнету на шлях до повної свободи й самоуправлення. Нехай безпереривно жиє в серцях тих, що осталися ясний образ великого Борця і Страждальця за свободу гнетеного люду, за ідею правдивого, загального братерства і нехай він просвічує всім у борбі за осягнення повного щастя людства на землі. Ми знаємо, що народ його щиро любив. Нехай сей гріб видасть тисячі нових Ленінів і всіх їх зединить в велику, братню, згідливу родину. Нехай у грядучому часі, не затресе ніколи з пам'яті людий дорога до сего гробу, до сеї колиски свободи цілого людства. Сей мерлець буде голосніше говорив через ряд століть до серця й розуму поколінь, як за життя говорив. Так, нехай від тепер сей німий гріб стане ніколи невмовкаючим трибуналом — од рода в рід — для всіх, що бажають собі щастя. Вічна пам'ять і вічний спокій твоїй многострадальній, добрій, християнській душі! Предсідник Св. Синоду, Митрополит Евдоким“.

Ось в сей спосіб „синодальна церква“ взяла рекорд між православними сектами у перегонах льяальности зглядом безбожницького, комуністичного уряду.

Дня 7. квітня 1925. р. умер патріярх Тихон. З його смертю зачинаєся нова філя випадків, що зовнішнім ходом нагадують аріянські спори й свари з IV. століття. Не зважаючи на 23. закон Антіохійського Собору, що забороняв єпископам імену-

вати своїх наслідників, Тихон недалеко до смерти, назначив на випадок своєї смерти, або поновного ув'язнення аж трьох евентуальних наслідників, а саме митрополитів: Кирила Казанського, Агафангела Ярославського і Петра Крутицького, які малиби заступати його послідовно один по другім аж до найблищого Собору, що мавби зайнятися вибором патріярха. Кирило і Агафангел були при смерті патріярха на вигнанні; зібрані 58 єпископів тихонівської церкви домагалися, щоби Петро, митр. Крутицький, як один з уповновласнених Тихоном переняв уряд патріярха, що й він зробив 12. IV. 1925. р. Тому, що зразу остро виступив проти новаторів з „живої церкви“ посуджено його о „контрреволюцію“ й запроторено у страшну Любянку. Петро вспів однак іще назначити своїх заступників, а саме: Сергія, Новгородського митрополита, митрополита Михайла, Ексарха України і Йосифа, Ростовського архієпископа. Як перший Сергій обняв уряд заступника патріяршого трону, однак не дістав дозволу на виїзд з Нижнього Новгороду до Москви. Се скрутне положення Сергія використовує Григорій, та дає початок новому розламові, т. зв. „Григорієвщині“, що за ціль поставила собі управу церкви по „соборному началі“. Приклонники Архієп. Григорія назвали себе „староцерковниками“. Першим актом сеї галузи православ'я було обовязкове „прийдіте поклонімся“ в сторону совітської влади. За ціну визнання большевиків одержали легалізацію свого згромадження, або іншими словами, право до дальшого існування. Сергій, що виступив проти Григорія, — опинився у вязниці. Староцерковники перенесли адміністраційний заряд своєї церкви до т. зв. Донського монастиря. Між тим, зовсім несподівано, повернув з заслання Агафангел, признаний Тихоном на свого заступника. Сейчас публично оголосив, що обіймає уряд намісника патріярха. Незабаром з огляду на старість та знищене на засланні здоров'я — добровільно уступив. Між тим „синодальна церква“ скликала у жовтні 1925. р. собор, т. зв. III. всеросійський. Участь у тому соборі, крім многих „синодальних“ єпископів і священників, взяли також представники александрійського і константинопольського патріярхів. На сему соборі надано православній церкві нову Конституцію, силою якої знесено патріярхат. Впроваджено також багато змін на полі літургії та церковної дисципліни, між іншим позволення женитися єпископам. Багато єпископів, що засідали на соборі, між ними й Введенський антиципували собі те право, й заки ще собор ухвалив — поженилися. Синодальна церква чисельно представлялася найсильнішою схизматичською групою, аж до часу, коли

до повного значіння прийшов митр. Сергій. По короткому побуті на волі, Сергій знова попав у вязницю. Вслід за ним наступило увязнення майже всіх його вікаріїв: Йосифа з Нижнього Новгорода, Корнилія з Свердловська і Тадея з Астрахані. Останній Серафим, з огляду на тяжкі відносини й утруднення централістичного заряду, признав усім дієцезіям автономну самоуправу.

Тяжко уявити собі психічні переживання Сергія у тюрмі. Вістка за вісткою мов молотом ударяла у його вязничну келію, а кожна страшніша. Він бачив, що хаос у православній церкві зростає, що розбиття змагається, що ковчег православія потапає у морі спорів, що совітський уряд прямує до цілковитого знищення сеї церкви знаменитою в хитрості метою: „пусти хлопа на хлопа“. Можливо саме ті переживання вплинули на зміну Сергієвої політики зглядом большевиків. Хоч і з іншої сторони — його характер ніколи не відзначався стійністю. Покинувши Тихона, коли його запроторено у тюрму, перекидався з одної церкви до другої, заки знова не повернув до того самого Тихона, коли по зложенні заяви льяальности зглядом большевиків випущено його з тюрми. Не знати як воно сталось, але се правда, що Сергія випущено з тюрми, а вже у липні 1927. р. появилася його торжественна заява льяальности, стилем тожджна з кондоленційним листом Евдокима. Сергій завів у літургії молитви за большевицьку владу, та приказав, щоби в богослуженнях, побіч імени Петра Крутицького (фактичного наслідника Тихона, якого Сергій був лише вікарієм) згадувано його імя. Се викликало обурення у деяких єпископів, як н. пр. Йосифа, єпископа Ярославського, але при помочи большевиків скоро зліквідовано сей т. зв. йосифініянський розлам. Сергій справляв найвищу власть у церкві, підчас коли його настоятель митр. Петро Крутицький „відбував подорож“ з одної тюрми до другої. Сергій за сей час зеднував собі симпатії большевицького уряду ріжними заявами вірности й послуху зглядом большевицької влади, яку визнавав за походячу від Бога, велику опікунку православія, що надала розвоєви православія правдиву, нічим необмежену свободу і т. д. При кінці 1929. р. зачали появлятися в католицьких краях сильні протести проти релігійних переслідувань у С. С. С. Р. Дня 2. лютого 1930. р. Папа Пій XI. звернувся в листі до кард. Помпілія, до цілого католицького світу з зазивом о молитви за переслідуваних у Росії. Щоби засипати піском очи цілому світові, щоб закинути неправду словам Папи Пія XI. — совітський уряд ужив за знаряддя митрополита Сергія. Сергій, у повнім орнаті, в окруженні свого духовенства, в присутності заграничних кореспон-

дентів прочитав документ підписаний членами св. Синоду, яким публично заявив, що у С. С. С. Р. нема релігійного переслідування. Свою „бесіду“ закінчив острим осудженням політики Папи Пія XI., католицької Церкви взагалі, а передусім проти Архієпископа Кентербуренського (Canterbury), „що підкладає новий вогонь для підготовки війни проти народів совітського Союзу“. Тим славним документом Сергій відрікся публично людської чести, але за се зеднав для себе прихильність властимущих. При допомозі большевиків, Сергій ліквідує успішно „разкольніцький дух“. Сьогодні майже нема ніякої чутки про „живу церкву“; замовкла й „синодальна церква“ Введенського. Є лише Сергій, що абсолютно рядить тою церквою, якої дійсно нема, що спокійно дивиться на нищення церков, на заслання тисячів духовенства й єпископів на Сибір, що мовчки дивиться на розшалілу пропаганду попираної урядом безбожницької акції. Сергій мовчить і „благоденствує“.

Ще гірший стан православія на Україні. Там зовсім не можна визнатися у сій суматосі. Є там прихильники Тихона, т. зв. „тихонівці“, є прихильники Сергія. Тихонівці мають признану московським собором 1917-18. р. автономію; однак чисельно ся група найслабша. Більший вплив має „синодальна церква“, якій собор з 1925. р. надає велику автономію, що майже рівняєся з автокефалією. Найбільша однак група, се націоналістична, що проголосила „українську автокефалію“. Ініціатором сего руху був протоєрей Василь Липківський. Не могучи зеднати собі ні одного єпископа, проголошує себе серед великого ентузіязму цілого зазбручанського населення — митрополитом. Єпископські свячення уділило йому нище духовенство враз із народом. Сей факт названо „самосвятством“. Група Липківського найсильніша. Ось так більш-менш представляєся стан православія у С. С. С. Р. Ціхує його повне безголова, спори, свари, міжусобиці, перегони в льюальности зглядом большевицького уряду — а овоч сего безчисленна скількість сект, що взаємно себе поборюють. Ще більший хаос у життю православія можна спостережи на еміграції. Та про те буде мова у слідуючому числі.

(Продовження слідує).

* * *

Нагірна проповідь Ісуса Христа після св. евангелія Луки (VI, 20-49)

Бібліографія : 1. Ks. Józef Artuchowski, Jezusa Chrystusa kazanie na górze; 2. Ks. W. Szczepański S. J., Bóg-Człowiek w opisie ewangelistów; 3. Ks. J. Korzonkiewicz, Cztery Ewangelje dla wszystkich; 4. Dr. B. Heigl, Die vier Evangelien; 5. Meinertz, Das Lukas-Evangelium; 6. Dr. F. Pözl, Kurzgefasster Kommentar zu den vier heil. Evangelien; 7. J. Knabenbauer S. J., Commentarius in Evangelium secundum Lucam.

I. Вступ.

1. Переднє слово.

„Людіє ськдашні во темь кідьша ськѣтъ рѣлії, ѿ ськдашнымъ рѣ странѣ и сѣни смѣртнѣй, ськѣтъ возсіа ѿмъ“. (Мт. 4, 16).

Духова смерть і темрява огорнули весь людський рід і цілими, довгими століттями придавлювали та держали його кріпко у своїх кайданах. Внаслідок трагічного, гріховного упадку наших прародичів поширив свою владу та своє панування над людьми диавол, а духово-моральне зіпсуття, невірство й перекортність самих людей ще дужче його закріпили і утривали. Цей стан був тим більш страшний, сумний і жахливий, що чоловік сам ніяк не був у спроможности й силі піднятися зі свого занепаду та знайти для себе шлях освободження, виходу й рятунку. Одна тільки всемогуча рука Творця могла його вирвати з ярма сатани, визволити з нетрів його духової смерті та поставити знов на цій висоті, на якій він стояв вже передше, а це безпосередно після покликання його до життя, а перед своїм часовим упадком в гріх.

Цього величнього діла безконечного милосердя, доброти й любови довершив Бог через свого єдинородного Сина, Ісуса Христа. Він при чудотворному діланню Св. Духа прийняв людську природу й народився з Непорочної Дівиці Марії; так Божий Син як Богочоловік прийшов на землю, поборов владу і силу диавола та заложив нове царство між людьми — царство Божої правди й Божої любови. А що природа й внутрішній устрій цього царства вимагали основної перебудови всіх, так релігійно-духових, як і суспільно-моральних людських відносин, отже започаткував його Христос-Богочоловік від положення тривких основ, з котрих мало вирости, та на котрих мало опісля опертися нове релігійне й духово-моральне життя чоловіка.

Вслід за тим виступає наперед Христос як будівничий, що поставив собі за ціль збудувати високий, неботичний храм месіянського царства в людських серцях та в людських душах... Відтак являється Спаситель як володар і законодавець, котрий

при вступленню на новозавітний престіл Давида, проголошує свої права й закони... Далше виступає Христос як наймудріший виховавець і учитель, котрий подає нову, незнану дотепер науку — науку небесної мудрости і правди... В кінці спішить до нас Христос як хоробрий вожд і побідник, що то у духовій борбі з діаволом виборює світлу та певну перемогу й спасення...

Таким саме пізнаємо й бачимо Христа у тих, до теперішних часів ціло перехованих, автентичних, історичних документах, якими є сьогоднішні наші Канонічні Євангелії. У них то під ріжними, дібраними формами й образами розкривається перед нашими очима ціла незрівнана краса й велич Його Божої науки, яку голосив Він без упину на протязі свого трудолюбивого, прилюдного життя й діяльності у невдячній вітчині, свого людського правітця, Ізраїля. А вже найкращою та найдорогоціннішою її картиною се без сумніву велика, нагірна проповідь, яку виголосив Спаситель на т. зв. „горі блаженств“ в першому році своєї прилюдної діяльності в Палестині. Про неї то можна сміло сказати, що вона містить та зосередковує у собі увесь глибокий, пребогатий зміст Христової науки та кодифікує усі ті правила й засади, на яких має спиратися величава, могутня будівля Божого царства між людьми.

Нагірну проповідь Христа передають нам два синоптики — Євангелисти, а саме св. Євангелист Матей і Лука. При цій нагоді кождий з них надає їй питомі розміри й форму — відповідно до тої ціли, для якої мали безпосередно служити їхні Євангелії.

Ціллю цієї розвідки є подати екзегетичним методом названу проповідь Христа та придержуючись перекладеного церковно-славянського тексту, виложити її глибокий зміст і значіння. Рівночасно звернеться увагу Шановних Читачів на ті ріжниці, які у переданню цієї проповіді заходять між дотичними звітами обох Євангелистів, а це св. Луки й св. Матея.

2. Поділ тексту.

Зміст нагірної проповіді Ісуса Христа переповідає у своїм звіті св. Євангелист Лука доволі коротко, бо заповнює ним ледви другу, більшу частину 6-ої глави свого Євангелія (ст. 20-49). Безпосередно передтим подає Лука докладніше обставини часу, місця і слухачів, серед котрих цю проповідь виголосив Христос та згадує також про події, які її безпосередно випередили й підготували. — Відповідно до цього:

а) В стихах від 12-ого до 16-ого названої глави згадує

Євангелист про молитву Ісуса Христа на горі та про посліду-
ючий сейчас після неї вибір 12-ьох Апостолів;

б) в стихах від 17-ого до 20-ого цієї самої глави наводить
він круг слухачів, перед якими Христос виголосив свою науку;

в) вкінці 20-им стихом впроваджує нас Євангелист в сам
зміст нагірної проповіді Христа, який у його звіті обіймає:

1) Чотири блаженства (ст. 20-23) та протилежні їм горя
(ст. 24-26).

2) Науку про любов ворогів та про спосіб, в який належить
оказувати її на зверх (ст. 27-35).

3) Науку про потребу й обов'язок милосердя зглядом ближ-
нього (ст. 36-38).

4) Приповідь про сліпого провідника, який веде сліпців
(ст. 39).

5) Науку про правильне відношення ученика до учителя
(ст. 40).

6) Пересторогу перед невідповідним і облудним наставля-
нням ближнього без попереднього пізнання й справлення
самого себе (ст. 41-42).

7) Порівняння, які вчать нас, по чім можна й належить
пізнавати дійсну, внутрішню, моральну вартість людини (ст. 43-46).

8) В епілогу нагірної проповіді (ст. 47-49) наводить Єван-
гелист два інші порівняння, які представляють нам образowo
неоднакову судьбу рішучих і нерішучих слухачів та виконавців
Христової науки.

3. Час виголошення проповіді, молитва Христа на горі, вибір 12-ьох Апостолів (ст. 12-16).

Коли йде про bliще означення часу, в котрім Спаситель
виголосив свою велику проповідь на „горі блаженств“, нале-
жить заключати про нього з цієї короткої згадки, яку св. Лука
помістив на початку 12-ого стиха 6-ої глави свого Євангелія
та з її порівняння з дотичним звітом у св. Євангелиста Матея.
І так св. Лука на вступі названого стиха каже: „Близько же єх
дні“, — і сейчас після цього згадує про уєдинену молитву Хри-
ста на горі, про вибір 12-ьох Апостолів та про ті численні товпи
народу, які прийшли зі всіх сторін до Нього, послухати Його на-
уки й випросити у Нього uzдоровлення для своїх недужих. Які се
властиво були „дні“, цього на основі самого тільки оповідання
св. Євангелиста Луки не дасться докладно устійнити, бо згадка
про час у нього лише коротка і загальна. Щойно тоді, коли це
його оповідання порівнюємо з відносним звітом у св. Єванге-
листа Матея, стане ясне, що це пора, коли Спаситель, покинувши

на стало Назарет (Мт. 4, 13), переходив цілу Галилею, вступав до жидівських синагог, проповідав євангелію Божого царства та уздоровляв: „всаккх недѣлх ѿ всакх ѣзю кх людехх“ (Мт. 4, 23). А що то всьо діялося в першій половині першого року прилюдної діяльності Ісуса Христа в Палестині, отже в тім самім часі Ісус Христос виголосив також й велику месійну проповідь на горі.

В послідуючих словах 12-ого стиха наводить св. Лука саму подію, яка „вмѣсть кх дни тѣмѣ“, т. зн. яка сталася в цьому часі. А саме він каже, що Ісус „ѣзиде кх горѣ помолитисѣ: ѿ вѣчѣрѣ сѣвнѣць кх моли́ткѣ Іі́ожіи“. Таким чином вказує посередно Євангелист на велику, незвичайну повагу хвилі, про яку свідчать якраз обставини Господньої молитви. І так: Спаситель молиться на уединенню, молиться на горі; молиться дуже довго, бо цілісіньку ніч (обнощъ), від вечера до рана. Так належить сподіватися, що після цієї довгої, цілонічної Господньої молитви наступить якась многоважна, епохальна подія, бо молитвою попереджує й приготує Спаситель кожде значніше діло у своєму прилюдному життю й діяльності. А сеся особливша подія, як на це вказує оповідання дальших стихів, се вибір 12-ьох Апостолів та послідуєча сейчас після нього торжественна, авторитативна проклямація основних правил, засад і законів Божого царства на землі.

І дійсно, як настав лише день, сейчас завізвав до себе Спаситель своїх учеників, що полишилися були у стіп гори, „ѿ ѣзвѣрѣ сѣтх нѣхх дванадесѣте, ѿхже ѿ ѣпѣстоли наречѣ“ (ст. 13). І якраз ті вибранці Христового Серця, Апостоли, мали від тепер стати постійними слухачами усіх Його наук, наочними свідками Його діл і чудес та найближчими, невідступними товаришами Його прилюдного життя й діяльності (ст. 14-16). Таким чином положив Спаситель єрархічну основу під могутню, величаву будівлю того царства, якого природу, задачу й програму мав Він зараз після цього сповістити так самим Апостолам, як і тим численним, непроглядним масам народу, що зібралися були на горі.

Сі 12 вибранців мали від тепер стати 12-ьма стовпами, на котрих Спаситель постановив оперти устрій і життя своєї Церкви, а відтак спадкоємцями й провідниками Його науки, щоб продовжати Його месійну, спасительну діяльність між людьми. І як колись з 12-ьох синів патріярха Якова вийшов старозавітний вибранець Божий Ізраїль, так і тепер з 12-ьох Апостолів Христа мав вирости новозавітний Ізраїль — Церква, що то як численний збір приклонників, ісповідників і послідувателів Ісуса Христа мав стати втіленням, двигуном і виконавцем Його святої, євангельської науки.

4. Місце виголошення і слухачі нагірної проповіді Ісуса Христа (ст. 17-20).

В 17-ім стисі 6-ої глави Євангелія св. Луки читаємо: „Ἰησὺς ἐκ τῆς πόλεως, σταθῆναι“ — „розуміється Ісус — „на μὴ τῆς πόλεως“. Тими словами описує св. Лука місце, з якого безпосередно виголосив Спаситель свою велику месійну проповідь на горі. Коли цю згадку порівнаємо з дотичним текстом у св. Євангелиста Матея (гл. 5), то моглоб на перший погляд видаватися, що між заподаннями Євангелістів відносно місця, з якого виголосив Спаситель названу в горі проповідь, заходить явна суперечність. І так один з них, а саме св. Лука каже, що Ісус зійшов („Ἰησὺς ἐκ“), розуміється з гори, а другий св. Матей навпаки, що Ісус вийшов („ἐκ τῆς πόλεως“) на гору. Та коли взяти під увагу вигляд гори, з якої Христос виголосив свою науку, можна переконатися, що ця суперечність се лиш позірна, а не дійсна.

І так передання, яке походить з часів хрестоносних походів каже, що гора, з котрої Спаситель довершив проголошення євангельських блаженств та прочих основних законів месійного царства се гора, яка взноситься по західній стороні головної дороги, що веде з полудня від гори Тавор, а відтак попри генезаретське і меромське озеро на північ зглядно на північний схід в напрямі до Дамаску. Вона положена у віддалі 9 км. на захід від Тиверіяди, а зветься „горою блаженств“, або також „горою Ісуса Христа“, тому, що Спаситель мав частіше удаватися там на молитву. Крім цього зветься вона також „горою Апостолів“ тому, що з поміж своїх учеників довершив на ній Спаситель вибору 12-ьох Апостолів. Нинішня її назва звучить: „Kurun Hattin“, зглядно „Karn Hattin“. Ця гора характеристична з цього згляду, що має два вершки, зглядно шпилі, які взносяться по її західній і східній стороні та отвирають між собою площу для малої гірської рівнини.

Колиж отже св. Євангелист каже, що Ісус „ἐκ τῆς πόλεως“ (гл. 5.), то при тих словах має він на думці сей момент, в котрім Спаситель ще попереднього дня себто за першим разом вийшов на гору і, як це дальше з аналогічного оповідання у св. Луки можна заключати, удався на один вище згаданий вершок помолитися (Лк. 6, 12). Тимчасом ученики і маси народу полишилися під горою. Відтак на другий день рано, коли вже ученики Ісуса, виходячи в міжчасі на гору, були недалеко, завізвав їх Спаситель до Себе і вибрав з поміж них 12-ьох Апостолів. Щойно після цього, як оповідає дальше св. Лука (6, 17), зійшов Він разом з ними на цю долинку, що розтягалася між вище згаданими двома шпилями гори і звідси перед зібраним уже тут народом виголосив свою науку.

Таким чином св. Матей узгляднює лише загально вихід Спасителя на гору, не додаючи вже більше нічого про це, які місця займав Христос опісля на самій горі. Тимчасом св. Лука згадує у своїм Євангелію не тільки про сам вихід Спасителя на гору, але також й про другу обставину, а саме про Його схід з одного зі шпилів цієї гори на то рівне місце на горі, яке вибрав Спаситель за амвон до виголошення своєї науки та за безпосередний терен до проклямації основних засад і законів Божого царства між людьми.

В дальших словах оповідає св. Лука, яка то аудиторія слухала науки Ісуса Христа на горі (ст. 17-20). І так були це в першій мірі ученики Христа й Апостоли, які стояли найблище Нього. Крім них зібралось, — як каже Євангелист, — „мно́жетко мно́го люде́й“ з усієї жидівської землі, а навіть з далекого „помор'я Тирська й Сідонська“, бо по цілій Сирії, далеко, далеко поза Палестиною, розійшлася чутка про появу, науку й чуда Спасителя (Мт. 4, 24). А весь той многотисячний, непроглядний нарід з як найкращими намірами з усіх сторін спішив і горнувся до Нього. „Иже прійдоша послѣшати єго и исцѣлѣтисѧ сътъ недѣгъ своѣхъ, и страждѡщѣи сътъ недѣгъ нечистыхъ: и исцѣлѣхѡсѧ“ (ст. 18). Отже подвійна була ціль, задля якої цей нарід з так далеких сторін ішов до Спасителя. По перше тому, щоби послухати Його взнеслої, пречудної науки, якої вони ніколи передтим від нікого не чули. Відтак також в тій цілі, щоби випросити у Нього уздоровлення від своїх ріжних тілесних немочей і недуг. А були між ними таксамо й біснுவаті, які рівнож доступали уздоровлення від Ісуса („исцѣлѣхѡсѧ“).

Що більше! Цей многотисячний, добрий нарід горнувся до Спасителя з таким горячим одушевленням, з таким ентузіазмом духа і серця, що хотів принайменше діткнутися Його одежі, бо якась надземська, чудотворна сила виходила з Нього та уздоровлювала, скріпляла й успокоювала всіх (ст. 19). Всі це знали і глибоко відчували, що то не тільки одинокий в своїм роді проповідник Божого слова й Учитель, який подає щедро надприродну, духову поживу для душі, але що це також і неподибуваний ніколи перед тим чудотворець, який приносить попри це й дочасну, фізичну силу й здоров'я для тіла. І тому, коли Спаситель на якимсь дібранім місці усів, всі з запертим, замкненим віддихом скупчили на Ньому свою пильну увагу, всі до одного ждали на пориваючий, милозвучний гомін Його слова, на чудодійний, оживляючий подих Його Божої науки.

II. Зміст нагірної проповіді Ісуса Христа (ст. 20-49).

1. Євангельські блаженства (ст. 20-23) та протилежне їм „горе!“ (ст. 24-26).

Стих 20: „І тѡй козкѣдх сѣчи скої на оўчиники скої глаголаше“... Тими словами св. Євангелист Лука впроваджує безпосередно в зміст проповіді Ісуса Христа на горі. Головна різниця між ним, а св. Євангелистом Матеем в переповідженню цієї проповіді лежить в цьому, що св. Матей у своїм Євангелію особлившу звертає увагу на становище Ісуса Христа супроти старозавітного закону й нещирої та облудної фарисейської праведности, а св. Лука зовсім пропускає ту часть, бо се не відповідало цілі його євангелія писаного для християн, навернених з поганства. Таким чином нагірна проповідь Спасителя у св. Луки становить начерк призначеної для Єлино-християн євангельської науки про внутрішній устрій Божого царства на землі та про основні засади месійної праведности й релігійно-моральної досконалости. Передання євангелистом Лукою нагірної бесіди починається від зворушливих, у саму глибину серця вдаряючих, євангельських блаженств; найвисшу точку досягає у сповіщенню взнеслої заповіді любови ворогів; а кінчиться на зіставленню поодиноких глибоких думок, упімнень і плястичних порівнень Спасителя.

а) Євангельські блаженства.

Нагірна проповідь Ісуса Христа у звіті св. Луки, подібно як у св. Євангелиста Матея, починається від т. зв. євангельських блаженств. Ті блаженства, зглядно макарізми, названі так від грецького виразу „*μακάριοι*“ — щасливі, заключають у собі основні правила релігійно-морального поступу й совершенства. Се ті верхи досконалости, на які має Новий Завіт випроводити своїх членів. Блаженства, се прекрасний природний вінець й остаточне довершення цього, що декальог започаткував, приготував й обоснував. Вони містять в собі також і умовини, від сповнення яких залежить повна участь у пребогатих надприродних добрах небесного царства і то вже так тут на землі, як також і у його звершеній, оконечній формі у вічності.

Свою назву беруть євангельські блаженства, не тільки вербально від першого виразу, але також і річево — від того благословенного стану моральної й надприродної щасливости, до якого вони мають допровадити чоловіка. Як такі, стоять вони передусім у рідкій протилежности до ложних месійних поглядів і сподівань Жидів, які природу й поняття месійного царства лучили неподільно з посіданням матеріяльних, земських

дїбр та зі своєю власною, дочасною могутністю, щасливістю й пануванням. Євангельські блаженства стоять також у яркім противенстві до ложних суспільно-моральних засад цього грішного, зіпсутого світа, який ущасливлення й удосконалення чоловіка видить якраз у тих дочасних цінностях, які з взнеслими, величними ідеями євангельських блаженств є зовсім суперечні.

Св. Євангелист Матей передає вісім євангельських блаженств, а св. Лука лише чотири, а саме: блаженство убогих, голодних, плачучих та переслідуваних за справедливість. За те св. Лука помістив у своєму оповіданню пропущені св. Матеем чотири „Горе!“, звернені проти тих людей, які так своїм внутрішнім успосібленням, як і своїм зверхнім поведінням стоять у повному противенстві до наведених євангельських блаженств. Цю ріжницю пояснюють тим, що ніодин Євангелист не мав на цілі описувати все, що тільки сталося у прилюдному життю й діяльності Спасителя. Навпаки, кождий хотів переповісти головню ті події з життя Ісуса й ті Його науки, котрі найліпше підходили під його особистий напрям і характер та безпосередню ціль Його Євангелія. Впрочім, відносно самих євангельських блаженств, можна повторити висказ св. Амброзія, медіолянського єпископа, що у 8-ох блаженствах св. Матея, містяться ті чотири св. Луки; а в чотирох св. Луки, вісім св. Матея.

Проста й коротка стилізація, в якій Божественний Спаситель виголосив євангельські блаженства вказує, що слухачі Спасителя належали до різних клас і категорій. Тому Христос примінив до них також і свою проповідь, щоб його всі добре поняли й зрозуміли.

а) Блаженство убогих.

„Блажєни нїщїи (αὐτῶν): ἰκὼν κάσῃ ἔσῃ царствїе Нѳїе“.

Було сказано, що Христос безпосередно перед проголошенням блаженств поглянув на своїх учеників і щойно після цього погляду, оснований глибоким, психольогічним змислом, став голосити свою науку. З цього слїдує, що Спаситель на самому вступі до своєї нагїрної проповіді говорить про це, що відноситься в першій мірі до його учеників, а щойно після них і до прочих численних слухачів. Тому Спаситель звертається до своїх слухачів в другій особі через „ви“, хоч впрочім у св. Матея при тих самих висловах ужита флексійна форма 3-ої особи множини.

Насувається питання, кого властиво належить розуміти під убогими, зглядно під убогими в душі, котрих Спаситель називає щасливими?

Убогі в душі це ті, що своє серце й своє уподобання відірвали цілковито й невідклично від марних дібр цього світа. В слід за тим вони не відчують вже привязання та любови до сих дібр. Колиж їх ще посідають, то — по словам св. апостола Павла (I Кор. 7, 31) — держать і уживають їх так „немовби їх зівсім не мали“. Є це ті праведні й богоугодні люди, які ціли свого життя не видять ані не шукають у переминаючих утіхах, розкошах і скарбах цього грішного світа, але всіми своїми силами стараються про ті добра, які без порівняння вищі та безконечно тревальші від звичайних, земських. А це добра небесні, добра духові, надприродні.

В особливішій мірі убогі в душі се ті, що подібно як і апостоли з чистої, совершенної любови та зі щирого й горячого привязання до Христа, виреклися раз на все всього, що тільки мали й пішли в слід за Ним. Вони радо взяли на свої рамена тягар Його звершеного, добровільного убожества, Його геройської самопожертви; радо взяли до зношення Його безчисленних терпінь й пониження, до принесення Його життєвої, цілопальної жертви, до частинного виконання Його трудів.

А хто ті убогі в душі й блаженні, — хто посів праведність і щастя цього блаженства? Це ті у волосінницю одягнені, шкіряним поясом оперезані, як колись Христовий Предтеча, постами, кляцанням, молитвою й бичованням виснажені, а проте своїм незломним, бодрим духом могутні, а своїм невинним, праведним почуванням щасливі й погідні пустинножителі перших християнських століть! Це ті скитальці, про котрих у своїм посланні до Євреїв (11,38) пише св. апостол Павло, що вони у своїм духовім убожестві станули так високо, що увесь світ не був їх достойний; вони, по словам цьогож апостола — „кз п8-стїнахъ скитающеа и кз горѣхъ и кз крѣпѣхъ и пропастехъ земныхъ!“ Це ті постники, стовпники, юродиві, що то задля Христа й Його святої правди засудили себе самих на голод і холод, на наготу й поневірку, на терпіння, наруги й пониження в очах цього світа! Це ті добрі, ревні й побожні, ідейні монахи й монахині давних і теперішніх часів, ці герої — ісповідники й виконавці євангельських рад, що то місто радощів, багатв й утіх цього світа, вибрали замкнені, холодні монастирські келії, або тягар жертвенної, добродійної праці над сиротами, вдовами й недужими, не зважаючи на свої вигоди, життя і здоров'я! Це дальше ті крайні жебраки й немічні, а побожні й чесні прошаки-богомольці — люди без майна, розголосу, почестей й слави, що то у голоді й холоді, в усякій нужді й терпінню, одначе без нарікання зносять поневірку й живуть лише тим, що їм

подасть милосердне серце та щедра рука їхніх ближніх! Це нарешті також безперечно й люде са́мітнього, для світа та для його марної слави забутого, уединеного, терплячого життя, що то в убожестві і в горю, в злиднях і невгодах, в різних клопотах, прикростях і недомаганнях, але за те в чистоті і побожності, в умертвленню і жертві, взяли́ся безкористно й безпретенсiонально, своїм добрим приміром і наукою спасати і провадити безсмертні людські душі до Божого царства та берегти й боронити його відвічних, незмінних прав і його святої, непорочної правди на землі!

Убогі в ду́сі вкінці також і ті, що то свідомі своєї нічесті та цілковитої залежності від Творця, всьо, що лише доброго мають, тільки Богові Одному, а не собі, ні своїм заслугам приписують та усякої помочі, ратунку й ласки шукають са́мою й виключно в Бозі. Це люде, котрі глибоко вложили в свою пам'ять гадку, висказану колись св. апостолом Павлом до недовірчивих стоїків і філософів грецьких з атенського ареопагу, а саме, що Бог всемогучий є тим „ὁ νέμειν θεοὺς καὶ ἀνθρώπους“ (Діян. 17, 28).

Убожество в ду́сі це конечно, необхідна передумовина, щоби жити справдішнім, духовим й надприродним життям. Тоді саме душа людини, вільна від прив'язання до марних, туземних, переминаючих дібр та відірвана від пристрасного їх посідання й захланного уживання, може тим лекше й успішніше посвятитися всеціло чистій й непорочній службі Господу Богу.

Нагородою для тих убогих в ду́сі, по словам Спасителя, призначене царство Боже, або — як це у своєму звіті передає св. євангелист Матей — царство небесне. Є це отже нагорода, пропорціональна до їхньої чесноти. І так: коли вони у своєму туземному життю були добровільно убогими в матеріальній, дочасній добрі, то тим самим стали вони багаті в добрі духові, надприродні. А добра ті містяться якраз в поняттю приобіцяного їм небесного, згідно Божого царства, яке є царством Божої ласки й Божого милосердя з усіма своїми скарбами на тій землі, а царством небесної слави й вічного благословенного оглядання Бога у другому, позагробовому життю.

β) Блаженство голодних.

Стих 21: „Блаженні αἱ ὀρεῖς ὑμῶν: ὅτι ἐσάτιον“.

Кого належить розуміти під тими, що є голодні в значінню євангельського блаженства? Під голодними в євангельському значінню треба розуміти тих, яких голод вищого роду від зви-

чайного, фізичного голоду, а саме тих, які бажають звершеного, духовного корму, які пожадають надземських, надприродних дібр. В слід за тим бажають вони насичуватися і стало відживлятися здоровою, духовною стравою Божого слова, памятаючи про слова Божественного Спасителя, який сказав: „Не съ хлѣбѣмъ единомухъ живѣхъ вѣдетъ человекъхъ но съ кѣакоухъ глаголюхъ, и сходящѣмъ изъ оустъ Божіихъ“ (Мт. 4,4). Дальше! Вони бажають Божої ласки й чесноти, а в слід за тим сталого, безпереривного поступу у праведности й святости та у духовно-моральнім усовершенню самих себе... Словом, вони хотять наситити себе тою духовною стравою, про яку згадує Спаситель, коли після переведеної, при керниці Якова, спасенної розмови зі самарянкою сказав до своїх апостолів, що повернули з міста Сихар та запрошували Його до їди: „Моє вращно єсть, да сотворю колю поспѣхшаго ма и совершѣ дѣло єго“ (Йо. 4, 34). Отже їхнім щоденним, насущним хлібом це сповнення, звершення, виконання Божої волі у своєму туземному життю!

Цього рода голодні зістануться — по словам Спасителя — у цілій повноті насичені так, що вже більше не будуть відчувати ніякого ні голоду ні спраги. Вони прийдуть у стале вічне й незмінне, нічим і через нікого незагрожене посідання тих дібр, які одиноко в стані заспокоїти вповні пожадання й голод людської душі. А тими добрами є якраз скорби і радощі месійного царства в тім життю і в будучім. Про насичення та повне й цілковите заспокоєння тими скарбами, скарбами Божої ласки й слави, згадує св. пророк і псалмопівець Давид, коли каже: „Насищѣса, кнегда житиимѣа славу твою“ (Пс. 16,17)).

γ) Блаженство плачущих.

„Блаженни плачущіи нынѣ: яко возмѣтѣса“ (Мт. 5, 4). Плачучі це ті, що відчують біль, переживають несупокій й терпіння та зносять смуток в душі; — ті, що цей свій внутрішній стан у природній формі віддають дуже часто також і назверх. Одначе не кождий плач, не кождий біль і смуток душі заслугоє на назву й нагороду євангельського блаженства. Євангельське блаженство запевнює лише такий плач та такий біль і смуток душі, які походять з вищих, надприродних понук, а саме яких причиною нуртуюча у людини свідомість і відчуття власного гріховного стану та щирий, серйозний намір й сильна, рішуча постанова жалувати та гідно відпокутувати за нього. Гірким, ревним плачем, що мав повну вартість євангельського блаженства, плакав св. апостол Петро і то не лише сейчас після цього, коли

то по причині своєї людської немочі відрікся був трикратно Христа („И ѿшѣдохъ конѣхъ плакахъ горько“ — Лк. 22, 62), але також і пізніше, як часто пригадав собі тільки свій прикрий, трагічний упадок на подвір'ю Каяфи.

Нагородою для всіх тих, що плачуть і ридають плачем о вартості євангельського блаженства, буде потіха, розуміється, того рода потіха, якого рода був їх плач і смуток душі. Цю потіху буде вливати в них сам Бог і то вже тут на землі через внутрішнє вдовілля, душевний мир і надію, а у другому життю через совершенну, повну насолоду небесної радості, найвищої веселости і вічного щастя. Там не буде вже місця для стогнів, зойків і плачу, яких так багато у цьому дочасному туземному життю; там не лишиться вже нічо з численних, ріжнородних нещасть цього світа, бо там — по словам Апокаліпси — „ѿииметьхъ Богъ всѣхъ слезъ ѿ очію ѿхъ“ (Ап. 7, 17). Там їхній, нічим незаколючений радості й щастю не буде кінця!

*д) Блаженство переслідуваних за справедливість
(ст. 22-23).*

Стих 22: „Блаженни вѣдате, єгда возненавидѣтъ васъ человекѣ, и єгда развѣчатъ къ ѿпомогѣти, и пронебѣтъ ѿма каіше ѿкъ зло, Сына члѣвческаго ради“.

Стих 23: „Возрадѣйтеся къ той день, и възграйте: се бо мзда ваша многа на небесіхъ“.

Четверте блаженство у св. Луки відповідає осьмому блаженству у св. Матея; тільки у св. Матея подане воно наперед у загальному змислі та щойно після цього примінене до Апостолів, а тут розвинене і звернене відразу до Апостолів. Щасливими називає тут Спаситель тих, які за свою праведність, т. зн. за свою віру і любов та за свою чесноту і саможертву задля Христа, словом за визнання, люблення і голошення Христового імени терплять наругу і пониження, гнет і переслідування, вязницю і рани, а навіть смерть зі сторони противників Божого царства. А що речниками Христового імени, оборонцями Христового закону та проповідниками Христової науки мають бути в першій мірі Апостоли і їх наслідники, тому проти них звернеться передусім лютуюча, не перебираюча в середниках злоба цього упавшого світа. Вона зміряє до того, щоб припинити їх спасенну діяльність та знівечити овочі їх благородної апостольської діяльності. Від першої хвилі своєї стрічі буде їх цей грішний світ ненавидіти і понижати, бо він як рідний і послухний слуга свого батька діавола, нічого, що є спасенне і святе, що є правдиво корисне і добре не може любити, ні зберігати і бажати! Він піднесе злочинно на них свою руку, розлучить одних

від других, вкриє їх злобними насмішками і наругою, знеславить їх добре, християнське ім'я, а то всьо вчинить їм задля одної, головної причини, а іменно: „Сына человеческого ради“.

І дійсно, зі сторони невірного жидівського та ідолопоклонного поганського, а також пізнішого безбожницького модерного світа, посипалися мов дикий, нестримний, нищительський ураган на Христову Церкву — і то від перших хвиль її існування, люті переслідування. Перш за все досягли були проповідників і пропагаторів Божого слова, а які під різними видами тривають безпереривно аж до наших часів. Ця, з такою ясністю заповіджена, неминуча гроза жорстоких переслідувань, що їх треба буде переносити за Христове ім'я, моглаби навести на когось жах і тривогу та ослабити в нього готовість самопожертви й охоту ревної, витревалої праці задля Христа. Тому Спаситель приготував заздалегідь своїх учеників, ісповідників й Апостолів на ці критичні, прикрі хвилини та наказує їм, щоб вони в тяжких днях терпінь, гіркого досвіду і горя не тільки не підупадали на душі, але навпаки, щоби тішилися і радувалися і то радістю совершенною, радістю найвищого ступня („козрэдѣйтеся къ той день и кзыграйте“) бо їх нагорода буде тоді велика на небі і на землі. Так отже Спаситель обіщує тут найвищу радість в найгіршій дочасній недолі, найбільшу утіху в найтяжчій смутку і горю, чого цей світ та його ложні засади не можуть рішучо ніколи і нікому подати!

А щоби своїх вірних послідувателів, ісповідників й Апостолів ще більше спонукати до терпеливого й радісного зношення усяких переслідувань і терпінь задля Свогого імени, спрямовує ще до них Христос батьківські слова ободрення, і заохоти коли каже: „По снмх бо творѣхъ прорѣкомх сѣтцы ѣхъ“. То значить, що вже старозавітні пророки, які жили лише вірою та опертою на Божих обітницях надією на прихід Месії, зносили тяжкі переслідування зі сторони непоправного, сучасного собі жидівського покоління, котрому вони безнастанно вказували на добродійство грядучого спасення. А коли так, коли вони вже зате, що піддержували у своїх сучасних віру і надію на прихід Месії, були мучениками за велику, святу справу відкуплення, то з тим більшою готовістю, з тим вищим героїзмом повинні тепер за цю справу заступатися та терпіти Апостоли та всі прочі вірні, щирі і ревні ісповідники Христа. Вони ж прецінь будуть мати о много, много більше засобів до певної й успішної оборони та повної перемоги над усіма своїми противностями і ворогами, як їх давні, добрі і заслужені попередники, старозавітні пророки.

(Продовження слідує).

о. Степан Ядловський

Нарід, а держава в світлі католицької соціології

Бібліографія: 1. J. Donat S. J. Summa philosophiae christianae VIII. — 2. Reinstadler, Elementa philosophiae scholasticae. — 3. Cathrein S. J. Filosofia moralna. — 4. Noldin S. J. Summa theologiae moralis. — 5. Преосв. Григорій Хомишин, Політичне положення українського народу в Польщі.

I. Про ріжнонаціональну державу взагалі.

Часто — так у минушині, як і у теперішности буває, що на території неодної держави мешкає більше народів, або більше груп горожан, які приналежать до кількох різних народів. Ті знова народи стоять звичайно у ріжному, квантитативному, та політично-правному відношенню так одні зглядом других, як і зглядом самої держави. Така держава посідає тоді мішаний ріжнонаціональний характер. У більшій части буває так, що оден з тих народів має чисельну й політичну перевагу над другими. Такий нарід називається народом державним або — інакше кажучи — пануючим, а прочі, числом менші, та політично слабші від нього народи, становлять у державі т. зв. національні меншини.

Ізза такого стану річи виринає питання, як супроти різних на одній території замешкуючих народів, зглядно ріжнонаціональних груп горожан має правильно відноситись держава, щоб її засадниче становище та дійсне поступовання було згідне з природним і позитивним, Божим законом. Навпаки, чого національні меншини, чи ріжнонаціональні групи горожан можуть правно домагатися від держави? Ця в теперішній, післявоєнній добі особливо актуальна ріжно коментована, та у практиці звичайно в неправильний й невластивий спосіб трактована проблема, становить осередок питання про т. зв. національні меншини. Справедлива його розвязка у теперішніх часах незвичайно тяжка й утруднена. Не так з того згляду, немов така трудність міститься у самій його природі, но радше тому, що державні мужі й політики, які беруться до розвязки сего питання, виходять часто з принципів, незгідних з Божим законом, та поступають під впливом низьких понук племінної ненависти й національної й расової нетерпимости.

Поставити властивий і правильний погляд на питання національних меншин, та на звязаний з ним сплет обовязків людини супроти держави й народу, як також держави супроти народу й навпаки — вимагає деяких умовин. Вперед належить приступати без пристрасти й упереджень, а спокійно й зрівнова-

жено, при рівночаснім, точнім і строгім узглядненню засад природного й позитивного, Божого права. Розібрати всі ті квестії й поняття, які складаються на се питання. Вкінці приступити до вияснення самої істоти справи.

Супроти цього треба вперед застановитися над тим, яка є природа та властивий питомий характер народу; які його, на цій природі обосновані, права й обов'язки; відтак з окрема, як належить засадничо задивлятися на клич т. зв. політичного самовизначення народів. Дальше належить точно определити, що це таке національні меншини. А вкінці, про що передусім є ту мова, яке правне відношення має зайняти зглядом тих меншин держава. Рівнож треба взяти під увагу зв'язану з повищим питанням квестію моральних повинностей й обов'язків одиниці супроти народу, до якого вона з природи, а не через самовільну зміну своєї національної кваліфікації належить.

II. Поняття й природний характер народу.

Нарід (*natio*, *Nation*) — своєрідний, природно-правний, суспільний збір тих одиниць і родин, що злучені зі собою вузлом територіяльного сусідства й спільного родового походження, відзначаються тими самими, фізичними й духовними прикметами; уживають тої самої матірної мови; зберігають такі самі або суцільно до себе подібні звичаї та посідають спільну, духово-історичну культуру.

У тій дефініції належить відрізнити п'ять головних, окремих моментів, а саме: природно-правну спільноту тих одиниць і родин, що творять нарід, — їхнє територіяльне сусідство; спільноту родового походження, подібність фізичних і духових прикмет; єдність матірної мови; зберігання таких самих звичаїв; вкінці посідання тої самої, духово-історичної культури.

а) Перший з наведених висше моментів є виражений словами: „Нарід це своєрідний, природно-правний, суспільний збір“ — якоїсь, розуміється, кількості — „одиниць і родин“.

У наведених словах є бесіда про збір одиниць і родин. Тим способом зазначене, що народу не становить одна, чи дві одиниці, або одна, чи дві, або три родини, але що це має бути якесь більше, хоч таки ближше й докладно неозначене число одиниць і родин, якеб приблизно обіймало принайменше кількадесять, згідно більше мільонів громад.

Щоб якийсь збір одиниць і родин міг становити нарід, він мусить бути природно-правний, т. зн. такий, якийби рацію свого існування посідав у природному праві, а не у звичайному випадковій (прим. випадкове, принагідне, людське зібрання), або

самостійній волі людей. А таким моментом не що інше, як вроджений згаданим одиницям і родинам нахил до взаємного, спільного пожиття. Іншими словами, нарід — це твір відвічного, незмінного природного права, а не звичайна, пуста видумка й штучна, довільна креатура людей, від яких він у своїй природі та у своєму існуванню незалежний і незалежний.

Такий збір людей мусить бути своєрідний, себто мусить посідати такі прикмети, якіб лише самотньо йому одному прислугували — з виключенням усіх інших. Прикмети ті, виражені у дальших словах наведеної в горі дефініції народу, які становлять специфічні, родові черти його характеру.

б) У наведеної в горі дефініції сказано, що ті одиниці й родини, з яких повстає й виростає нарід, лучаться взаємно вузлом територіяльного сусідства, та спільного, родового походження.

Поняття територіяльного сусідства вимагає, щоб названі в горі одиниці й родини, якщо вони дійсно мають стати субтрактом народу, мешкали у якомусь близькому віддаленню від себе, або, іншими словами, щоб займали якусь географічно одну, суцільну територію. Вправді з цього ще не слідує конечно, щоб загалом не міг існувати нарід без географічно означеної, суцільної території. Жиди прецінь не мешкають на одній суцільній території, а становлять осібний нарід. — Та правильно до культурного розвитку народу та до певного постійного й тривкого збереження його національної окремішності така територія конечно потрібна. Інакше моглаб зайти небезпека, що він з часом улягне чужонаціональним впливам, присвоїть собі чужі, національні прикмети, та перестане вкінці бути особним народом.

Та само поселення і взаємне, сусідське пожиття якоїсь кількості одиниць і родин на географічно одній, суцільній території ще далеко не покривається з повним, властивим поняттям народу. Бо коли таке звичайне, територіяльне сусідство вистарчалоб відносно людську збірноту назвати народом, в такому разі не булоб властиво різниці між народом, а громадою, яка також займає й замешкує одну, суцільну територію. Що більше! Досвід учить, що така громада може складатись з більшої кількості різнонаціональних членів, а мимо того й на дальше лишається громадою. Тому треба якогось іншого чинника, який попри другі зазначувавши нарід. Такий чинник не що інше, як лиш спільне родове походження.

Клясичний та зразковий доказ на це, що спільне, родове походження становить перший, так сказатиб, конститууючий

первень нації, се історія ізраїльського народу. І так в св. Письмі виразно бачиться, як з патріяршої сімї Авраама та його природного сина Ісаака повстає численна родина Якова. З тої знова виростає та розвивається на протязі століть великий, самостійний, ізраїльський нарід. І хоч сей нарід переживає опісля різні, славні й болючі доби своєї історії; хоч він у своїй більшості мусить двократно покидати свою національну територію, якої по другім уже виселенню ще дотепер не відзискав, то і у розсіянні не перестав бути й далше народом і не затратив своїх питомих, родових прикмет.

Подібно діється в засаді з генезею інших народів, які звичайно серед таких, або інших обставин з одного, родового пня виводять своє походження.

в) Спільнота родового походження з правила потягає за собою подібність фізичних та духових прикмет. Родини, що належать до одного народу, посідають спільні, фізичні й духові прикмети а саме: зближений уклад лиця, подібну форму голови, однакове успосіблення, споріднений характер, переважно таку саму вдачу і т. п. Ті характеристичні риси народу впадають в очі особливо тоді, коли возьмемо під увагу два, або більше народів, та порівнаємо їх зі собою.

г) Зі спільнотою родового походження лучиться органічно також і посідання та уживання тої самої матірної мови; витворення й зберігання таких самих, або суцно подібних звичаїв та придбання спільної, духово-історичної культури.

Під матірною мовою належить розуміти цю мову, в котрій нарід творить та висловлює на зверх свої внутрішні почування й поняття, себто, якою він думає та якою розмовляє. Цю мову перебирає він та присвоює її собі природним способом від своїх предків, щоб її опісля передати своїм нащадкам. Звідси походить і її назва, рідна мова, або матірня мова. Вона ріжниться засадничо від тих мов, яких людина не перебирає природним способом від своїх предків, як свою рідну, батьківську спадщину, але які може собі присвоює дорогою науки, через відповідну працю своїх фізичних, мовних органів і гімнастику ума.

Матірня мова се чи не найбільше, спільне, духове, природне добро народу, від якого правильно залежить його буття та існування. Відібрати якомусь народові його рідну, матірню мову, значить на ділі тільки, що відібрати йому його національність, а тим самим перечеркнути його існування. Звідси то походить, що в теперішніх часах вибуялого націоналізму, племінної ненависти, расової нетерпимости й шовінізму одним з найперших середників в руках сильнішого народу у його

боротьбі зі слабшими, се всесторонний наступ на матірню мову слабших народів. Пануючий нарід намагається усунути її насильно і з приватного і з прилюдного ужиття, а заступити силоміць своєю. Тому боротьба за свою рідну, матірню мову, у практиці ніщо інше, як боротьба за свою національність.

Вкінці не можна поминути мовчанкою факту, що матірня мова кожного народу може мати ріжнородні, провінціональні форми, або т. зв. діалекти. До витворення яких причиняються відмінні, льокальні й життєві середовища ріжних частин, чи груп відносного народу. Та се не зносить у нічому єдності, ні однородности дотичної, матірньої мови, коби лише суцні та головні її елементи зістали в цілости збережені.

З уживанням матірньої мови лучиться також тісно й посідання своєрідних звичаїв, які з бігом часу витворюються.

Тут у першій мірі зачисляються звичаї, які повстали в царині релігійного життя народу, а які відповідають кождочасним його віруванням та релігійним почуванням. Се звичаї, звязані з обходженням ріжнородних свят; родинних радісних і жалібних торжеств та взагалі ріжнородних форм і виявів побожності й Богопочитання.

Інші звичаї відносяться до щоденного життя та станових занять народу, як: спеціальної ноші, способу будови домів, управи рілі і т. п.

До витворення спеціальних звичаїв дають також нагоду ріжнородні форми товариського життя й гостинности.

Вкінці також і успосіблення та поетичний талант і настрій народу дають спроможність прикрашувати свої звичаї та загалом своє духове життя богатством своєрідних пісень, дум, оповідань, тощо.

Вінцем та довершенням того всього, що становить своєрідне, духове обличча й характер народу, се його власна, духово-історична культура. Культура, се той питомий вираз, що нарід зумів на протязі свого існування вивести на висший ступінь досконалости, та чому він спромігся надати красші та звершенніші форми буття. Такі культурно-історичні здобутки й досягнення становлять, річ природна, не тільки цінний предмет духової власности відносного народу, але посідають також загальну, вселюдську вартість і значіння.

III. Природні права й обовязки народу.

Природні права й обовязки народу, се просто заключення на основі цього, що було сказане про природу й питомий характер народу.

Кожний нарід як природно-правний, суспільний твір, має право до існування. Цього першого, основного добра не має права йому ніхто ніколи дозволено порушувати, заперечувати або відбирати. Тому усяке, фізичне і духове, всякими засобами й методами реалізоване вигублювання й винищування іншим сильнішим народом, є тим самим противне природному праву, вслід за тим тяжко провинене, злочинне й строго каригідне.

Кожний нарід має також з природи право до сталого й свободного уживання та усовершення своєї власної, матірної мови — і то у прилюдному й приватному життю. Рідна мова се той цінний, щедрий і багатий, духовий скарб і добро, яким Бог, всемогучий Творець всесвіту, наділив нарід. Звідси випливає для народу обов'язок — мати свою рідну, матірну мову не тільки у постійному, щоденному уживанню, но також працювати над її розвитком та над її всестороннім удосконаленням. Бо чим його мова буде доскональша — так у своїй формі, як і багатстві своїх питомих словотворів, понять і виразів, тим вона буде також спосібніша до зовнішнього виявлювання найрізноманітніших явищ в життю й у всесвіті. Тим самим вона здатніша до належного звеличення Того, хто є її Творцем, та хто містить у собі найвисшу зверхність та найбільшу доброту й досконалість.

У виду цього злишне доказувати, що усяке обмежування чиеїсь мови та усування її з приватного й прилюдного ужиття, се порушення слушних, на природному законі спертих, прав народу. Тим самим се вчинок, морально злий, неоправданий і каригідний. З другої сторони на покривдженім народі тяжить в таких випадках моральний обов'язок ужити усіх дозволених, морально добрих і правних засобів до належної, успішної оборони своєї переслідуваної, поневіряної, матірної мови.

Кожний нарід має так само слушне й беззастережне право плекати й стало зберігати всі позитивні здобутки й досягнення, які він на протязі свого існування придбав в області своїх питомих, національних звичаїв загалом в царині своєї рідної, духово-історичної культури. Він не повинен ніколи запропащувати й пускати в забуття й непамять щонебудь з того, що в його ріднім письменстві, чи мистецтві, будівництві, малярстві, чи архітектурі є формою красне, а змістом пожиточне, взнесле й будуюче; та підносити все, що морально спосібне ушляхотити серце й розбудити, піднести й скріпити його чесноту.

З усіх тих природних дібр та досягнень має кожний нарід спроможність свободно користати тоді, коли він під політичним оглядом незалежний, словом, коли він посідає свою власну,

независиму, національну державу. Інакше мається справа, коли нарід позбавлений власної державности, а силою незалежних, чи таки провинено залежних історичних обставин підлягає політичному володінню якогось іншого народу. — Тим більше, коли пануючий державний нарід супроти недержавного й підляглого неприхильно й ворожо настроєний, і стремить до того, щоб позбавити підчинені національні меншини національних здобутків, прикмет й окремішностей.

Головно се діється в нинішних післявоєнних часах, які слушно можна назвати: часами вибуялого, дикого націоналізму та розбуджених міжнародніх пристрастей, взаємної національної нетерпимости й ненависти. Буває, що навіть провідні верстви й мужі не лиш державних, але й недержавних народів забувають, що їхнім народам, з огляду на відношення до природного й позитивного, Божого права, при кождочасних, історичних умовах, можна хотіти й домагатися, а чого не вільно і дозволено жадати. І так видвигнуто новий спосіб розв'язки цього наболілого питання. Се сталося при кінці світової війни. Тоді розреклямовано т. зв. принцип політичного самовизначення народів. Здійснення сього принципу малоб для кожного народу запевнити повний, дочасний добробут і щастя. На ділі цей принадний шумно-звучний принцип знехтований, а через це у всіх слабших і покривджених народів спричинено ще більший жаль, огірчення, біль і розчарування.

Супроти цього ставимо питання: як зі становища католицької соціольогії належить задивлятися на той принцип політичного самовизначення народів.

IV. Принцип політичного самовизначення народів.

При кінці останньої світової війни, себто осінню 1918 р., тодішній президент Сполучених Держав Північної Америки, демократ Вудров Вільзон, видвигнув у своїх звісних 14-ох мирових точках принадний клич: політичне самовизначення народів. Поминувши оцінку дійсних мотивів та практичної вартости проголошення того суспільного політичного кличу, та не застановляючись над тим, оскільки в мировім, верзальськім договорі (1919 р.) його примінено й зреалізовано, розберемо й розважимо тут докладніше й ширше питання, чи і оскільки його можна примінити в політичному життю народів взагалі; та чи можна його поставити, як абсолютну, беззастережену засаду для політичних цілей і стремлінь кожного народу з окрема.

Коли брати абсолютно сей клич, себто в цьому змислі й розумінню, що всі народи мають всюди й завсіди „in actu“

беззастережне право, без ніякого узгляднення дійсних, історичних, географічних, політичних і економічних обставин, серед яких вони проживають, чинно й насильно стреміти до зміни фактичного, під дану пору існуючого, цивільного порядку, та до зреалізування тим шляхом своєї незалежності, в такому разі треба сконстатувати, що в природному праві не знаходить він, — у сім виді — ніякого узаasadнення, а це з сліduючих причин:

Природний закон вимагає, щоби прилюдний спокій та сталий, на справедливих основах опертий, цивільний порядок як перша, головна умова загального, дочасного щастя й добробуту горожан, був точно збережений, вірно захований та всім признаний. Тимчасом при строгому, загальному приміненню принципу політичного самовизначення народів не можна ніяк оминати загального, прилюдного несупокою, заколоту й безладдя. І так при евентуальній справі здійснення такої політичної засади прийшлаб неминуcho неперебірлива в середниках агітація. З того слідувалиб спори та взаїмне тертя о впливи в новім порядку річи політичних сторонництв, як також рівночасне розбудження уже й так нуртуючих національних пристрастей. Такий аномальний й анархічний стан бувби рішучо незгідний з тими засадами природного права, які управиляють спільне життя.

Відтак нераз історичні, географічні та економічні умовини є такі, що замкнення усіх, на земському гльобі розміщених, національних територій в граничні стовпи окремих, самостійних, національних держав позбавилоб неодні народи спроможности належного, культурного, політичного й економічного розвитку. Тим самим се для їхнього загального добра непригоже й шкідливе. Буває часто так, що деякі національні меншини під многими зглядами до того ступня звязані з чужонаціональними державними територіями, що лиш у політичній злуці з тими останніми мають спроможність належного розцвіту у кожній царині свого життя.

З черги не можна тут поминути мовчанкою обставини, що не кожний нарід є до цього ступня культурно розвинений та політично уздібнений і вироблений, щоб для загального свого хісна й добробуту міг мудро й справно управиляти власною, національною державою. Буває також, що не один нарід стоїть на так ще низькому рівні свого розвитку, має ще таку недосячу досвідних і вироблених сил до правління власною державою, що колиб він її в дійсности осягнув, се булоб для нього о много більшим нещастям, як приналежність до другої, чужої йому національно держави. Тоді така власна, національна дер-

жава ніяк не в силі забезпечити своїм горожанам загального добробуту й щастя. Навпаки, свідомо чи несвідомо ділалаб на спільну некористь і шкоду й тим стратилаб властиву, природну, доцільну рацію свого існування. Впрочім така держава не моглаб встоятися довго. Вона позбавлена потрібних сил до правильного існування, сталаб скоро жертвою й добичю чужих сильніших та справніших від себе держав.

Надто прийнятий в абсолютному змислі принципу політичного самовизначення народів потягає за собою ще ось такі послідовности:

Звичайно народи на своїх пограничних областях живуть перемішані зі сусідними.

Деякі знова, поділені на менші окремішні групи, не моглиб рівночасно заспокоїти усіх, провінціональних потреб своїх льокальних відгалужень.

Крім того дуже тяжко, а часом просто неможливо з математично-геометричною певністю розділити та розмежити сутонаціональні, державні території. Знова наслідок розграницування поодиноких, під національним оглядом мішаних, неодноцільних земель, бувби такий, що, на случай заспокоєння територіяльних претенсій одного народу, повсталоби тим самим негодування у другого, або загалом ніюдин з них не бувби вдоволений з нового порядку річи. Се в наслідках моглоби спричинити безнастанні спори, тертя, непорозуміння, а вкінці оружну боротьбу. А такі відносини у практиці се ніщо інше, як заперечення того принципу природного права, що видвигає й обстоює потребу загального ладу й порядку, як конечну передумовину добробуту, мира й щастя людей.

Наконець сей тенденційно й нещиро при кінці останньої, світової війни видвигнений принцип політичного самовизначення народів не дасться у своєму розумінню вдержати також і з огляду на нестійність засади модерної свободи, на якій він оснований, як на своїй ідеологічній основі опирається. Засада ця голосить, що чоловік має право до виключного, беззастереженого й необмеженого диспонування самим собою, та що він не може вслід за тим підлягати ніякому правилу, ні законові, якого він сам свобідно й добровільно не наложив на себе. Річ природна, що ця сміла, ліберальна теза з ґрунту річи хибна й безосновна. Як така, не може остоятися супроти іншої засади, а саме, що чоловік чи в спільноті, чи як одиниця, — незалежно від своєї власної волі, та свого уподобання підчинений природному і позитивному Божому законові. Отже тим самим і в області прилюдного, політичного життя не може

ніякий нарід чи одиниця виломлюватися дозволено з під цього морального тягару повинностей й обов'язків, що їх в даних обставинах накладає на нього згаданий, природний, чи позитивний Божий закон.

Колиж принцип політичного самовизначення народів брати не абсолютно, лише услівно т. зн. із узглядненням усіх відносних, природно-правних, історичних, культурних, географічних, та господарських умовин; тоді на його практичне примінення й зреалізування можна спокійно й без ніякого вагання згодитись. В цьому згляді можуть зайти такі конкретні случаиї:

В історичних початках держав може бути, що якийсь нарід не має правної звязи ні з одною існуючою державою. Також і сам ще політично й державно не сконсолідований. Тоді з сторони природного права йому ніщо не стоїть на перешкоді, щоби на своїй території, яку займає й замешкує, завів горожанський лад і вслід за тим заложив свою власну, національну державу. Се зовсім згідне з природним правом, що не терпить та не допускає стану „*ex lex*“.

Буває також, що сила й єдність цивільної власти у якійсь державі під дану пору до того ступня на зовні ослаблена й у внутр розбита й дезорганізована, що загальний, публичний порядок не може вже бути на довше вдержаний і спокійно збережений без великої наглядної шкоди для усіх горожан. А що гірше, що при дальшому захованню такого хиткого, пливкого й непевного стану грозить небезпека ще більшого замішання, братовбійчої боротьби й безладдя. Тоді на території цієї держави поселеному народові в тих виїмкових обставинах природний закон дозволяє запровадити на своїй національній території певний й безпечний, справедливий, цивільно-політичний лад. Установлення та заведення такого ладу у практиці се не що інше, як заложення своєї власної, незалежної, національної держави. Оправдуюча та узасаднююча рація такого політично-правного акту лежить у цьому, що такий нарід у сих виїмкових, аномальних обставинах стає звільнений від тягару досьогочасної, правно-політичної, цивільної звязи. Тоді обов'язуючий стає на відносній території заведений політичний порядок, силою природного права, незалежно від зовнішних впливів і признання.

З принципу політичного самовизначення народів можуть користати народи також і тоді, коли держава, якій вони політично підлягають, з важних причин зрікається своїх політичних прав над ними. Тим самим зізволяє на заснування власної незалежної національної держави.

За те ніколи, під ніякою умовиною, не дозволяє народові незмінний, Богом установлений, природний закон на це, щоб він на основі крайного та мильно толкованого принципу політичного самовизначення народів самовільно бував, та насильно зміняв під дану пору існуючий, справедливий, цивільний порядок, якому він під цю пору підлягає.

Щойно тоді — і то лише щойно тоді се можливе, — коли сей порядок став для народу на тепер (*in actu*) кривдячий, а на будуче (*in potentia*) погубний, і тим самим зі становища природного й позитивного Божого права несправедливий й неоправданий. Надто, коли нема ніяких виглядів ані надії на його справедливу зміну й поправу, в такому випадку не лиш дозволено, но й належить йому усякими можливими, дозволеними та морально добрими способами протиділати. Та рівночасно є обов'язаний точно зберігати правила границь, які входять в область правильного відношення горожан супроти тиранського, чи узурпаторського правління. Такий конкретний випадок заходить тепер під володінням большевиків, особливо на територіях, на яких серед нечуваних терпінь гине та на втіху й вдоволення правлячих нелюдів марно пропадає невинний і безборонний великий український нарід.

В таких і тим подібних випадках, які мають у собі всі знамена разячої кривди й виїмкової аномальности, установленням й заведенням нового, справедливого, цивільного порядку може повстати самостійна, національна держава.

(Продовження слідує).

о. Т. Галущинський ЧСВВ.

Найдення найстарших грецьких рукописів св. Письма.

Перед трома роками льондонський щоденник „The Times“ з 19 листопада 1931 р. приніс сенсаційну вістку, що англієць Mr. Chester Beatty набув у Єгипті від тамошних фелягів дуже старинні рукописи грецького тексту св. Письма. Вправді всього 190 папірусових карт тексту; все таки вони своєю старинністю переходять усі до тепер знані грецькі рукописи св. Письма. Як показалося, се фрагменти дуже старинних кодексів, котрі випадково знайдено в глиняній посудині, правдоподібно в руновищах якоїсь старинної церкви або монастиря¹⁾.

Щоб належно оцінити вагу знайдених рукописів треба вперед пригадати деякі дані з історії грецького тексту св. Письма.

Перша й найдавніша вість про грецький переклад св. Письма знаходиться у зв'язі листі якогось Аристея до Фільократа з часів Птольомея Філядельфа (285-247 перед Хр.). Зі змісту листа виходить, що його автор се безперечно александрійський жид, який прибрав собі ім'я Аристея, одного зі старшин тодішнього єгипетського володаря.

У тім листі читаємо, що Птольомей Філядельф за радою Димитрія з Фаляри хотів у своїй бібліотеці мати переклад жидівських св. книг. Тому звільнив з полону сто тисячей жидів і написав лист до жидівського первосвященника в Єрусалимі, щоб той прислав йому 70 спосібних перекладчиків. Первосвященник Елеазар прислав 72 по 6 з кожного покоління з примірником Пятикнижя Мойсея, переписаного золотими буквами. Вони то по 72 днях, розміщені кожний осібно в царській палаті на острові Фарос, мали перевести ціле Пятикнижжє. Звідсі й назва сього перекладу „Септуагінта“. Те саме подають або супонуєть Фільо й Аристобул. Та хочай лист Аристея не можна вважати за віродостойний, всеж не підпадає сумнівові, що за Птольомея Філядельфа довершено переклад Пятикнижжє; лиш подробиці того перекладу й число 70 перекладчиків просто видумані²⁾. Крім того листу Псевдо-Аристея маємо ще свідоцтво

¹⁾ С. Schmidt думає, що знайдено їх в оселі Аляме, близько міста Атфіг, старинного Афродітополіс. Cf. Die Evangelienhandschrift der Chester Beatty-Sammlung. „Zeitschrift für Neutest. Wissenschaft“ 1933, 225-232.

²⁾ Aristee ad Philocratem Epistola cum ceteris de origine versionis LXX interpretum testimoniis... edidit P. Wendland, Lipsiae 1900.

жида-філософа Аристобула й внука Ісуса сина Сирахова у прольогу до книги Премудрости Ісуса сина Сирахового, яку він перевів на грецьку мову¹⁾.

На основі достовірних джерел у питанні сього першого перекладу св. Письма на грецьку мову можна поставити ось такі заключення:

1. Пятикнижжє на грецьку мову переведено в Олександрії за Птольомея Філядельфа (285-247 пер. Хр.), правдоподібно коло 250 р. перед Хр.

2. Інші книги Ст. Завіту переклали в різних часах різні перекладчики.

3. Між 130-100 р. перед Хр. усі майже книги св. Письма С. З. вже переведено на грецьку мову.

І сей перший переклад називається „Переклад Сімдесяти“ — LXX, хоч число перекладчиків се очевидна видумка автора т. н. листа Аристєя²⁾.

Сей перший переклад, як свідчить Фільо, тішився великою повагою не лиш між жидами геленістами але також і між палистинськими жидами³⁾. Священнописателі книг Нов. Завіта, хочтй походили з Палистини, взалюбки цитують у євангеліях і листах вискази св. Письма після перекладу LXX. Те саме спостерігаємо в письмах Йосифа Флявія. У Талмуді згадується, що в деяких синагогах відчитувано св. Письмо в грецькім тексті⁴⁾.

Перші християни, йдучи за приміром апостолів, всюди й за всіди уживали перекладу LXX. Повага сього перекладу так була велика, що деякі Отці вважали його за вдохновенний⁵⁾. Як раз се велике значіння LXX між християнами спричинило обниження її поваги між жидами. В релігійних спорах і дискусіях жиди покликувалися лиш на єврейський текст, а грецькому перекладові LXX закидали неточности а навіть просто блуди. З того приводу два жиди Акилла й Теодокіон випрацювали два нові переклади св. Письма Ст. Зав. і хотіли доказати, що єврейський текст зовсім не має месіянських пророцтв у такім змислі, в якім їх пояснюють християни на основі перекладу

¹⁾ Текст Аристобула знаходиться в ділах Евзевія з Кесарії — *Praeparatio Evangelica* (J. P. Migne, Pat. Gr. XXI).

²⁾ J. Herrmann — F. Baumgärtel, *Beiträge zur Entstehungsgeschichte der Septuaginta*, Berlin 1923.

³⁾ Philo, *de Vita Moysis* 2, 5-7 (вид. Parisiis 1640, 559 і пр.).

⁴⁾ Єрусалимський Талмуд-трактат: *Meghillah* II. 1.

⁵⁾ S. Justin. *Dialog. c. Tryphone* (J. P. Migne P. G. VI, 632, 644, 674); S. Irenaeus, *Contra haer.* III, 21. (J. P. Migne P. G. VIII, 946).

LXX¹⁾. Деякі рабіни для обниження вартости перекладу LXX повидумували такі байки, що в часі, коли працювали над тим перекладом, три дні темрява покривала землю; а сей день, в котрім віддано грецький текст Птольомееві так нещасливий для жидів, як той, в котрім на пустині вироблено золотого телця²⁾.

Треба також признати, що обставини серед яких находився переклад LXX у першім столітті, були дуже некорисні для збереження чистоти його тексту. Уже в писаннях Йосифа Флявія стрічається у цитатах св. Письма досить виразні варіанти. Відтак переписчики на власну руку впроваджували зовсім неоправдані зміни до тексту LXX, вже то відкликуючися до єврейського тексту, а ще частіше робили „поправки“ на основі нових перекладів Акилли й Теодокіона. На тій основі усунено зовсім книгу пророка Даниїла з перекладу LXX, а вставлено на те місце текст переводу Теодокіона. Тим робом вкралися до грецького тексту LXX такі різниці між поодинокими відписами, що вже перші Отці намагалися реконструувати текст і забезпечити від дальших змін³⁾.

Основно до поправки тексту перекладу LXX забрався Оріген. Його труди й працю під тим оглядом називають „найбільше діло терпеливості, яке загалом довершив чоловік“⁴⁾. Се діло Орігена називається „Гексапля“, бо розміщене в шістьох колюмнах. Перша колюмна подавала єврейський текст, друга той сам текст лиш переписаний грецькими буквами, третя переклад Акилли, четверта текст перекладу Симмаха, пята текст LXX, а шеста Теодокіона. Таке розміщення тексту легко орієнтувало читача в різницях між поодинокими переводами та між єврейським текстом⁵⁾.

Крім текстів, поміщених у Гексаплі, Оріген у Єрихоні й відтак у Нікополі знайшов ще інші три грецькі переклади святого Письма. Так з Гексаплі вийшла Октапля, а коли опісля додав ще семий переклад, незнаного походження, ціле діло Орігена мало девять колюмн — Еннапля⁶⁾.

¹⁾ S. Just. Dialog. c. Tryphone 71 (J. P. Migne P. G. VI, 644); S. Justinus, Contra haer. III, 21.

²⁾ Meghilla Taanith, Basilea, 1518. I. 50; Вавилонський Талмуд, трактат „Sofelim“ c. 1.

³⁾ Grabe, De vitiliis LXX interpretibus ante Origenis aevum illatis, Oxfordi, 1710.

⁴⁾ Freppel, Origène, Paris 1868. II, 25.

⁵⁾ Про сю працю Орігена див. Bardenhewer, Geschichte der altchristl. Literatur, 2. Aufl. II, 112-119.

⁶⁾ Bernarde de Montfaucon, Origenis Hexaplarum, quae supersunt (J. P. Migne, P. G. XV-XVI).

Помимо тої великанської праці Оріген не лиш не вратував перекладу LXX, а спричинив ще більше замішання. Без порівняння булаб більша його заслуга, колиб був у пятій колюмні подав чистий текст LXX. Тимчасом він у тексті зазначував ріжниці між перекладом LXX а мазоретським текстом і то в той спосіб, що особлившими знаками виказував місця, де LXX має понад єврейський текст, а знова іншими, де не віддає єврейського тексту і ті місця доповняв іншими перекладами головно Теодокіона¹). Та найгірше було се, що зовсім не узглядняв ріжниць між існуючими тоді грецькими рукописами, а вибирав лиш ті, що годилися з єврейським текстом.

З огляду на великий обем діла Орігена, Гексапля ніколи не була переписана в цілости. Переписувано її лиш частями: головно Псалтир, а ще частіше лиш V колюмну т. є LXX. Найбільше заслужилися під тим оглядом два Кесарійці: мученик Памфілій і єпископ Евзевій. Сей останній спорядив 50 екземплярів цілого св. Письма для вжитку Церкви. На сій основі повстали два роди рукописів на основі Гексаплі Орігена: 1. з зазначенням критичних знаків Орігена, а тих всего два; 2. без діякритичних знаків. Сей новий текст LXX названо гексапларний у відріжненню від попереднього, який називано „койне“.

Крім Орігена поправою перекладу LXX займалися, по свідоцтву св. Єроніма, ще Лукіян²) (311 р.) і Гезихій³), котрий мав умерти мученичою смертю за Діоклеціана (коло 300 р.). Про рецензію Гезихія дуже мало знаємо. Більше про Лукіяна, котрого рецензію знала майже ціла Мала Азія, Антіохія і Царгород. Також наш церковно-словянський переклад ґрунтується на рецензії Лукіяна.

З сказаного ясне, що через переписування, всякі зміни, поправки й рецензії сам текст перекладу LXX дуже потерпів. Тому в останніх уже часах повстало в Геттінген наукове Товариство „Septuaginta-Unternehmen“ під проводом Альфреда Ральфа⁴), по можности відреставрувати первісний текст пере-

¹) S. Hieronymus, Praef. in Paralip. Ep. 106, 22 (J. P. Migne, P. L. XXII, 844).

²) Лукіян ур. у Самосаті під кінець 3 ст. Учився в Едесі, потім в Антіохії. — Cf. S. Hieron. de viris illustr. 77 (J. P. Migne P. L. XXII, 685).

³) Вістка про рецензію Гезихія переховалася у св. Єроніма. У Praef. in Paralip. (J. P. Migne, P. L. XXVIII, 1324) так пише: „Alexandria et Aegyptus in Septuaginta suis Hesychium laudat auctorem“. По свідоцтву знова Евзевія (Hist. Eccles. 13. J. P. Migne, P. G. XX, 776), Гезихій, єпископ в Єгипті помер мученичою смертю за Максиміана 311 р.

⁴) Се Наукове Товариство видає від 1911 р. періодик „Mitteilungen des Septuaginta-Unternehmens“. Крім того сам Ральф видав як взір реконструкції тексту: Das Buch Ruth griechisch als Probe einer kritischer Ausgabe der Septuaginta, Stuttgart, 1922.

кладу LXX. Розуміється, що для довершення такої праці найбільше значіння мають рукописи грецького св. Письма з часів перед Орігеном.

Саме в тім лежить велика вартість віднайдених рукописів св. Письма в Єгипті.

Учений англійський палеограф Г. Кенуон упорядкував найдені рукописи й видав їх фототипічні факсиміля з своїми увагами¹⁾. І так маємо два різні кодекси книги Битія: Один (14 карт, гл. 9-41) з IV ст.; другий (22 карти, гл. 24-46) з кінця III ст. Третій кодекс найстарший, бо з II ст. і формою найкрасший, се фрагменти книги Чисел і Второзакону, 25 карт. Четвертий і пятий кодекс з III ст., 12 карт, обіймають части книг пророків, Ісаї й Єремії. Шестий також із III століття, 16 карт, части книг пророка Єзекиїла і Естири.

Зпоміж усіх книг найцінніший рукопис книги пророка Даниїла. Звісно, що від самого початку східна Церква не прийняла тексту книги пророка Даниїла так, як він вийшов з перекладу LXX, а натомість впровадила текст перекладу Теодокіона. Головна причина в тім, що переклад LXX дуже різнився від масоретського тексту²⁾. Наслідком того грецький текст книги пророка Даниїла перекладу LXX мало що не загинув. Одинокий екземпляр, який дійшов до наших часів, переховується в „Кізіянським“ кодексі (Chisianus-Chigi). Якраз між рукописами, найденими в Єгипті, маємо другий екземпляр тексту пророка Даниїла перекладу LXX. Він тим цінніший, що походить з початку III ст. Сей кодекс обіймає 13 карт і дає з малими уривками глави від IV, 27-XVII, 17.

Новий Завіт знаходиться в двох кодексах, один обіймав колись ціле Євангеліє враз з Діяннями; другий Апостольські послання і Откровення Йоана. З виданих фрагментів через Г. Кенуон'а виходить, що Євангелія і Діяння мали 55 карт, 110 сторін, а 220 колоном. З того припадало 50 на еванг. Мт, 30 на Мк, майже 51 на Лк, 38 на Йо, а 50 на Діяння. З того лишилося не більше як 60 колоном. Порядок євангелистів такий: Матей, Йоан, Лука, Марко.

¹⁾ Frederik G. Kenyon, *The Chester Beatty Biblical Papyri. Fasc. I. General Introduction; Fasc. II. The Gospels and Acts. Text.* London 1933. — Cf. „*Verbum Domini*“ 12 (1931), 62-63; 14 (1934), 20-22; „*Biblica*“ 13 (1922), 118-120.

²⁾ Про це свідчить св. Єронім: „*illud quoque lectorem admoneo Daniele non iuxta LXX interpretes sed iuxta Teodotionem ecclesias legere... Unde Origenes in nono Stromatum volumine asserit, se quae sequuntur ab hoc loco in propheta Daniele non iuxta LXX interpretes, qui multum ab hebraica veritate discordant, sed iuxta Teodotionis editionem disserere*“. (J. P. Migne, P. L. XXV, 493-514).

Значіння тих рукописів для критики тексту Нов. Завіта також досить велике. Рукописи по свідоцтву найвизначніших палеографів походять з початку III ст., отже старші майже на сто літ, як до тепер існуючі найдавніші рукописи, Ватиканський і Синайський. Могли деякі критики сподіватися, що певно найдуть там замітні різниці між знайденим текстом а існуючими з пізніших часів рукописами, або принайменше особливіші варіанти. Тимчасом нічого подібного. Тут і там якесь слово додане, переставлене або опущене; варіанти мало замітні, звичайно якась інша граматична конструкція. З того слідує, що текст Нов. Зав. вже з кінцем II. ст. був усталений і незмінний. І те, про що ми католики від давна переконані, що завдяки особлившому Божому провидінню та дару неомильности Учительського Уряду Церкви, маємо найвірніше захований депозит св. віри; се для некатоликів видається подиву гідне й епохальне¹⁾. І слушно, бо сей факт опрокидує цілковито їх ложні теорії про повстання Євангелій.

¹⁾ C. Schmidt у „Zeitschrift für Neutestamentliche Wissenschaft“ XXXII, 1933, 232, замічує: „Das ist eine Erkenntnis von epochemachender Bedeutung“.

О. Б.

НА ВИБРАНІ ТЕМИ

Сакральний характер проповіді

(Порівняй: Dr. L. Bopp, Vom sakralen Charakter der Predigt. „Kirche und Kanzel“ — 5. Heft. 1933)

В повоєнних часах зустрілись ми віч-на-віч із протестантизмом і всякими ним започаткованими сектами. Порівнюючи наших протестантів з німецькими — маю на думці німців кольоністів по наших містах, як Станиславів, Коломия, тощо — побачимо, що про якесь віроісповідання в наших годі говорити. Наші протестанти це в суті річі люде що найменше релігійно індиферентні, або й цілком безвірні. Загалом цей рух дуже поверховний і плиткий. Всежтаки поширюється згіршення через те в народі і проти нього треба нам боротись. Яко середник боротьби насувається в першу чергу одна галузь душпастирства, яка в протестантів є осередком культу, — себто проповідь. Читання св. Письма і проповідь заступають протестантам усю літургію. Вправді наші протестанти правлять вечірню, утрєню, Сл. Божу, тощо, та все це тільки на те, щоби тумана пустити. Бож де нема жертви — *stricto sensu* — а в протестантів нема Пресв. Тайни Євхаристії ні Тайни священства, — там нема правдивого богослуження, там церковний будинок се лиш дім молитви, подібний до синагоги нинішних жидів, та ніколи святиня, ніколи Божий дім. Проповідь це в протестантів „а і о“ їх культу. Ця проповідь є пояснення св. Письма, більше чи менше довільне, з більшим чи меншим додатком демагогії й відповідно до обставин і середовища пустої фразеології. А однак багато між нашим народом людей, про яких згадував св. Павло, що то „по своїм похотям збиратимуть собі вчителів, жадні приємних слів, — і від правди відвернуть слух, а до казок прихилияться“ (2 Тим. IV, 3-4). І тому існує обов'язок поставити на властивій висоті нашу, католицьку проповідь. Суттю католицької проповіді не гарні слова, — миляна банька, що до сонця райдугою міниться, а за хвилину розписне і стає каплею брудної води; не фаєрверк (штучний огонь), що хвилину засяє, а там загасне так, що ще гірша темрява обгортає очі. Суттю католицької проповіді се Боже Слово, правдиве, непофалшоване „Євангеліє“. І саме про це хочу пару слів сказати. Не кожен священик є бесідником, мистцем реторики. Та це ще не нещастя, скоро те, що говорить правдиве, животне, — скоро Христос, відвічне Слово Боже, його одушевляє, є його життям і в його проповідях уділюється душам. (Пор. Korrespondenz 1931/VI). Слово, що „було в початку“ (Йоан I, 1), має промовляти устами священика! Отже нічого противного святости, нічого суто профанного не сміє бути в тій проповіді. Вона має мати божественний, сакральний характер.

I.

Суть сакрального характеру проповіді.

В Німців на очеркнення церковного будівництва вживається слово *Sakralbau*, себто будова, що сама собою представляє об'єктивну службу Богу вже тим самим, що є наче втіленням святих ідей і виразом релігійних настроїв і релігійного способу думання. Коли це пояснення

примінімо до сакральної проповіді, то в першу чергу стане ясно, що в католицького проповідника лиш святі річі можуть бути предметом церковної проповіді. „Argumenta concionum sint essentialiter sacra!“ — каже виразно 20 норма до Енцикліки „Humani generis“¹⁾.

Однак і з найсвятішою річю можна обходитися не свято та негідно. Тому треба класти сильний натиск на сакральний настрій бесідника. Той настрій має кермувати і ходом думок стисло розумових, які в відповідній хвилі й відповідному місці прийдеться урвати. Ця, як називає її гомілетика, ретіненція має бути не лише реторичною фігурою; навпаки, в ній має відбитись такт серця священника супроти тайн віри.

Колиж почування й настрої святі, сакральні? Бопп²⁾ так з'ясовує поняття святого почування: „Святе почування об'являється в дрожанню, в страсі перед Богом так, що чоловік радби втекти зі сфери Божественного. Святе є не тільки *mysterium tremendum*, що від нього хочеться втекти, але також і *mysterium fascinosum*, що вабить і притягає до себе щось подібно як колись тягнуло Мойсея до горючого корча; воно й величне, Божеське, що перед ним людина почувається, профанною, негідною“. Йко Ть єдинь сть! Скоро святе почування опановує чоловіка, чує він голос: „Изый сапогы ѿ ногъ твоихъ: мѣсто бо, на немже ты стоиши, земля свята есть“ (Исход III, 5) і тоді говорить сам до себе: їкв страшно мѣсто сїє (Бит. XXVIII, 27). І як з одної сторони кличе чоловік: „Изыди ѿ мене Гди“ (Лук. V, 8), так з другої сторони додає: „Гди, къ комъ їдемъ“; (Йоан VI, 68) і „Добрѣ есть намъ здѣ быти“ (Мат. XVII, 4). Так, сакральні почування повстають на почві подиву і побуджують до набоженства.

Ці релігійні почування можуть бути в першу чергу природні. Для християнської проповіді мається їх надприродно використати. І ось приходимо до поняття, яке називаємо намащення (Salbung, помазання). „Намащення — каже Юнгман³⁾ — це ніщо інше як афективний момент, який має виступати в голошенні Божого слова: проповідь має намащення, коли глибоко всякає в ум і розбуджує постійно чинні релігійні почування“. Надприродний момент лежить по думці тогож Юнгмана в тім, що суттєвим і властивим принципом намащення не може бути людська краснорічність, яко мистецтво, лише укриті ділання того, що про нього говорить св. Йоан в своїм першім посланію: „помазаніє їмате ѿ сѣагъ“ і „то само помазаніє (себто ласка і надприродне освячення) оучить къ ѡ всемъ“ (I Йо. II, 20 і 27). Хоча Дух Святий се жерело тих надприродних сакральних почувань, то проповідь має торувати дорогу цьому зближенню Бога т. є ласці.

З цього слідує, що проповідь через свій сакральний характер стає будуюча. Се виказує св. Павло в листі до Єфесян таким образом: „Тѣмже оуко ктомъ нѣсте странни и пришельцы, но сожителе святѣмъ и приснѣи Бгѣ, наздани бывше на основанїи апѡстѡлъ и прорѡкѣ, съсѣд краєсгоблѣн самѡмъ Іисѣ Хрѣстѣ: ѡ немже всѣко созданїє составляемо растѣтъ къ Црковѣ свѣтѣю ѡ Гдѣ, ѡ немже и вы созидаетея къ жилищю Божію дхѡмъ“ (Єф. II, 19-22). Отже в біблійному змислі бути збудованим значить стати живим членом Христової спільноти. Живий член, яко мала святиня Бога втілюється до великої святині — спільноти святих, того великого

¹⁾ Acta Ap. Sedis IX (1917), 331.

²⁾ Гл. Kirche und Kanzel 1933, 207.

³⁾ J. Jungmann: Theorie der geistlichen Beredsamkeit, Freiburg in Br. Herder (1908), 234.

Божого „жилища“; такий член є цеголкою (каменем) в будівлі, збудованій на підвалині апостолів і пророків, де наріжним каменем є сам Ісус Христос; на тому будівельному камені спочивають інші, а всьо для добра спільноти (цілої будови). Нині слово „збудовання“ вживається в троха вущому змислі, яко щось суттєво афективного, себто бути чи зробити когось учасником такого настрою, який родить готовість сповнювання християнських діл.

Отже коли говоримо про сакральний характер проповіді, то маємо на думці чуттєву сторону проповіді, в першу чергу її вивінування відповідними релігійними почуваннями. Це ті почування, які сотворіння черпає з почуття, що є сотворінням, — які відчуває скінчене єство супроти безконечного й таїнственного, — єство несвяте супроти пресвятого, звершеного Бога. Та ці почування мають бути надприродні, мають бути супроводом надприродних думок; мають — як каже Бопп, — представляти паруси на подих Святого Духа в серцях вірних.

Так тут розходиться про почування, які захоплюють відкупленого чоловіка, скоро він здає собі справу з близькості Бога, із божественної звязи в Христі, з того, що стоїть в обличі чудесної, понадчасової та понадпростірної містерії. Скоро чує, що на нього, як колись на пастирів у Вєфлеємі, спливає світло Бога, що є *deus revelatus* і рівночасно *deus absconditus*.

Як згадано на початку, є різниця між католицькою а протестантською проповідю. В протестантів проповідь усім, істотою культу; — в католиків після проповіді наступає щось важнішого, ба, найважлишого в світі: таїнство жертви й поклін тому таїнству. Евхаристійна жертва і без проповіді се повна, звершена жертва. Всеж таки існує тісна звязь між проповідю а літургією. Проповідь має носити на собі святій, сакральний характер літургії, але рівночасно має в людських серцях приготувати такий стан духа, який потрібний учасникові літургії. Тим також сама проповідь має в собі щось таїнственного, сакрального. Чи ж не впадає в очі як ставилися Апостоли до проповіді? „Не годиться, щоби ми полишили слово Боже і usługували при столах... А ми молитви і служення слова пильнуватимемо? (Діян. VI, 2, 4.) „Бо Христос не післав мене хрестити, а проповідати Євангеліє“ (1. Кор. I, 17). З цього видно, що проповідь це саме слово Боже, це щось святе, свого рода таїнство. Тертуліян¹⁾ згадує, що Христос оставив Своє слово наче друге животворче тіло. Зновуж св. Августин²⁾ каже: „*Verus Christus in verbo et in carne*“. І багато гомілетів задержали це містичне розуміння споріднення між Божим словом а Пресв. Евхаристією. Для приміру вистарчить згадати тільки Босвета (Bossuet). В одній з проповідей каже він таке: „Божий дім має два високі і почесні місця, себто престол і проповідальницю. Там (на престолі) позволяє Ісус Христос почитати себе в правді своє Тіло, тут (на проповідальниці) дає себе пізнати в правді своєї науки... На обох місцях подається Божим дітям небесну пищу. На обох місцях проповідає Христос: там викликує в нашій памяті спомин своїх страстей, а рівночасно вчить нас, що ми маємо враз із Ним жертвуватися; це проповідає Він нам у німий спосіб. Ту дає нам науки нав'яні духом живого слова. Якщо хочете видіти ще більшу подібність: там перемінюються за діланням св. Духа, при допомозі містичних слів, про

¹⁾ De resurrectione, 37.

²⁾ Tract. in Jo. XXVI, 12.

які не вільно без дрожання думати, предложені дари в тіло Господа нашого Ісуса Христа, — ту за діланням тогож св. Духа а надто силою Божого слова християни перемінюються в Христове тіло, в Його члени". А дальше каже тойже автор: „Тіло І. Христа не більше правдиве в Пресв. Евхаристії, як Христова правда в проповіді Євангелія“¹⁾.

Знова А. Штольц у гомілетичі говорить, може навіть троха пере-
садно, оці слова: „Боже слово має глибоке споріднення з Тайною Ве-
черею. Тому хто свідомо в смертнім грісі, без жалю за нього проповідує
обявлену правду, той прогрішується в деякій мірі проти Божого слова“. На кінець належить згадати ще молитву, яку священник читає перед Єван-
гелієм. Чиж не вказує вона, як Церков видить в Божім слові містичну
дійсність? (Продовження слідує)

о. К. Г.

На новий шлях навчання релігії в школі²⁾.

Це діялося в часі світової війни, в долині Чобанову, на межі між Семигородом і Румунією. З одного боку стояли російські війська, а з другого австрійські. Австрійці займали доволі не вигідне положення і треба було його якось направити. Очевидно, це було можливе лише по кривавій побіді. І тому команда австрійських військ зачала горячкове приготування до наступу на ворожі позиції. День та ніч кипіла праця. Стягано з інших фронтів гармати, запасні полки, тощо. Праця йшла повільно, бо позиції находилися на високих горах, між 800-1200 м. Так з одною, як і з другою сторони сторожили.

Остаточно надійшов в напруженні очікуваний день наступу. Ще в ночі вижче командування умістилось на горах та вже звідти давало останні прикази.

Сирій гірський світанок. Ледви стало на день благословитися. Гля-
димо крізь далековид. Ворожі окопи. Тут і там видно салдата. Недалеко російська криївка. Відчинилися примітивні двері, і знутри вийшов салдат. Перехрестився, глянув на схід, чи не сходить сонце. Простягнувся, по-
зіхнув і вернувся туди, звідки вийшов.

В туж хвилю заревіли мов божевільні австрійські гармати. Градом сипнули артилерійські стрільна. Вполудне наступ і австрійці посунулись кілька кілометрів наперед.

Це дійсний образ із війни. Та я ужив його тут у іншій цілі.

Саме в пору, коли Захід, — Австрійці, ладились до бою, Москаль позіхав. А може... може саме це не був Москаль, а таки наш Малорос — Українець. Дуже можливо.

Ось наглядна стріча двох культур на кривавому боевищі. З одної сторони повний життєздатної енергії, наскрізь практичний Захід. З другої сторони сентиментальний, надто байдужий і пасивний Схід. Сміло гля-
нули собі в вічі дві противні, майже чужі собі культури.

І зовсім це саме можна запримітити у боротьбі на полі духа, в бо-
ротьбі на полі релігійно-суспільного життя. Це боротьба за примінення христ.-католицьких засад так в житті одиниць і цілих народів, — це

¹⁾ Bossuet: Oeuvres complètes. VII, Bar-le-Duc (1870), 417-26.

²⁾ Редакція поміщує радо як дискусійну статтю.

боротьба за здобуття людських душ, що кипить сьогодні так на Заході як і на Сході. З одної сторони масони-безбожники хочуть зруйнувати божий престіл в людських серцях, а з другої сторони католицькі круги докладають усіх зусиль, щоби ратувати zagrożені людські душі.

У вихованні й виробленні сильних життєздатних характерів Захід вживав і вживає далеко кращих методів-середників як Схід. Захід знає добре про те, що працю над вихованням дитини треба повести розумно, щоби зробити її відпорною на гнилі, безбожницькі впливи та непохитною на різнородні ворожі атаки.

І ця праця ніколи не заводить. Прикладом цього може послужити Іспанія. Ми всі є свідками перемін, які зайшли там на протязі останніх двох літ. І саме, коли ми чули про нищення церков, пригадався мимоволі Альбан Штольц зі своєю книжкою про Іспанію. Він описуючи зі захопленням Іспанію, подає її характеристичну черту, ось яку: „Три речі характеризують Іспанію: монстранція, гітара і шпада“. Та все таки на першому місці стояв Христос і Його культ у Найсв. Евхаристії. І коли пізніше нищили там масони й безбожники земське Царство Христа, коли нищили катол. Церкву, коли здавалося, що старий Штольц помилився, тоді сталося щось інше. Довголітнє релігійне виховання взяло верх і опанувало хаос-зло.

Хто зна, чи одним із чинників, які улекшили безбожницьким кругам у Світах нищення релігії, не була за мала активність зі сторони християнських кругів у релігійній праці. Підчас коли Італія отряслася з большевизму в протязі двох місяців, Іспанія до двох літ, Німеччина до десяти, — то російська православна церква зникла на зовні легко, майже без боротьби. Бо не була приготована до бою, бо благоденствувала, позіхала довгі роки.

Не хочу просліджувати наших відносин, стверджую лише факти. Саме й у нас кипить тепер боротьба за людські душі. Передвоєнні „ізми“ своєю негативною, руїницькою роботою спричинили цей жахливий стан, якого всі ми є нині свідками.

І тому якраз крайня пора дати народові стару релігійну книжку, але написану актуально, у новій формі-шаті.

Думаю про Біблію, що її вчать у школах.

Учать її в школах сотками літ, учать у церкві, читає її дитина в дома. Це божя книжка, вартісна книжка, а однак не сповняє вона у нас свого завдання так, як повинна. Проста річ, від видання її з перед 80-ти літ о. Цибигом не змінилась вона багато. Хіба інша мова та скорочені оповідання. А шкода.

Діти читають її дуже часто. В школі й дома. Буває, священик оповідає якусь подію зі Старого Завіту, чи з життя Ісуса Христа, а дитина перериває тай каже: „Це вже прочитала я, прочитала вже до кінця“.

І тут мала рефлексія. Дитина прочитала Біблію і чи змінилось що в її душі по прочитанню? Чи полюбила вона більше Бога. Здається, по прочитанню Біблії у її сьогоднішньому виді, прочитала вона лише історію, з ріжними дієвими особами, щось в роді грецької чи римської історії. Може бути, що легко й дещо живіше забилося її серце бодай на годинку, дві, — та всеж таки настирливо насувається питання: Чи книжка з таким змістом як у Біблії, має мати лише кількогадинний вплив на успокійнення дитини, — чи ж її завдання малоби на тому скінчитися?

Не думаю тут критикувати всіх дотеперішних підручників біблійної історії, не хочу казати, що вони безвартісні! Ні, тут лише стверджую,

що Біблія, яко основний підручник у навчанні прочих предметів науки релігії малаби сповняти куди вартіснішу роль, як її сповняє. І то ще тим більше, що по кількох роках науки на селі, остає вона для дитини, а часто й для дорослої людини крім короткого катехизму першим і останнім писаним підручником для науки релігії. А в тому висвітленні біблійна історія може мати куди глибший та могутніший вплив на серце й волю. І це власне маю на думці.

Нам треба конечно з'ясувати собі, що вороги Христа і Його Церкви взяли Святе Письмо, як зброю проти катол. Церкви й якраз сфалшованими виданнями Святого Письма нищать в серцях наших вірних престіл Бога. Ця обставина повинна бути для нас грізним „memento“, що дійсно вже найвища пора вступити на інший шлях навчання релігії в школі, шлях, яким йде те навчання вже давно на Заході й дає позитивні висліди.

Та заки з'ясує свій погляд про навчання релігії в школі, наведу деякі події зі Старого й Нового Завіту.

Розгляньмо потоп. Як про це оповідається в біблійній історії? Стверджений є факт злоби людей. Бог загрозив людству карами, лишаючи 120-літній речинець до поправи. Рівночасно з цим зачинає Ной будову корабля. Деякі підручники подають навіть його виміри. — Люди не поправилися, тому слідує потоп; дощ паде продовж 40 днів і 40 ночей. Води заливають людські оселі та стоять через цілий рік. Одинокий Ной з родиною спасається. — В слідуєчому уступі п. н. Вавилонська вежа перше речення звучить так: „По потопі люди не поправилися“.

Які дивні рефлексії розбуджують ці оповідання не лише в старших, але також у дітей. А в книжці однак нема ніякої згадки про це.

А прецінь ту саму історію можна оповісти дещо інакше. Приміром: Господь Бог сказав Ноеві будувати корабель, великий корабель. І став його Ной будувати. І бачили цю роботу люди й питалися Ноя, що він робить. І Ной, божий слуга, відповідає їм, що буде потоп, як кара за людські провини. „Якто потоп, таж це щось небувало. І рік нема таких глибоких і море далеко“ — говорили між собою „розумні“. — „Не розумію, каже Ной, як це станеться, — однак вірю, що так станеться, бо так сказав Господь Бог“. І „розумні“ стали глузувати з об'явлених Богом слів. Малий гурток глузуючих почав постійно зростати та впарі з тим поширювалося й зростало безбожництво й невірство.

І ось так став Ной зі своєю вірою проти земської мудрости. Одинокий Ной заховав віру й працював для незрозумілої йому правди. І та праця Ноя тривала цілих довгих 120 літ. Рівночасно тривала й боротьба Ноя з безбожницьким народом.

Але наступив потоп і потонули „премудрі“, а виратувалися тільки ті, що сильно вірили, що впродовж 120 років уходили за нерозумних, тому що вірили.

Очевидно, що це можна оповісти ще більш образowo й займаючо. Треба тільки поставити перед очі живих людей, таких самих, як сьогоднішні, з тими самими немочами й пороками, що їх на кожному кроці запримічуємо.

Або возьмім оповідання про патріярха Авраама. Чи бодай в одному підручникові піднесено, що Авраам руководячися вірою, покинув батьківську хату й достатки, та блукав шукаючи краю, якого навіть не знав, — ба, що більше, він не знав ні географічного положення, ні кінця своєї мандрівки. А яку сильну віру бачимо у нього в хвили, коли хоче пожер-

твувати сина Ісаака? Була вона подібна до віри, якою руководився Ной при будові корабля.

І Ной і Авраам не розуміли приказів Бога, але робили так, як Бог казав, бо мали сильну віру.

Дальше пригляньмося патріархові Йосифові. Чи не за широко описана там історія, та чи не за мало вона навчає? Осередком оповідання є подія, що внаслідок утечі Йосифа від гріха, він дістається до в'язниці. Тут мучиться довший час, однак терпеливо підпорядковується волі Бога. Вкінці, по довгих днях душевних мук, одержує величезну за плату. Йосиф стає „пеонтом фанихом“, себто спасителем світа. А як виглядає це оповідання у наших підручниках. Через намову злої жінки кинено Йосифа до в'язниці, — потім незрозуміла історія з підкиненою чашкою в міхах братів і багато іншого, а при цьому всьому так мало підкреслено виховуючі моменти.

Хоч як вона зацікавлює дітей, то все таки, здається, що відповідно до особи патріарха вона безумовно за мала й не вистарчаюча. А це така надзвичайно будуюча історична картина, що заверталаби людей з тої широкої дороги гріха, що нею сьогодні так багато мандрує.

Чому не внести в цілу ту подію більше рефлексії, більше світла?

Пригляньмося зчergi Соломонові. Не знаю, чи на 1000 дітей бодай двоє здає собі справу з того, на чім полягала надзвичайна мудрість у присуді Соломона. Якщо одним словом відкривається його тайну, а саме материнську любов, то чому не згадати про цей такий важний чинник Божої опіки над нами? Та на цей чинник майже не звертають уваги наші підручники біблійної історії Ст. Завіту.

Чому врешті не з'ясувати дітям ваги Божої мудрости, яку Бог дає завжди, що то о неї просять? І як то невчені — прості засоромлюють нераз мудрців цього світа!

На наведені вгорі завваги дістану питання: — „А деж є на це місце в обемі шкільного підручника? І так багато треба опускати, щоби вицерпати матеріял“. — Так, це правда. Та тут не ходить про подавання безлічі коментарів, тільки про витягнення з кожної біблійної події кілька актуальних життєвих прикладів. В ніякому випадкові не подавати їх на кінці, а до того ще й дрібними буквами! Навпаки, належить зробити завваги на кожному відповідному місці, підкреслити все, що підносить серце і скріплює та сталить волю дитини. А це буде її дороговказом на трудному життєвому шляху стремління, змагань і побід.

А все це може статися непомітно, при допоміж кількох актуальних завваг, а також коштом менше важного матеріялу, який висвітлює часом подію менше виховну.

Що це не взате з воздуха, що ці помічення обосновані на дійсному, правдивому ґрунті, бачимо це найкраще на Новому Завіті. Євангелисти не описували цілого життя Спасителя, але згадували лиш про деякі події та чуда; про багато чудес згадано лише загально, зазначаючи, що їх Христос зробив. А дальше, маємо інший приклад: Боже Провидіння дозволило на те, що деякі Божі книги пропали й сьогодні взагалі не існують, а згадки про них находимо в інших книгах.

Робім і ми те саме з відомими подіями. Своім обявленням чейже Бог поучав людей про незглибимі тайни свого Провидіння й своєї доброти. Тому й ми наслідуймо це й робім це саме.

Або пригляньмося підручникам Нового Завіту. Поперше разячі речення: „Ісус удавав, що йде куди інде, як Лука й Клеопа“. Чому не

ужити іншого звороту, а тільки „удавав“? Якщо приймемо слово „удавав“ у цьому випадкові навіть у доброму змислі — (не у злому, бож у людському удаванні є безліч неправди), — то ніколи й ніяк не уживаймо цього слова в науці до дітей. До тих дітей, що так часто люблять удавати й в удаванні своїм криють стільки гіпокризії, стільки неправди.

Якщо б ми приглянулися теперішньому виданню Біблії, то знайшлиби ми ще неодні звороти, що їх конче треба змінити. Та про це тільки мимоходом.

Зчерги хочу обговорити деякі події з Нового Завіта, чи не добре булоби і в цих підручниках дещо змінити.

„Поклін трьох мудрців“. На далекому Сході жили вони. Були це мудрі люди, що занималися не лише земськими ділами, але в першій мірі Божими справами. Вони знали й вірили, що прийде на світ обіцяний Месія. Знали рівнож, що прихід Месії попередить ясна зізда. Й на превелику радість одного дня побачили її. Не лиш мудрці її побачили; зізду побачили ще теж деякі люди. На жаль, пішли за зіздою лише згадані мудрці. Вони відчули в душі голос, що кликав їх піти поклонитися новонародженому Спасителеві. Не звертали уваги на просьби своїх найближчих, що віраджували їм пускатися в небезпечну й далеку подорож, але таки поїхали. І коли вирушили в дорогу, зізда зараз згасла. Чому? Бо три мудрці знали, що в жидівському краю народився Спаситель світа, отже легко могли допитатися, куди дорога. Коли приїхали до Святої Землі, себто до краю, де народився малий Ісус, ніхто з тамошніх людей не знав про місце Його народження. Видно, що люди не повірили пастирям, як ті оповідали, що у Вифлеємі народився Спаситель. Три мудрці рішили поїхати до Ірода й від нього дізналися про місце народження Христа. І в хвилі, коли мудрці спрямували свої кроки до Вифлеєму, побачили з великою радістю знану вже їм зізду, що вела їх тепер дальше й задержалася щойно над вертепом, де перебували тоді Пречиста Діва й св. Йосиф з Ісусом.

А тепер діти раді знатиби, чому та надзвичайна зізда раз появлялася, то знову зникала, так, що через довгий час не було її видно зовсім. — Це все сталося так, — треба пояснити дітям, — як діється і в нашому житті. Бог помагає чоловікові тоді, якщо людські сили не вистарчають. Три мудрці знали, що має народитися Спаситель. І тому зізда була тим знаком, що вказував на Його народження. Мудрці послухали того Божого знаку, а тому, що вони самі при власних силах могли дістатися до жидівського краю, тому зізда згасла. І навпаки: дуже тяжко булоби їм найти вертеп, у котрому перебувала ця Божа дитина; тому Господь Бог помагає їм знову при помочі зізди, що стала над цим вертепом. З радістю прийшли мудрці перед Ісуса, Пречисту Діву Марію й св. Йосифа й зложили свої дари. І дальше в короткій формі оповідання слідувалаби відома історія утечі в Єгипет.

Я хотівби тут саме піднести два моменти. Перший, — що святі мудрці були лише людьми. Божими слугами стали щойно тоді, коли з мільйонів людей, що бачили зізду й оглядали її, тільки вони три, — одинокі (очевидно зі своїми слугами) пішли порушені Божою ласкою в кількамісячну дорогу до Ісуса. А далі, — другий момент: Бог у своєму Провидінню здає людину на її власні сили, то значить, що Бог дає кожному з нас достаточну і вистарчаючу ласку та вимагає від нас за це співпраці. І хоч та дорога до спасення трудна і терниста, всеж таки не вільно нам ніколи опускати рук, не вільно ніколи попадати

в зневіру й розпуку. Якщо в житті приходять труднощі, треба завжди тямити, що Бог чуває над нами й ніколи нас не опустить, хочби ми находилися не знати в якій небезпеці.

При хрещенню Ісуса Христа в ріці Йордані треба зазначити велику покору, з якою Ісус ждав на свою чергу. До св. Івана Хрестителя приходили різні люди до хрещення. Були там і прості люди, жовніри тощо. Вони пхалися один наперед одного, а може й поштуркували Ісуса Христа. Ісус одначе зносив це в глибокій покорі, терпеливо, навіть може й не звертав другим уваги на невідповідне їхнє поведіння. Й не диво, що за таке упокорення стрінула Його велика слава; над Ним відтворилося небо й з'явилася вперше Пресвята Трійця.

Ідімо далше. Ось картина з перебування Ісуса в Капернаумі. До Христа приходить Яір: йому вмирає дочка. Ісус вже й пустився йти до його хати, щоби ратувати дочку. В тій же хвилині надбігає слуга засу-мованого батька й каже: „Не труди вчителя, бо вже запізно“.

Момент незвичайно сильний, емоційний і безперечно мусів викликати в очевидців глибоке вражіння. Тим більше, що досі ще Ісус не воскресив ніодного мерця. Наша шкільна біблія передає ту сцену доволі зимно. А не знаю, чому не доповнити її? Чому не сказати: „...на ту вістку заривав батько; Ісус, бачучи гіркі слези зболілого батьківського серця, потішив його словами: „Не плач!“

Цих кілька примірів вистарчить для ядернішого з'ясування моєї гадки. Дотеперішня наука біблійної історії подавалася по більшій часті так, що учень вислухав одну чи другу подію з уст священника й потім вивчав її напам'ять. У школі повторяв ту вивчену лекцію й діставав за це відповідну ноту на свідоцтві. Так ми досягнули виповнення шкільної програми й уважали справу навчання релігії за поладнану й цілковито вистарчаючу. Та треба тямити, що в сьогоднішніх часах не розходиться про пам'ятеву гімнастику ума, не про одинокі вивчання „напам'ять“, але про те, щоби підкрескувати в кожній біблійній історії більш важні моменти, актуалізувати їх з нашим життям і кидати більше ясного світла на ті події, що впливалиби на волю й серце молодої дитини, що ублагороднювалоби її, що запізнавалоби, заприятнювалоби й лучилоби її з Богом. А тепер поставлю питання, чи катехизм і біблійна історія сповняють належно цю велику місію, — в теперішньому їх виданню? Вчимо напам'ять біблії, напам'ять і катехизму, виробляємо пам'ять дитини. Але забуваємо, що це саме зробити і табличка множення чи який-небудь вірш.

Тому піддаю дискусії гадку: Чи не добре булоб уложити новий підручник біблійної історії, що бувби доповнений дрібними заввагами серед оповідання, які малиби на цілі звернути увагу дитини й спонукати її до застанови над певною правдою. Це й булоби в школі предметом дискусії між учнями та катехитом. Воно поглиблювалоби й поширювалоби релігійний світогляд дитини, ба, що більше, ублагороднювалоби її. Такий підручник мистивби правди віри й моралі, примінені до практичного життя чоловіка у звязи з Божим Провидінням. Ціль його видання булаби далеко більша; нововидана „Історія Біблійна“ сталаби необхідною книжкою й поза школою. На загальні наші люди люблять читати. Читають все, що тільки попаде, чи добре, чи зле. А так дісталиби добру, корисну книжку до розваги. Біблійна Історія моглаби стати тоді невідкличним приятелем нашої молоді, ба навіть і старших людей. Наші родини малиби про що розговорювати в неділі й свята чи в вільних хвилинах на будні. Завдяки актуальним заввагам приміненоби цю книжку

до практичного життя людини, киненоби неодну гадку, яка може без неї не прозябала ніколи в серці багатьох людей. Щойно на так збудованій біблійній історії добре булоби оперти катехизм, який рівнож конче належить зробити приступнішим і більше ділаючим на серце і волю людини. І тому, що здавна чуємо гасло зміни, зреформування катехизму, то до нього ще долучую дальше гасло: Конечно зміним катехизм, але даймо передтим людям відповідну історію біблійну, що плястично, живо, тепло, практично училаби правд, що їх потім вчитимемо з нового катехизму.

Очевидно, тут не хочу трактувати способу переведення в діло моєї гадки. Чи видавати біблію у збільшеному виді, чи і що змінити чи усунути з дотеперішньої, — це вже не завдання моєї статті. Моєю метою було лише кинути кілька завваг на ту справу й піддати їх під розвагу. А справа є напrawdę важна, надзвичайно важна.

О. Дуб ЧСВВ.

Слово Боже в устах проповідника

Література: M. Kassiepe O. M. I. Homiletisches Handbuch. Paderborn 1920; J. Kleutgen S. J. Ars dicendi, 1902; N. Schleinger S. J. Muster des Predigers. Freiburg 1882; H. Haduch S. J. Zasady wymowy ogólnej i kościelnej. Kraków 1927; W. Keppler. Ambona i jej zadanie w naszych czasach. Płock 1914; A. Gerstmann. Miscellanea pastoralne. Lwów 1910; Pastoral-Regel von B. Sauter OSB.; O. Prohászka. Słowa Żywota. Kraków 1932; J. S. Pelczar. Zarys dziejów kaznodziejstwa w Kościele katolickim, 1896; Theorie des mündlichen Vortrages von F. H. Schüth S. J. 1915; M. P. Bossuet i Fénelon. Warszawa 1908. Przegląd homiletyczny 1933.

I. Обов'язок і потреба проповідання Слова Божого

Божественний наш Спаситель сам ходив і проповідав Боже слово по жидівській землі, а коли прийшов час Його відходу до небесного Віття, тоді полишив те пастирське діло своїм Апостолам і наслідникам, кажучи: „Ідіть і навчайте всі народи..., навчаючи їх заховувати все, що я заповідав вам“ (Мт. 28, 20). І той заповіт Христа обхопив і полонив серця тих, що стали Його вибраними слугами, строїтелями Його тайн та післанниками небесного Царя, по словах Апостола: „Ми послали Христів“ (II. Кор. 5, 20). Той обов'язок, сповнюваний самим Христом, виконували Апостоли, те саме сповняли й досі сповняють їхні наслідники; те поручене Христом діло зберігає вірно кат. Церква й його якраз мають звершати вибрані й до того призначені священики, згідно з рішенням і порученням св. Церкви: „Nemini ministerium praedicationis licet exerce-re, nisi a legitimo superiore missionem receperit“ (Can. 1528).

Той обов'язок проповідання Слова Божого в першій мірі відно-ситься до найвисшого пастиря Церкви, Папи римського та єпископів, як те й зазначає право канонічне: „Munus fidei catholicae praedicandae commissum praecipue est Romano Pontifici pro universa Ecclesia, Epis-copis pro suis dioecesisibus“ (Can. 1327, 1). В другій мірі відноситься цей уряд і до священиків, як їх безпосередних помічників, як про це роз-водяться вселенські Собори: Тридентський і Літеранський IV. І так, Тридентський Собор sess. V, с. 2, між іншими справами, говорить таке: Тому, що у вселенській Церкві як читання так і проповідання Єван-гелія є великої ваги, що якраз у першій мірі відноситься до єпископів, з тої причини св. Синод рішив, щоб усі єпископи, архієпископи, настав-

ники й усякі урядники Церкви, якщо не будуть перешкоджені, нехай самі проповідать Боже Слово; коли ж вони перешкоджені, нехай по думці рішення назначать відповідних проповідників, щоб цей обов'язок з пожитком між вірними звершили... Подібні домагання ставить Собор Лятеранський IV. С. 15. X, ord. I. 31 він каже: Між іншими добрими, що помагають християнам до спасення душ, дуже і дуже пожиточною для них поживою є Слово Боже; бо ж як тіло потребує корму матеріального, так і душа жадна поживи душевної, згідно зі словом Христа Спасителя: „Не одним хлібом житиме чоловік, а всяким словом, що виходить з уст Божих“. Буває однак, що єпископи дуже часто самі перешкоджені й не можуть проповідати по широко розкинутих дієцезіях. Тому постановляємо, щоб єпископи вибирали відповідні до того діла особи, які подавалиби здорові науки й обслуговувалиб поручений їм опіці нарід. Таких мужів-помічників можуть мати єпископи не лише до проповідання, але й до слухання сповідей і всяких чинностей, що призначені до усвячення й спасення вірних...

Така отже є воля самого Христа й кат. Церкви, щоби кождий душпастир опікувався повіреним собі стадом, щоби кормив його здоровим зерном Божої науки та виповнив як слід своє високе завдання: „Ми отже послі Христові, що через них наче Бог вас наминає“. Колиж послі Христові, каже папа Венедикт XV в енцикліці „*Humani generis*“, тож і те саме повинні священники бажати виповнити, чого бажав і що діяв сам Христос, проживаючи на землі. Адже Христос виразно зазначив ціль свого післанництва, коли сказав: „Я на це родився і на це прийшов у світ, щоби дати свідоцтво правді“ (Ів. 18, 37). І на іншим місці: „Я прийшов, щоби життя мали і надто мали“ (Ів. 10, 10). А хтож дасть те життя людям, як не священник, якому лежить на серці їх добро? Про життя тут розходиться не фізичне й дочасне, добро не матеріальне й переминаюче, але життя надприродне, духове й добро вічне, незмінне. Такого життя зможе уділити лише Той, що має його в собі та передає його через своїх вірних слуг-священиків усім жажущим і алчущим... Жажде того життя цілий католицький світ. Бажають його ті душі, що зрозуміли й переконалися про його життєдайну силу та могутчу поміч у нинішніх обставинах. Та жажда лежить у глибині душі кожної людини, звідки й нераз виринаються повні туги слова, якими кликав колись св. Августин: „Для себе створив Ти нас, Боже, і неспокійне серце наше доки не спічне в Тобі“. Бо до кождо підемо, куди звернемося, де знайдемо потіху й розраду для наших душ та світла для розуму, коли в нинішніх часах стільки ложи й облуди, а Ти дорога, правда і життя: „Ти світло правдиве, що просвічує кожного чоловіка, котрий приходить на світ“ (Ів. 1, 10). „Господи, до кого підемо? Ти маєш слова життя вічного“ (Ів. 6, 69), кличе нині не один серед духової руїни. Це голоси повіреного нам стада...

Св. Павло відходячи від своїх вірних з Мілету, таке дає їм напимнення: „Сторожіть отже, памятаючи, що я через три роки в ночі і в день, не переставав зі сльозами нагадувати кожного поодиноким“ (Діян. 20, 31). І зараз подає св. Апостол причину, чому так невтомно учив і наминав, а саме: „Бо знаю, що після мого відходу, увійдуть між вас хижі вовки, не щадячи стада“ (Діян. 20, 29). Та причина й тепер стає пекучою й вистарчаючою до чування над вірними. Під вовками розумів св. Павло тих самих людей, що й сьогодні устним і писаним словом нападають на найцінніший скарб духової царини чоловіка. Та не лише одного чо-

ловіка, чи якої громади, позбавляють ті люди найдорожших цінностей, але й усіх інших відривають від Церкви: молодь затроюють модерними кличами національних почувань, розбуджують ненависть до духовних Пастирів та затирають у їх совісти почуття релігійності та католицизму. Погляньмо на міста й наші села, загляньмо до хати й занедбаних інституцій! Чиж не бачимо, як зростає духовна криза, як день у день розсіває туди свою їд антирелігійний часопис, як проповідує там не післанець Божий, слуга мира й любови, але дух міра сего, дух тьми, діявол? Чиж не чується обов'язаний душпастир і проповідник перешкодити тій грізній небезпеці? Чиж не виступить він рішучо й неустрашимо з мечем слова Божого проти руїнницької роботи радикалів, сільробів та всякого рода сектарів? Якжеж пожадане тут живе й Божим світлом опромінене слово з уст апостола-проповідника!

Тому не дивуймося байдужному й зростаючому в недовіру народові, не дивуймося розсіянню по Галичині сектам, бо велика частина вини лежить таки в нас самих: „*omne bonum et omne malum ex clero*“. То не пуста собі фраза, але дійсно конкретні факти про те свідчать. Нарід добре бачить неконсеквенцію між тим, що чує з проповідниці і що бачить нераз у житті душпастиря.

II. Головні прикмети доброго проповідника

а) душевні. Якими ж хоче нас бачити нарід на проповідниці й у житті? Певне, що не інакшими, як сам Учитель Ісус Христос, який каже: „Я дав вам приклад, щоб і ви робили, як я зробив вам“ (Ів. 13, 15) і далше: „Так нехай світить ваше світло перед людьми, щоби бачили ваші добрі діла і прославляли вашого Вітця, що на небесах“ (Мт. 5, 16); „Будьте звершеними, як і ваш Отець небесний є звершений“ (Мат. 5, 48). Нарід не лише домагається від проповідника прикмет природних, якими є глибоке, всестороннє образование, ясна й зрозуміла мова, дзвінкий і виразний голос та й увесь вигляд, щоби був як пристойть на апостола Христового, але крім тих, йому потреба надприродних дарів, які прикрашують душу і цілого чоловіка. Нарід хоче бачити проповідника взірцевим, примірним і повним святости, щоб оказався гідним того достоїнства й високого звання, до якого Всевишній його покликав. Словом, він має бути не лише з назви „*alter Christus*“, але в цілм житті й поведенню таким оказатися.

1. Отже найперше проповідник повинен бути мужем живої й глибокої віри в ті правди, що їх поясняє другим. Віра — підстава нашої певности; підвалина, на якій будуємо всі правди надприродного життя в нашій душі, а по словах св. Й. Золотоустого вона є підставою святости й початком побожності. А як рішучо й відважно муж віри побіждає всякі ворожі напади й противности, свідчать слова св. Євангелиста: „Бо то є побіда, що поконує світ — віра наша“ (І. Ів. 5, 4). І лише тому, що св. Стефан був мужем „повним віри й Божого духа, не могли опертися вороги мудрости й духови, що з нього промовляв“. Віра є найпевнішим заборолом у боротьбі, як поучає св. Лаврентій: „Завсіди бороніться від ворога, ніколи нехай не уступає з ваших грудей охорона; в вірі стійте й у вірі боріться!“ Жива віра в священника-проповідника мусить статися його життєвим правилом, якого вислідом є діла і слова, що зачівають других до сильної віри. Такий наглядний приклад бачимо в св. Й. Золотоустім. Читаємо в його житті, що він

загрівав многих своїх слухачів у церкві до чесного життя, поривав їх за собою так, що вони вірили як він. А всього того dokonував не якоюсь штукою або силою вимови, але життя його й діла, що впливали з віри заслуговували на всяку віру.

2. В парі з вірою йде молитва. Слова молитви в проповідника є золотою ниткою, що лучить його серце зі серцем Божим. По тій нитці спливають струями Божі ласки, оживляють його працю й зрошують душі над якими працює. А й для себе проповідник через молитву придбає багато живого й практичного матеріялу, якого не потребує шукати по книжках, бо тоді черпатиме його зі свого серця. З багатства ж серця — уста говорять. Тому св. Тома, пояснюючи слова: „*ex abundantia cordis os loquitur*“, каже так: хто живе на землі й у земських річках, той говорить про земське; хтож у Бозі живе, той думає й говорить лише про Бога. Папа Венедикт XV у своїй енцикліці „*Humani generis*“ сказав: „*qui parum aut nihil orationi est deditus, frustra in praedicatione operam curamque consumit*“. Отже сам обов'язок проповідника домагається широкій молитви, бо першою й останньою радю, щоби добре й успішно проповідати, каже один святий — молитва. Хто добре молиться, добре й проповідає... „Одне слово, каже один проповідник, сказане по молитві, більше зробить, як десять без молитви“. Як бачимо, засада старих реторів, щоби проповідник був „*orator antequam dictor*“, має й нині практичне примінення для кожного проповідника.

3. Третою конечною прикметою проповідника є глибока покірність. Це справдішня скала, на якій будується всі інші чесноти. Уряд проповідника лише покірний може гідно виповнити, тому найвідповіднішим способом проповідання є в усіх трудах і працях нічого іншого не шукати крім слави Божої й спасення душ.

Чимже може проповідник гордіти, коли він є лише оруддям і виконавцем Божої волі? Коли не від того овочі залежать, що сіє або підливає, але від того, що зріст дає, то й заслуги та слава з того діла не йому, лише Богу належаться. Чимже нам гордіти, коли одне слово правди: „Бог гордам противиться“, ударемнює всі наші труди й змагання... А буває нераз, що проповідник, замотаний у сіті облудної гордості, забуває про Божу славу й вишуканою формою лише бавить слухачів, а поетичними фразами захоплює їхні почуття, що ділають більше на фантазію та змисли, для розуму ж не подає здорового зерна Євангелія, то такий, по словах св. Григорія, не бажає навчити людей і загоріти до святости, але вивисшити себе й перед другими показатися своєю вченістю. Тож як у природі лучається, що найвисші вершки дерев є виставлені на найбільші бурі, а верхи гір на часті блискавиці й громи, так і горді люди наражаються на найбільші покуси й небезпеки.

Якеж то страшне й небезпечне, а ще більше непристойне: пописуватися Божим даром і гордіти тим, що належить самому Богу! Колиж проповідникові бракує духа покірності, то як може він учить вірних наслідувати покірного Христа? Чи такий зможе тоді сказати зі св. Апостолом: „Подібні мені будьте, як і я Христу“, бо він говорить: „коли я проповідую Євангеліє — не маю слави“ (І. Кор. 4, 16) і далі: „Бо не проповідуємо себе самих, але Г. Іс. Христа (II. Кор. 4, 5).“

Св. Й. Золотоустий, перестерігаючи проповідників, щоби не оглядалися за людськими похвалами й не шукали в проповіді власної слави, лише Божої й практичного добра ближніх, таку дає практичну раду: „Як правдивий артист повинен бути сам судією своїх творів і тоді до-

бrimi або злими уважати їх буде відповідно до осуду, який видасть його дух, що їх виконував, а про осуд посторонних навіть і думати не буде, так і той, що прийняв на себе обов'язок проповідання не повинен звертати уваги на похвали посторонних і не упадати духом, коли їх не почує, але нехай проповідає, щоби подобатися єдиному Богу" (Migne P. G. XXVI, 676).

4. Проповідник, забуваючи про свою честь і славу в глибині покори, певне забуде й про тіло та власні вигоди, щоби з тим гарячішою любов'ю до Бога й людських душ міг виповняти свій уряд. Тим огнем любови горить Христове Серце й тою любов'ю повинно горіти серце проповідника, бо любов є ключем до людських душ, є найглибшою тайною вимови. Чи повіваєш легенько, як весняний вітер, лагідним словом, чи переконеш правдами, як громом грімким, то завсіди з любов'ю висказане — з любов'ю приймається. Неначе небесна роса й холодний бальзам відсвіжує людські душі слово проповідника, що говорить лише з любови для їх спасення.

Без любови навіть найбільші здібності проповідника в очах Апостола народів є нічим, бо каже він: „Колиб я говорив язиками людськими й ангельськими, а любови не мав, оставби я мов мідь звеняча або кимвал бренячий“ (I. Кор. 13, 1). Якого йому сподіватися висліду з довголітньої праці, коли його слова без любови, будучи студеними, не загріють серце слухачів і не перемінять їх душ? Св. Й. Золотоуст каже, що тайну вимови не становлять гарні фрази та краса слова, але любов до спасення душ. Така любов проповідника не дозволить гинути душам у забутті та мраці гріховній. Ні, він радше, як орел, що роздирає свою грудь і кормить власною кров'ю свої молоді, віддасть себе на терпіння й умерти готов за ідею Христа й за відкуплені Його кров'ю душі. Такою любов'ю горів св. свящ. Йосафат і св. Павло, що як другий Мойсей просив Бога, щоби радше він був відлучений від братів, ніж вони мали би гинути в грісі. Це взори й великі приклади для проповідників теперішніх часів...

5. При тім однак старанню про ближних, треба завсіди глядіти на своє життя, чи я такий, якими бажавби я бачити своїх ближних. Бож вони, цілком справедливо, більше домагаються бачити чеснот у мене, як у себе самих: „Ви є світло світа, каже Христос. Не може вкритися місто положене на горі. Ані не засвічують світильника і не ставлять його під посудину, а на свічнику і світить усім, хто в хаті. Так нехай світить ваше світло перед людьми, щоб бачили ваші добрі діла і прославляли вашого Вітця, що на небесах“ (Мат. 5, 14). І св. Й. Золотоуст завважує, щоб приклад чесного життя проповідника був тим зеркалом уміщеним посеред усіх, що відбиває в собі всі добра й показує приклади добрих діл тим, що хотіли би стати йому подібні.

Чиж не боятися погрози тому проповідникові, що сам не живби свято, від других же домагався б праведности, — погрози, з якою Г. Бог відзивається до тих, що на людей накладають невиносимі тягарі, а самі ані одним пальцем не доторкаються їх? Того рода учителів і проповідників порівнюють святі до акторів на сцені та показчиків доріг, а св. Василій Вел. прирівнює їх до маляра, що гарно малює, а сам виглядає погано (Ном. 24). Чеснота і ще раз чеснота є успішним засобом у проповідництві, бо в противнім разі, ми готові почути болючі, але правдиві слова: „Medice, cura te ipsum!“

б) умові. Наука й глибоке знання є так проповідникові потрібні,

як чесноти та святе життя. Знання й добре вишколений ум помагає й улекшує йому всі відомості доцільно впорядкувати й передати їх другим з реторичним хистом та в відповідній формі. Якже виглядала б та проповідь священика, що її він нескладно переповідає або й відчитує з картки? А цей прояв можливий у тих проповідників, що не набули потрібного знання. Булоби прямо чудом, коли проповідник без повного образования, сам будучи сліпим, хотівби добре проповідати й провадити душі до небесної вітчизни. Це саме показує й реторична засада: „*Nemo orator nisi vir bonus, vir bonus dicendi peritus*“.

1. Конечне отже й необхідне для проповідника знання св. Письма, бо в ній увесь зміст Христової науки. В ній „веління Господні праві, серце звеселяють, вони хороші над щире золото й солодші над мід і патоку“, каже псалмопівіць. То книга, яку не лише треба знати, але, як каже Господь словами пророка, „її треба зісти цілком“ (Єзек. 3, 2). „І взяв книжку з руки ангела і зів її, і була в моїх устах як солодкий мід“ (Апок. 10, 10). Засмакуймо в ній, а певне будемо читати її щодня й насолоджуватися глибиною думки та красою слова.

2. Другою книгою для проповідника, то писання св. Вітців. Їхні твори пояснюють нам добре св. Письмо, а життєписи їх — це практичні взори аскези. Їх читаймо залюбки!

3. Як малий хосен буде мати той, що сіє зерно не справивши рілі, так мало зділає проповідник, що не знає теологічних наук. Тому й каже Трид. Собор: „Незнання священика є матірю многих блудів, що повстають у Церкві“. І слушно, бо коли проповідник не засіє в душах здорового й чільного зерна Божої правди, то й пусті слова його на ніщо не здадуться. Хтож багато читає й учиться, той наповняється, пише св. Амброзій. А хто тим кормом насичений, то й других накормить, як ті хмари, що самі наводнені, рясним дощем зрошують і землю. Без догматичних наук, що є фундаментом і довершенням теологічного знання, проповідник пускавсяб на ниву активного життя, як човно на широке море без керми.

4. А накінєць і всі додаткові науки не лише стисло теологічні, але й літургічно-обрядові та суспільні квестії, як листки поміж квітом пахучої рожі повинні доповняти й украшувати умові здобутки проповідника, щоби не було ані одного напрямку, який мавби затемнювати його виднокруг, або ставити перешкоди в дальшій праці над усвяченням себе й ближних.

Так отже Богу віддані слуги й апостоли, уоружені в чесноти незломного аскета, просвічені світлом св. Письма, догм і помічних наук, можуть сміло сподіватися зросту й овочу (І. Кор. 3, 6) з кожним виступом як у проповідничій і душпастирській так і харитативній діяльнці на Божу славу й користь людських душ.

III. Малий успіх проповідання. Як цьому зарадити?

1. Причини невдач. Багато проповідують у теперішніх часах наші священики, навіть дуже багато, а проте чомусь такий малий успіх, таке незначне відділювання на людських душах. Чому це так? Хто тому винен? — питається нераз проповідник, душпастир.

Хто винен? — спитаймо й ми себе, чи наші слухачі, чи може таки ми самі, проповідники? Слухачі? Алеж ми бачимо при кожній науці, що ті слухачі переняті справою спасення, ловлять уважно кожне слово,

шукають жадібно Божої правди, як пісна земля дощевої каплини. Їхні очі звернені безупинно в сторону проповідниці, їхні серця неначе рвуться за висказаним словом, але овочу з тої науки якось не слідно. Поправа ще й досі в них не наступила.

Деж шукати причини сього? Найпевніше вона лежить таки в самого проповідника. Хоч і в нього є бажання поділитися даною правдою зі слухачами, перелляти одну-другу чесноту до їхнього серця, та щож, коли бракує в нього якраз того, що робить проповідь успішною й хосенною. Бракує йому батьківського серця, що ніколи не злегковажить собі припису, порученого реторичними засадами: „*Movere, docere et delectare*“.

а) Брак приготування. Ріжні на цей брак складаються причини.

Ті, що замало чуються до того обовязку спосібні, вимовляються і неначе оправдують себе, що проповідником треба вже вродитися, забуваючи знану правду, що „*orator fit*“, а не „*nascitur*“. Отже зі спокійною совістю занурюються в своїй байдужности та чимнебудь збувають таке важне діло. Другі ж, що мають і відповідний талан і знання несогірше, занадто вповають на свої сили чи спосібности та й виходять на проповідницю без приготування й найменшого труду, бо мовляв: „В той час дасться вам...“ як Господь хоче, щоб я щось сказав, то таки якесь просвічення принесе. Буває і таке, що проповідник походить кілька хвилин по каті, подумає дещо та й уже готовий. А як він проповідає!... Бачимо, що як у одних так і в других нема старання, нема підготування до проповіді, то якже можна тоді сподіватися успіху в слухачів?

Інші знову думають, що весь хосен у проповідництві лежить у найвисшій ступені краснорічivosti. Такі всіма силами стараються видвинути на проповідницю які лише можливі реторичні фігури й діалектичні звороти, щоби тільки показати свій бесідничий хист, бо мовляв, як почують, що я такий учений, то завзято будуть слухати. Як бачимо, цей чоловік забув на першорядну ціль своєї праці, піддався пустій омані власного уподобання й замість шукати пожитку для душ, думає цілий час про свій попис. Розуміється, коли така проповідь переходить границі гомілетичних вимог, вона не може бути хосенна, а тимбільше успішна.

Маючи перед очима ті два роди проповідників, а саме таких, що грішать недоміром (*per defectum*) і перебором (*per excessum*), скажемо до них коротко словами німецького письменника Гетінгера: „Правда, що природні спосібности, як знання й досвід, є основою доброго проповідання не менше як дарування серця й ума, без чого годі уявити собі проповідника, але ті прикмети не дадуться викресати там, де з природи їх бракує. Ясність думки, глибоке й гаряче чуття, а при тім широкий і полетний хист уяви, енергічна сила волі, що приковує слухачів, ніколи не дадуться заступити штукою або наукою. Хто ті дари має, того бесіда є могутча й оживлена силою Божої ласки як жизненною роскою, що цілющою свіжістю спливає на його серце в часі розважань та канонічних молитов. І та сила, як багате в воду джерело, розпливається на всі сторони й відсвіжує серця спрагнених слухачів. Проповіді другого роду є лише нагромадженою купою матеріялу, або збірником, де все дбайливо зіbrane й приготоване до вжитку, та мало там природности, оригінальности й своєрідного“.

В тих двох родах проповідників містяться всі недомагання теперішнього часу.

Засада реторики: „*Non dat, qui non habet*“ відноситься однаково

до всіх проповідників, що беруться навчати других, а не навчилися самі нічого основно. Кождий прецінь фах-знання вимагає від нас певного рода зусилля, старання, зужиткування своєї енергії, щоб дане діло вийшло з під руки майстра викінчене, як слід уформоване, щоб заслугувало на певну оцінку глядачів і обсерваторів. Таке викінчення не мало коштує. Возьмім під увагу артиста-малювача; скільки там спостережень і роздумувань, скільки праці й прикладання своїх сил навіть з утратою свого здоров'я. Те діло, що ми його тепер подивляємо й величаємо, вийшло з рук артиста щойно по великих трудах і праці.

А що сказати про інші штуки? Чи вони не потребують підготування, старання й журби? Та ж навіть звичайний ремісник, чи рільник, що думає засіяти свою ниву, приготує її, обробляє, вичищує і старається, щоб на ній засіяне добірне зерно принесло добрий плід. А що сказати про таку високу й благородну штуку як проповідання Божого слова? Чи вона не вимагає від нас солідного й довгого приготування, щоби посіяне Боже Слово принесло бажаний овоч, як каже пророк Ісаїя (55, 10): „Як дощ і сніг із небес сходять і туди не вертається, але наповняє землю, щоб вона родила й ростила, щоб вертала насіння тому, що її обсіває й хліб тому, хто їсть, так і слово моє, що виходить із уст у мене, до мене не вертається в порожні, але чинить те, що мені вгодно й довершує те, чого я післав його“.

І певне на ніщо не здадуться всякі вигуки й патоси проповідника, як не попередило їх совісне приготування. Буває бо нераз, що особливо молодий проповідник потішає себе, кажучи: Я підхоплю особисті людські потреби серця, згадаю один-другий епізод і вже сльози готові... І таке то його приготування. Вдоволенний, що будуть плакати, а поза тим, як досі нарід не чув правди євангелія так і даліше лишився з порожнім умом, бо пусте імпровізування не принесе нікому пожитку й хісна.

Навіть такий глибокий ум як Bossuet ніколи не дозволив собі на імпровізацію, як читаємо в критиці його творчості. Про його солідне приготування свідчать рукописні записки, що зістали після його смерті. Зпочатку писав він проповіді на картці, опісля зіставляє маргінес, а коли й того замало було на поправки й доповнення, тоді зіставляє аж половину картки. Коли ж припадало говорити частіше про ту саму тему, то він ніколи не повторяв у цілості старого оброблення, але за кожним разом поправляє, додає, а з таких доповнень уже виходила нераз зовсім нова проповідь. Подібно поступав і славний проповідник Massillon, який до йоти викінчував свої проповіді на папері. Як один так і другий не переставали на вродженім дарі, але постійно усовершали свої проповіді щодо змісту й щодо форми. Вже старинний бесідник Цицерон питав: „*Quid est tam furiosum, quam verborum vel optimorum atque ornatissimorum sonitus inanis, nulla subiecta scientia?*“ І ми так спитаймо себе: Пощо припадається краса слова та цвітиста фраза, пощо тонація й модельція, пощо накінець зігханя й широке розкладання руками, як бракує там найважнішого, а саме — основного вияснення правди завершеної незбитими аргументами.

Живемо у часах, в яких простий нарід більше звертає увагу на глибину змісту, як на красу вислову. Шукає за розумовими доказами, а не вдоволяється зверхньою фразеологією. Що більше, навіть домагається опрокинення противних кличів, а висвітлення об'єктивної правди на основі католицького світогляду. Надзвичайно любується нарід у пи-

таннях апольоґетичних, де та справа дійсно вимагає й знання й бистро-зорого ума, щоб не схибити в догматичних поясненнях. Отже підготування до такої проповіді є не малої ваги й не мало від нас вимагає труду й жертви. Послухаймо, що каже про себе св. Григорій Назіанз. „Все я полишив, як власть, рід, славу й багатство, лише одне проповідництво задержую собі й не жалую, що задля нього дізнав я стільки трудів, невігід і жертви“.

Брак приготування до проповіді мститься не лише на слухачах, коли вони знеохочуються, відвертаються від богослужень, виходять чи неспокійно метушаться, але й на самім проповіднику, бо тоді він продовжує без потреби науку й не може її скінчити. Тоді сповняється латинська приповідка: „*Qui ascendit sine labore, descendit sine honore*“.

Новіші проповідники і душпастирі радять, щоби наука в неділю, чи принагідна поза часом місії, не тривала довше, як пів години. Пише один учений: „Питаєте, якто можливо так коротко говорити? Відповідаю: Приготовляйтеся більше до проповіді. Чим більше присвятите старання й праці в своїй келії, тим менше будете працювати на проповідниці. Звичайно тоді говориться найбільше, коли не маємо й не знаємо що говорити. Проповідник, що має зібраний, упорядкований і присвоєний матеріал, певне не зужие більше часу як 40 минут; а в противнім разі дозволить собі на 60 минут або й довше“. Економічніше отже буде зібрати й пояснити коротко цілу правду, ніж торочити довго й відвертати вірних не лише від слухання слова Божого, але й від цілого богослуження, бо вірний знеохочений раз і другий, третій раз уже не прийде.

Коли ж комусь тяжко написану проповідь вивчитися цілу слово в слово, то таким радять гомілети присвоїти собі проповідь „*orando et meditando*“. Яким способом учитися проповіді, нехай покаже нам своїм прикладом єпископ О. Прохаска. Раз запитаний, чи вчиться він проповіді напам'ять, відповів: „Опрацьовую докладно кожду проповідь і вчуся напам'ять, але ніколи я не зв'язаний написаним текстом. Правдивий проповідник має творити в часі говорення, бо сказати її, то не те саме, що написати. В самім уже говоренню грає ролю вимова, яка домагається солідного, попереднього приготування доцільно вибраної теми, но й оброблення обоснованого на правдах обявлення. Як те все вже готове, тоді проповідник реферує зроджену правду в своїм умі з повною свободою. Нехай тоді дає з себе все що може, бо проповідь не твориться з „*repnula, sed ex repu*“. Вона має бути ділом живим, а навіть частиною самого проповідника. А те, що він творить, повинен уже відчувати в своїй душі як річ потрібну й пожадану для слухачів і тоді воно буде практичне й життєве, а не лише штучне й вимушене. Хто лише рецитую, або відчитую, цей не проповідник, а катринка.

б) Брак індивідуальності. Матеріалу до проповіді нераз треба запозичити й з чужих авторів, однак і тоді мусить те все бути присвоєне, в свій лад перероблене й відповідно до своєї індивідуальності віддане, а не живцем переписане й переспіване без зміни. Тим більше не треба переформовувати себе цілого в чужу працю й не грати ролі на взір вимушеного актора, але постійно треба бути собою самим, бо в противнім разі така проповідь буде мертва й для слухачів невідповідна. Тому Rittenmeyer радить, щоби не давати голодним слухачам у неділю замість випеченого хліба, щойно зібране колосся невістияного збіжа. А св. Григорій Нісський каже: „Одним треба давати мід, другим молоко, а ніколи не кормити їх сирим збіжем“.

2. Що направити? а) Тон і спосіб. У проповіданню не малої ваги є форма, в якій передається Боже слово. Що до самого тону, то з певністю кожному залежить на тім, щоби говорити не лише поправною мовою й виразною дикцією, але й щоби не разити вуха немилим звуком, неприродним криком, плесканням у долоні чи гриманням до проповідниці. Такі форми дуже непожадані, головню в теперішніх часах, тимбільше, що зі словом Божим промовляє до кожного св. Дух своєю ласкою, запалює серце й пориває волю до співділання.

Не меншої ваги, крім тону й голосу, спосіб проповідничої бесіди. Запитаний раз римський вожд, чому так часто побіджає противників, відповів: „Ніколи не відзиваюся до своїх жовнірів: ідіть, тільки завсіди: ходім! Ніколи: робіть, лише: робім, не: боріться, лише: борімся! Ось у чім мій успіх побіди, закінчив полководець.

Іншим разом два провідники, що працювали в визвольній війні, були однакових поглядів, та не однаково розпоряджали своїми підданими. Одного з них дуже любили й шанували, другого ж ненавиділи й кепкували з нього. Зненавиджений, засумувався й питає свого приятеля: Чомуж то ми однаково працюємо, а такий відмінний з тої праці успіх? Одинок причина тої невдачі в тім, відповідає перший. що ти завсіди говориш до них: Як не будете так і так поступати, те і те виконувати, то всі згинете й пропадете марне. Я ж навпаки, говорю до них щиро: Мої найдорожші друзі, якщо перестанемо так жити й занехаємо дотеперішні злі звички, напевно вратуємося й будемо щасливі.

Без сумніву, що від самого способу заохоти вірних до чесноти й християнської праведности багато залежить, чи те наше слово впливає на їхні серця, чи відбивається як молот від гранітової скали. Педагогічно отже й психологічно та й успішно буде, коли в апікації звертатись мемо в формі заохоти, а не приказу чи твердого поручення.

б) Non nova, sed nove. Ще одну правду пригадують сучасні проповідники і гомілеті, а саме: „*Quotidiana vilescent, varietas delectat*“, річі щоденні й часто повторювані буденіють, а новість і відміна потягають і заохочують. Того вчить нас щоденний досвід. А чи ж проповідь, у якій бракує нового підходу до річи, де не видно свіжим світоглядом забарвленої рефлексії, чи може бути інтересна, чи може будити пієтизм до надприродности і поривати волю до героїзму? Не можна нам змінити або пропускати догматичних правд, навіть дуже часто повторюваних, не можна на новий лад узасаднювати етичних і моральних принципів, але освітлювати їх свіжим блеском, витягати з них нові, відповідні до духа часу, висновки, це не лише дозволене, але й похвальне.

Звідки ж зачерпнути тої новості в проповіді? Вона сама не прийде, але треба над нею подумати. Треба вглибитися в дану правду, розважити, в яких обставинах і при яких слухачах буду говорити, щоби відповідно до того уложити поділ річи і пропозицію. а в слід за тим уже й приклади доберуться інші та й примінення дошукаються відповідні до нинішнього окруження й настрою душі. Буває нераз, що проповідник, не знаючи психіки слухачів, впливає їх у рами загальникові, спільні для всіх, без огляду на ріжні становища, заняття і рівень освіти. Тому слушно каже один бесідник: „*Quid enim prodest integritas locutionis, quam non sequitur intellectus audientis?*“ При тім памятаймо, що положення духовного проповідника є критичніше від світського бесідника. Коли говорить суддя чи адвокат і публіка слідить з напруженням за кожним його словом, то актуальности його бесіди надає кождоразова справа, яка сама

собою є завжди нова. Коли в парламенті міністер предкладає проект нового закону, послі слідають кожну його гадку, бо йде справа, що доторкає тих, яких вони заступають. Коли говорить провідник якої партії, то всі його слухають уважно, бо знають, що він боронить якраз їхнього інтересу.

Однак відмінно діється з бесідою духовного проповідника. Священик тримається звичайно в проповідях недільних евангелій і її зміст уже добре слухачам знаний, тож тяжко, щоби такі проповіді зацікавлювали сталих слухачів. Тимбільше, коли священик уже довгий час проповідує в тій самій парохії, коли вірні привикнуть до його бесіди, тону й змісту проповіді, тоді в них вироблюється переконання, що вони вже все те знають і нічого не сподіюється нового. Тоді якраз треба їм піддати з тих самих правд нові гадки і заключення. Щоби отже заінтересувати слухачів, оминувати монотонії й буденности, треба проповідати не нові правди, але в новий спосіб: „*Dicas igitur nove, non autem nova*“. Саме в тій новості криється вся реторична вимога: *movere, docere, delectare*. Тоді ділає проповідник на розум і на волю, коли, як каже св. Августин: „*agit verbis, ut veritas pateat, veritas placeat, veritas moveat*“.

Що ж проповідати в теперішнім часі до нашого народу, щоб його захопити та потягнути і по словах еп. Прохаски розбити гранітові скали людських упереджень та зломити зарозумілість і псту гордість? Читаємо в місійних записках, що один 72-літній старець, за ціле своє життя, лише три рази чув про милосердя Боже, а завжди тільки погрози, страхи та громи. Чи ж не треба нам почути час до часу, каже він, про любов, опіку чи провидіння Боже над нами? Подайте нам бодай раз спонуки до любови, не лише до страху. Покажіть щастя і радість доброї та чистої совісти, замість прибитого та пригнобленого гріхами життя! Нам треба сили й підйому до добрих і високих діл, треба відчутти радість Божого синівства, не лише ненависть і прокляття!

Цей приклад уже піддає нам тему до оброблення, але годі, щоби ми постійно того трималися й до всіх із тим самим зверталися. На всякий случай пробуймо вдоволити домагання наших слухачів.

Вибір теми довільний, як і сама конструкція та стилізація, відповідно до рівня освіти вірних. Все ж таки подаймо нераз католицький погляд на теперішню пресу, спорт, театр чи кіно; іншим разом скажимо про католицький світогляд у політиці й т. п., як: авторитет у Церкві і народі; забава і правдива радість духа; податки і церковні платні та релігія; лихва, криза і церковні заповіді; католик і його життєві засади; засоби на невідраднє положення безробітних; новозроджені секти і катол. наука Церкви; теперішня українська молодь і її майбутність; розвій нації в душі катол. засад і т. д. При тім можна порушити й інші квестії на суспільнім чи соціальнім полі. Це ж справи пекучі і пожадані. А питання літургичні й обрядові, чи не на часі? Коротко кажучи, треба порушувати теми, що надавалисьби якраз на час теперішньої хвили, а не на ті десятки літ, що вже за нами.

Отсе завдання-журба кожного проповідника, щоби, як каже св. Павло, „ширилося й славилось Боже слово“ (Колос. 3, 1), щоби в нинішніх часах поступу воно не оставало позаду, щоби не далось перевищити поступом інших штук, ані блискавицями електричної струї, ані перелітаючим вірлиним летом аероплян, ані таємничій симфонії радієвих хвиль, але навпаки, щоби те слово неповздержно ширилося й розливалось життєдайною рікою, яку бачив пророк Єзекиїл 47, 1, що пе-

ремінела пустиню в плодючу землю... Те слово має жити жадібні душі, має кинути промінь радості і підйому пригнобленим, відсвіжити їхню буденність надземським ароматом; має порушити до каєння гріхом приспану душу та викресати любов і охоту до жертви і героїзму. Те слово має просвічувати притемнені й зачаджені блудом уми, а чисті й невинні душі єднати з Обручником небесного Єрусалиму. Нехайже воно пливе цілющим бальзамом далеко й широко з уст тих, що, по словах св. Апостола, тверді, непохитні, завсіди повні ревности в ділі Господнім, знаючи, що їх труд не марний у Господі.

ДУШПАСТИРСЬКІ ПИТАННЯ Й ВИПАДКИ

1. *Питання:* Один торговець продає по надмірно знижених цінах деякі товари з виразним наміром знищити свого сусіда-конкурента так, щоб його руїною трівко забезпечити собі великі зиски в майбутньому. Це йому вдається, і його сусід банкрутує. Виринає питання: Чи згаданий торговець допустився цим гріха проти справедливості вимінної (розуміється *iustitia commutativa*)? В такому разі обов'язок відшкодування (реституції) цілком певний. Чи поповнив лиш звичайний гріх проти любови ближнього так, що з огляду на той гріх можна його зобов'язати або принаймні порадити йому, щоби по змозі направив шкоду?

Відповідь: У моральній богословії існує засада: *Nemo utens iure suo iniuste agit*. Якщо виконання того, до чого маю право, виходить ближньому на шкоду, так це тільки *per accidens*. Правда: чеснота любови у деяких випадках може зобов'язати мене під тяжким гріхом вистерігатися таких „*accidens*’ів“, але це ніяк не змінє природи вчинку, що сам у собі справедливий. Пригадаймо тут класичний приклад богословів: Петро знає добре, що копаючи яму в своїм огороді, забере всю воду з недалечкої криниці свого сусіда Павла. І хоч йому тої ями в огороді зовсім не потрібно, він злобно копає її самоті в тій цілі, щоби зробити „збитки“ Павлові. Це — розуміється — вчинок дуже поганий, але чи його можна назвати у стислому значінні несправедливим? У чому саме криється несправедливість Петра? — Правда: намір Петра несправедливий, бо він хоче заподіяти шкоду Павлові. Але з несправедливого намірення ще не можна заключити, що й діло тому наміренню відповідає також несправедливе. От чоловік може допуститися багатьох і то дуже тяжких гріхів несправедливості через намірення крадіжки, та коли він в дійсності нічого не краде, то його несправедливість остає в світі думок і її специфічна злоба не уділяється ніякій об'єктивній дійсності в зовнішньому світі. А обміна справедливості (*iustitia commutativa*), бо лиш з неї випливає обов'язок реституції — це чеснота наскрізь об'єктивна. А всеж таки, криниця Павлова знищена „збитками“ Петра; ті „збитки“ отже — це факт, і то факт об'єктивний. Та замість задержувати нашу увагу на цьому оконечному висліді знищення Павлової криниці, спитаймо, чи той вчинок, що його можна вмінити Петрові, яко причині виконуючій (*causa efficiens*), сам у собі справедливий, чи несправедливий. Коли він справедливий, а в цьому ніяк не можна сумніватися, бо Петро користується своїм правом, то деж тут мова про реституцію?

Можна ще замітити: Петро має принаймні обов'язок запобігти су-сідському лихові, яке може вийти з його ділання, коли таке ділання не оправдане яко конечне або корисне. *Distinguo*: Петро має обов'язок з любови (*ex caritate*)—*concedo*; обов'язок справедливости (*ex iustitia*)—него. Поза виїмковими випадками якогось особливого контракту, або служби, ми не маємо „*ex iustitia*“ обов'язку пильнувати чужого добра. — Заклучім отже, що в вище наведеному випадкові торговець, котрий напевно провинився проти любови ближнього, має обов'язок покаятися, та не має обов'язку „*ex iustitia*“ направили сусідську шкоду, до котрої дав нагоду, користуючися своїм правом. — Та чи не можна порадити йому, щоби дав якесь відшкодовання — реституцію?

Іще раз *distinguo*: *ex iustitia*—него; *ex caritate*—*concedo*, настільки таке відшкодовання можливе й догідне. Але в такому разі ліпше булоби здержатися від уживання слів: відшкодовання, реституція, котрі своє властиве значіння мають тільки в матерії обмінної справедливости.

2. *Питання*: Богато 10-12 літніх дітей часто сповідається лише з матеріальних гріхів. Вони кажуть на сповіди, що були непослушні, крали, неправду говорили. Допитуючи їх подрібніше, звичайно в тих про-гріхах нема дійсної вини призову: нераз поповнивши такий грішок, зараз же і жалує за нього дитина. Впрочім не все можливо у всьому їх так допитувати. Чи можна на осьяку й подібну вияву дітей уділяти їм лише розрішення „*sub conditione*“?

Відповідь. Священик сповідаючи каянника, судить його, навчає, лікує. Як суддя повинен він узгляднювати лише великість провин, що їх добає у каянника. Все одно, чи той каянник дитина, чи доросла вже особа. Він має йому уділити розрішення, як лиш правосильно може отримати. Ось визнає свої провини дитина. А в тих її провинах не до-бачуєте дійсно формальних гріхів, а лише т. зв. матеріальні, бо не було на них найменшого зізволання. Такій дитині, ба навіть дорослій особі, не можна давати розрішення. Воно булоб неважне ізза браку т. зв. ма-терії до розрішення. В такому разі належить каяннику вділити лише бла-гословення. Та притім завважуємо: 1) Що заскоро дехто судить про цілковитий брак призову на гріх: з того, що дитина, мовляв, поповнивши свій гріх, зараз же й жалує за нього. Справді, дитина нераз дуже скоро жалує за свою провину, та нераз з користолюбних мотивів. І такий жаль може наступити по провині зовсім добровільній, свідомій. Можна в одну мить і призволити на гріх і поповнити його. 2) Не є безпідставне думати, що 10-12 літня дитина легко поповняє добровільну (легку) про-вину, пр. непослуху. Та в такому разі має сповідник вистарчаючу мате-рію до уділення їй розрішення, навіть *sine conditione*. Коли дійсно за-ходить сумнів (негативний), чи малий каянник провинився в чому, вже тим самим треба йому вділити лише услівне розрішення (*sub conditione*). Ось так можна забезпечити тайну покути перед небезпекою її неваж-ности. — Сповідник не лиш судить каянника, але й навчає його, лікує його: вказуючи йому дорогу, як уникати гріхів та як попра-витися зі своїх поганих навичок. Надто у дітей сей подвійний обов'язок сповідника дуже делікатний. Тут важне виховувати й спростовувати не-розвинену совість дитини. В тому не годиться трактувати нарівні дорослу особу та дитину. Зглядом дитини повинен священик поступати по бать-ківськи, поблагливо навіть тоді, коли ходить освідомити її про моральне зло її вчинків, з яких сповідається, про образу Богу, що криється в її непослусі, крадежі, брехні. Ось так поступенно освідомить її, навчить її

вважати на свої вчинки. Тоді її гріхи лиш матеріальні, які в собі вже морально злі, поволи щезнуть із життя дитини. Не без того, що нераз така дитина навіть, коли вважає на себе, поповнить неодну формальну, дійсну провину. Та тоді вона свідомо своєї вини, при сповіді виявить свої гріхи. — Це вимагає зі сторони сповідника великої терпеливості. Зате така праця душпастирська над вихованням ніжного сумління дитячого потішаюча й корисна. Не треба боятися, що присвячується зобов'язано часу, коли в подробицях випитується дитину при сповіді. Сей святий обов'язок не можна збувати лише розрішенням *sub conditione*. Треба мати на серці моральний поступ дитини, завважувати її зріст у доброму, її розвій та освідмлювання. Коли дитина буде добре вихована й освідмлена про свої моральні вчинки, тоді без особливих вже запитів легко пізнати моральну вартість звичайних сповідей малого каянника.

3. Питання: У шпиталі лежить хора особа, зовсім глуха і просить о сповідь. Притім не вміє ні читати, ні писати. Як сповідати таку особу? Також трудно сповідати її знаками, бо священник-парох, одинокий у тій місцевості, не розуміється на знаках.

Відповідь. Відомо вже з морального богослов'я, що така каянниця увільнена від повної вияви (*integritas*) своїх гріхів, бож не в силі вона їх виявити. І священник не зобов'язаний вимагати від неї понад те, що можна й годиться. Треба їй по силам допомогти. — Два випадки тут можливі:

I. Хора знає, що це сповідь: бо вчилася колись катехизму, і сповідалася замолоду. Тоді не буде трудно деякими знаками дати зрозуміти покутницю, що священник прийшов висповідати її. Коли вона може перейти до місцевої каплиці, то вказати її на сповідальницю. Тим зрозуміє, що запрошується її до сповіді. А коли не має на те сили, то показати її пр. образець, який представляє сповідаючого священника, вложивши на себе епітрахиль в її приявності, а вона зрозуміє, що ходить о сповідь. Тоді якось виявить вона свої гріхи, бодай скаже або дасть знак, що согрішила. І як неможливо більше довідатися від неї, то вистарчить сеся загальна виява. Тоді можна вказати їй пр. на Розп'ятого Спасителя, вона його поцілує на знак жалю за свої гріхи, або сам священник вдасться в груди, щоб тим способом по змозі піддати їй жаль, а тоді можна дати розрішення. — Впрочім вже сама ревність душпастиря вкаже на неонен такий засіб можливого порозуміння з каянницею.

II. Хора зовсім невіжа в справах релігії та віри. З такою особою належить поступити як з глухонімою. А саме: 1) По змозі требаб їй провчити головних правд віри та обов'язків християнських методом для глухонімих. 2) Якщо й це неможливе, то поступити з нею як з особою, позбавленою всякого засобу освідмлення релігійного. Мається ще змогу, то належить освідомити її поглядом катехизмом в образах. Успіх якийсь вже буде. Можна догадуватися, що в той спосіб бодай піддасться бідній особі акт любови до Спасителя, розп'ятого за наші гріхи, за її гріхи, та осьтак по силам розбудити у неї акт жалю. А тоді уділити їй розрішення, бодай услівного: „*si tu es sara*х“.

Йдім до скрайно можливого та приймім, що дана особа таки зовсім невіжа, нерозвинена, недоросла в річах релігійно-моральних, також тоді милосерний Господь полишив для неї порятунок. Розрішення не має вже тут місця. Така особа, коли хрещена, вже тайна св. хрещення вистарчить їй до спасення: Вона практично дитина в моральному житті.

4. Питання: Одна жінчина, замешкавши на пару днів в гостиниці, збила нехотючи велике зеркало вартости 150 злп. Чи має обов'язок

звернути цю суму власникові гостинниці? — По кількох днях муж тої жінчини заходить вдруге до згаданої гостинниці. Обслуга питає його, чи то він цю шкоду зробив підчас свого останнього побуту з жінкою, але він енергійно все заперечує. — Тимчасом сумління у жінки пробуджується, вона непокоїться, вкінці рішається шкоду звернути. Та тут нова трудність: виявляючи всю правду власникові гостинниці, вона тим самим знеславить свого мужа, котрий вже від усього відказався. Муж її успокоює, кажучи, що нема найменшого обов'язку звертати шкоду, бо в тій гостинниці і так вже їх нераз порядно використали, заставляючи їх платити за все „солено“-дорого. — Яке становище має в цій справі зайняти сповідник?

Відповідь. Звичайно кажуть: „той хто шиби побив нехай за них платить“. Воно звичайно так і буває: шкоду направляє той, хто її заподіяв. Колиж заподіяна шкода случайно без моральної вини, чи й тоді мусить її направляти?

Заки відповімо на це питання, пригадаймо, що не можна на нікого вкладати обов'язку сумнівного. Перш за все треба певно доказати, що обов'язок існує. У наведеному випадкові заподіяної шкоди не дається заперечити; вона дійсно існує. Але чи ті подорожні є відвічальні за неї? Правда: дороге зеркало розбилося. Та вони цього не робили навмисне. Навіть не передбачували, що зеркало стовчуть, ані не хотіли сього. З їх сторони цілий той нещасливий випадок був недобровільний. А людина відвічальна в совісті за добровільні, і виключно тільки за добровільні свої вчинки.

Моральне богослов'є в трактаті: „De actibus humanis“, добре розрізняє між т. зв. „actus humanus“ і „actus hominis“. Тільки *actus humanus*, себто акт сповнений при співділанні розуму й волі, се справді людське діло; і лиш таке діло вміняється чоловікові. Чоловік є паном тільки своїх свідомих і добровільних актів і тому тільки за такі акти відповідає. Інші акти, що вихоплюються з під контролі нашої свідомості й свободної волі, хоч вони й походять від нас, не належать до нас і ми за них не відповідаємо. Наші подорожні були причиною виконуючою (*causa efficiens*) збиття зеркала, але не добровільною. Вони отже за те збиття не відповідають і послідовно не мають ніякого обов'язку направляти шкоду. В подібному положенні знаходиться служниця, що через неувагу стовкла посудину своєї господині. Вона не має обов'язку платити за збиту посудину *per accidens*, хіба, що до цього зобов'язалася особливим контрактом. Отже не завсіди „мусить платити за шиби той, хто їх побив“. — Та треба замітити, що в гостинницях буває, що особливіші вивіски сповіщають гостей, що вони будуть відповідати за всі ушкодження, хочби й недобровільні. Тоді гості, замешкуючи в гостинниці, годяться мовчки на таку умовину. Тому вже самим контрактом вони зобов'язуються в совісті платити за всі ушкодження, що можуть повстати через їх необережність. Ця розв'язка обов'язує їх тільки в совісті (*pro foro interno*). Та правдоподібно власник гостинниці з такої розв'язки (*pro foro conscientiae*) не буде задоволений. Як тільки завважить значне ушкодження обстанови, буде домагатися, щоби йому за шкоди заплачено. А якщо „винувники“ відмовляться, то він подасть справу до суду. А цивільний закон признає йому слушність і він справу виграє. Рішення судді, проголошене згідно з законом є справедливе й обов'язує в совісті. Наші подорожні отже *post sententiam iudicis* муситимуть всяку шкоду направити, котру вони спричинили, хочби й зовсім невинно. Та

не треба забувати, що не тільки справедливість, але й любов має своє слово, коли річ іде про наші вчинки відносно ближнього. Чи булоб це згідно з християнською любов'ю змушувати ближнього до процесу, знаючи, що в тім процесі напевно програємо? Це провина проти любови наражати ближнього на непотрібні клопоти й видатки. Так чи сяк, треба буде платити, отже краще платити негайно, не чекаючи судейського рішення.

Зібравши все разом, скажім коротко: Ante sententiam iudicis справедливість не домагається від наших подорожніх звороту грошей за збите зеркало, але коли sententia iudicis заздалегідь певна, тоді християнська любов домагається від них, щоби платили вже ante sententiam і не наражували ближнього на безпотрібні клопоти. Post sententiam будуть мати обов'язок платити за всю шкоду не лиш ex caritate, але також ex stricta iustitia. В нашому випадку пані Х. (може тому, що це вона особисто є причиною шкоди, чи то тому, що має совість трохи ніжнішу) готова заплатити ціну назначену власником. Але її муж зовсім не має охоти розставатися нараз з такою гарною квотою, і то тільки на те, щоби платити за неувагу своєї жінки, не хоче навіть про відшкодовання чути. Щоб успокоїти розворушене сумління жінки, він подає їй звичайний аргумент, яким послуговуються залюбки люде малосовісні, що ніколи не мають охоти платити свої довги. „Ех, каже він, чоловік вже й так переплачує дорого в цій гостинниці. Тут попросту шкіру здирають з людей, а ще хотілиб, щоб їм платити за зеркало, збите без ніякої вини“. Яку вартість може мати аргумент пана У? Коли є певний доказ, що в даній гостинниці ціни так високі, що дійсно порушують справедливість, то можна припустити потайне надолуження (occulta compensatio). Та мати такий певний доказ не легко. Бо клієнтові часто здається, що він переплачує, що його обдирають. Таж він сам добровільно згодився на назначені ціни. Він міг піти куди інде й пошукати дешевшої гостинниці. І ось чому, між тим сумнівним правом до потайної компенсації і цілком певним обов'язком заплатити шкоду, нема ніякої практичної рівновартності. Його ж жінка, рішившись звернути шкоду, має перед собою велику трудність: Направляючи шкоду в гостинниці, вона опозорить свого чоловіка. Її чоловік попросту сказав неправду, коли відпирався від усякої участі в шкоді й казав, що ані він, ані його жінка ніякого зеркала не ушкодили. Лишається їй отже вибір: або полишити цілу справу в спокою, або повним визнанням знеславити свого чоловіка й наражити його на всі неприємності, які потягає се знеславлення. Теоретично кажучи, краще булоб оставити справу в спокою, ніж наражувати свого чоловіка на таку біду. Та в практиці тій небезпеці знеславлення можна запобігти. Сповідник повинен тій особі піддати якийсь спосіб, як можна буде шкоду звернути, не наражуючи слави мужа.

ЦЕРКОВНИЙ ОГЛЯД

ЗМІСТ: Канонізації і Беатифікації. Декрети. Консисторії. Св. Отець про добру пресу. 1900-ліття установлення Евхаристії і Священства.

1. Канонізації і Беатифікації. Святий рік кінчиться. Найкраще його завершення, се ряд великих Святих і Блаженних, що їх св. Церква проголосила в останніх часах.

I. Дня 25 лютого б. р. відбулося торжественне проголошення блаженним основника „Синів Непорочного Серця Марії“ слугу Божого єпископа Антонія Марія Клярé (Claret) — родом Еспанця. Уродився 1807 р. в Саллент, барсельонській дієцезії. У 28 р. життя став священиком у часі, коли Еспанія переживала тяжкі часи внутрішніх спорів між Карлом і Ізабелею. 1850 р. іменований єпископом Сантіяга (Куба) віддався пастирській праці з подивугідною енергією та витривалістю. Незабаром Ізабеля II. Борбон, пізнавши чесноти сего святого мужа, взяла його за приватного сповідника. Маючи великі впливи на королівському дворі, а через се у правлячих кругах, причинився дуже до запевнення католикам кращих умовин життя. Визначився як великий основник многих релігійних стоваришень а то й монаших згромаджень. 16 лютого 1849 р. оснував згромадження „Синів Непорочного Серця Марії“, які сьогодні мають 200 монастирів у 13 провінціях з 3000 монахами. Також поміг св. Михайлині, княжній Жорболян, оснувати Чин „Почитательок Найсв. Тайн“. Блаженний Клярé — великий кат. публіцист і письменник. Його твори діждалися 160 видань в загальному числі 6 мільонів томів. Між іншим оснував „Libreria Religiosa“ та „Academia L. Michele“ в Мадриті, голосні католицькі видавництва. Шлях його життя був дуже тяжкий. Зненавиджений ворогами кат. Церкви був виставлений на гонення й очернення. Так напр. раз, виходячи з церкви, дістав у лице від сектанта так сильно, що зломалася кість лівої скрані. Коли в часі революції супроводжав поза границі держави королеву Ізабелю — революціонери проголосили його зрадником вітчизни, хоч любив її дуже гарячо. Брав участь у Ват. Соборі, заявляючись у глибоких промовах за дефініцією непомилності і примату папи. Умер у монастирі Fontfroid у Франції 24. X. 1870 р. Блаженний Клярé має сьогодні назву Апостола Еспанії. Повний апостольського духа, присвятив своє життя для добра кат. Церкви та духової обнови своєї дорогої, невдячної батьківщини.

II. Дня 21 марта б. р. відбулася канонізація блаж. Михайлини, основниці „Слуг Найсв. Тайн і Любови“. Уродилася в Мадриті 1. січня 1809 р. Походила з княжої родини Жорболян. Від ранньої молодости визначалася великою любовю до Евхаристійного Ісуса. Бувало, клячала не раз і три години перед кивотом. Задля великої любови для бідних — збирала у хаті своїх батьків кільканацять бідних дівчат, поучуючи їх у правдах віри й домашній праці, даючи при тім повне удержання. Звизжуючи шпиталь св. Йоана в Мадриті, переконалася, що є такі душевні та тілесні терпіння, про які не мала ніколи ніякого поняття. Звідси збільшення її любови до бідних. Для цих дівчат, що їх виховувала, оснувала спершу т. зв. „Колегію“. Подорожуючи зі своїм братом-амбасадором у Парижі по Європі, — ніколи не опускала припинання св. Тайн. Навіть в часі великих прийомів, театрів і т. д., до відвідування яких була змушена своїм суспільним положенням, — ніколи не розлучалася з думкою про Бога й Ісуса в кивоті. Вернувши до Мадриту, віддалася праці над дальшим вихованням своїх дівчат. Незабаром заложила при помочі бл. Клярé згромадження „Слуг Найсв. Тайн і Любови“. Перебуваючи у Валенції, в одному з заснованих нею монастирів, виявила геройські чесноти, обслуговуючи в місті хорих на холеру, що поширилася між населенням міста. Всень час присвятила недужим, вкінці сама дістала холеру й, заосмотрена Найсв. Тайнами, вмерла 24. X. 1865 р. 7. VI. 1925 р. Св. Отець Пій XI. проголосив її блаженною, а 4 марта сего року зачислив її до лику Святих.

III. Дня 28 січня б. р. відбулася беатифікація трьох американських мучеників-езуїтів, а саме: Діо Рокко Гонзалез, Альфонса Родрігуез і Йоана дель Кастілля, замучених за віру в Полудневій Америці 1628 р. Усі три блаженні — родом Еспанці.

IV. Дня 19 марта б. р., в день св. Йосифа, відбулася канонізація бл. Конрада Парзгам, ляїка капуцина баварського, якого папа Пій XI. проголосив блаженним в 1929 р. Того самого дня був канонізований бл. Йосиф Коттоленго, основник „Дому Божого Провидіння“ в Турині, та бл. Тереса Маргарита Реді, кармелітанка з Фльоренції.

V. На сам Великдень — закінчення св. Року — призначене торжество проголошення святим бл. Івана Боска, основника Салезіян.

Святий Рік так багатий в канонізації та беатифікації, як ніюдин рік дотепер в історії кат. Церкви. Ось і статистика сих торжеств у хронологічнім порядку: Першою беатифікованою була Евфразія Хеллетіе, основниця „Сестер Доброго Пастиря“ в неділю 30 квітня 1933 р. Слідуючих неділей відбулися беатифікації: 7 мая Вінкентія Джероза, співосновниці „Сестер Любови“ в Lovege; 14 мая Джемма Гальгані; 21 мая Йосиф Пінятеллі T. I.; 29 мая Катерина Лябурé. Перша канонізація відбулася 4 червня, а саме св. Андрея Фурне, основника „Доньок Любови“. Дня 8 грудня відбулося величаве торжество проголошення святою скромної пастушки з Люрд бл. Бернадетти Субіру; 14 січня — канонізація Іванни Антиди Турé; 28 січня — беатифікація трьох американських мучеників Діо Рокко, Альфонса і Йоана. Ряд сих святих і блаженних доповнюють згадані вже: бл. Антоній Клярé, св. Михалина Жарболяк, св. Конрад Перзгам, св. Йосиф Коттоленго, св. Тереса Маргарита Реді та св. Іван Боско. Загальні підсумки канонізацій у св. Році такі: 9 блаженних та 8 святих.

2. **Декрети.** Дня 7 лютого 1934 р. вийшли два декрети св. Уряду (S. Officium), які осуджують та кладуть на індекс заборонених книжок твори: Alfred Rosenberg: „Myth des XX. Jahrhunderts“ та E. Bergmann: „Die deutsche Nazionalkirche“. Ось умотивування обох декретів:

Для книжки Розенберга: „Книжка обезцінює всі догми католицької Церкви та перевертає основи самої християнської релігії; підтримує конечність підложити нову релігію, або германську Церкву та голосить принцип, що: „сьогодні повстає мітична віра: мітична віра крові; віра, якою віриться, що кровю можна оборонити божу природу чоловіка; віра, підтримувана найяснішою наукою, яка стверджує, що північна кров репрезентує сю тайну (mysterium), що заступила й побідила старі тайни“.

Для книжки Бергмана: „Автор заперечує християнську релігію, конечність відкуплення за посередництвом Розп'ятого Ісуса Христа і Божої ласки; твердить, що християнська, а особливо католицька релігія се креація семітської й римської культури, а через се противна німецькому народови. Надто автор заявляє, що Старий Завіт се моральна небезпека для німецької молоді, що поняття християнської любови несе з собою дегенерацію народів, бо бере в опіку фізично недужих й їм дозволяє родити потомство; підтримує, що „раса“, се одинокий елемент культурального поступу; заявляє, що треба оснувати нову релігію, а саме підставити на місце віри в особового Бога чистий атеїзм або пантеїзм. Надто, автор боронить скрайний націоналізм, який є впрост противний християнській науці і культурі“.

3. Консисторії. Дня 6 марта б. р. відбувся тайний, а опісля явний консистор, що мав на меті проголошення святими блаженних: Коттоленга, Парзгама й Тереси Реді. В часі тайного консистору св. Отець іменував одного архієпископа та 26 єпископів резиденційальних та титулярних. Крім сього виділював на завершення замкнення „Святих Брам“ слідуєчих ем. кардиналів: Дженнара Граніто Пінятеллі, декана св. колегії кардиналів у базиліці св. Павла; Франца Маркеті-Сельваджані, генерального вікарія Риму у латеранській базиліці св. Йоана; вкінці Ангела Марію Дольчі, архипресвітера ліберіанської базиліки — у тій самій базиліці (Марія Маджоре). Тайний консистор закінчив св. Отець промовою, в якій заявив свою радість з приводу тих ласк, що їх зіслав Господь на ціле людство у св. Році. „Ми дійсно бачили, що премногі наші діти, порушені Божою ласкою, великодушно відповіли на Наш зазив; зі всіх сторін світа прибувають паломництва до Риму, щоби не лише досягнути відпущення власних гріхів, але щоби у тім вічнім місті разом з нами роздумувати над тими страшними, але блаженними подіями, що 19 століть тому відбулися на Голгофті, та заслужили нам ласку відкуплення“. „Теперішні часи тяжкі; тому число паломництв перевищує не лише наші сподівання, але й міркування цілого світа. Не зважаючи на національні тертя поодиноких народів й економічні спори й суперництва, всі об'єднані одною вірою, одним Христом і одним Його заступником спішили до столиці Петра. Підчас коли зависна пожадливість земських дібр розєднує народи, так бажання небесних дібр їх об'єднує“.

4. Св. Отець про добру пресу. В половині лютого оповістили кат. часописи лист, який одержав кардинал і патріарх Лізбони від св. Отця Пія XI. в справі Кат. Акції в Португалії. В тім листі порушена також вага доброї преси. Св. Отець так пише про сю справу: „Іншою формою діяльності, котрій К. А. у вашому краю, а краще сказати у всіх краях, з особливим старанням повинна посвятитися, се піддержування та поширювання доброї преси, а передусім денної преси (часописів), яка тому, що найбільше поширена, є також найбільше впливова. А під доброю пресою розуміємо таку пресу, котра не лише оминає все, що противиться засадам віри і моралі, але таку, що стає апостолом тих засад. Немає конечної потреби доказувати, як велика сила такої преси: досвід показує нам се що днини, як з другої сторони тойсам досвід вказує нам незмірне зло, яке сіє зла преса, часто більше поширена ніж добра. Бо в тім також справджується слово Христа, що: „... сини сього віку мудріші в своїм роді від синів світла“ (Лук. XVI, 8). Отже злій пресі треба рішуче протиставити добру пресу і приміняти в тій справі старинну засаду: противне лічиться противним. Ось чому висказуємо бажання, щоби завдяки К. А. добра преса зросла стільки, скільки потрібно, а надівсе, щоби христ. родини діставали часопис, який бувби вірним відзвукон наук Церкви та став її цінним помічником“.

5. 1900-ліття установлення Пресв. Евхаристії і Священства. Дня 6 лютого ц. р. ем. кардинал вікарій Маркеті Сельваджані піддав св. Отцеві Пієві XI. думку скликати клир міста Риму на адорацію Найсв. Тайн з приводу 1900-ліття установлення Пресв. Евхаристії. Св. Отець не тільки, що одобрив сю думку, але також заявив, що саме се було його горячим бажанням, та що сам візьме участь в адорації, з тим однак, що сей ювілей святкуватимуть вірні цілого світу. Тому, що в сім році минає також 1900-ліття установлення св. Тайни

Священства, св. Отець взиває клир цілого світу на годинну адорацію Найсв. Тайн. Дня 15 марта ц. р. у базиліці св. Петра зібрався клир цілого Риму так світський, як і монаший, та в приявності св. Отця, ем. кардиналів та багатьох єпископів перевів годину на адорованні Найсв. Тайн. В часі адорації ем. кард. Лявренті виголосив три двадцять мінутіві проповіді про св. Тайни Священства й Евхаристії. Тисячі Христового воїнства, серед глибокої мовчанки й тиші віддали збірний поклін й подяку Первосвященникові-Христові. — На розпорядження св. Отця, дня 18 марта ц. р. візьмуть масову участь в адорації Найсв. Тайн через цілу годину вірні кат. Церкви по цілому світі, щоби подякувати Божественному Спасителеві за установлення Пресв. Евхаристії. Лише в базиліці св. Петра ся адорація відбудеться не 18, але 22 марта, на спеціальне бажання св. Отця, щоби дня 18 марта вірні в Римі могли брати участь в адорації в інших церквах і базиліках. Дня 29 марта б. р. по цілому світі відправляться торжественні богослуження, в часі яких вірні масово приступлять до св. Причастя, щоб у сей спосіб висловити Бого-чоловічому Відкупителеві подяку за установлення сеї ангельської Поживи для людських душ. Ось так закінчиться евхаристійними торжествами „Святий Рік“.

З НАШОГО ЦЕРКОВНОГО Й РЕЛІГІЙНОГО ЖИТТЯ

1. Апостольський Адміністратор для Лемківщини. КАП подає 24. II. ц. р. з Ватикану такий комунікат: „Маючи на увазі запевнити населенню Лемківщини найкращі умовини релігійної опіки й допомоги, Ап. Столиця рішила скласти для тої частини краю апостольську адміністрацію. Щоби конкретно устійнити і ввести в життя таку установу, була переведена виміна думок поміж Ап. Столицею і польським урядом. Таку ап. адміністрацію створив декрет Св. Конгр. Схід. Церкви „*Quo aptius consuletur*“ з дня 10 ц. м. Першим апост. адміністратором, залежним безпосередно від Ап. Столиці, іменованій о. Микола Нагорянський, нинішній військовий декан гр.-кат. обряду.“ Апостольська Адміністрація утворена для Лемківщини, буде обіймати деканати: Буківсько, Горлиці, Грибів, Динів, Дукля, Коросно, Мушина, Риманів, Сянік. На резиденцію для Ап. Адміністратора, о. Др. Миколи Нагорянского, визначено Риманів.

2. Академічні вечорі. За ініціативою Укр. Кат. Акад. Сеніорату Богосл. Наук. Т-во почало 14 січня цикль 12 наукових викладів, які мають на цілі зглибити серед української інтелігенції католицький світогляд у всіх ділянках людського знання і громадського життя. З радостю треба повитати сю ініціативу, бо се наочний доказ життя католицької думки серед нашого інтелігентного загалу. Українська інтелігенція численною фреквенцією на акад. вечорах дала доказ заінтересовання католицьким питанням. Ліберальний дух верхівки нашого народу заломлюється й робить місце на католицький світогляд. Однак і ту не можна перейти мимо без одної практичної завваги: Забагато місця присвячено на „Византию“, „византійський дух“, „византійські впливи“ і т. д. Се з одної сторони можна було зовсім опустити, або радше принагідно обговорити, а за се більше місця присвятити на обговорення практичних католицьких справ. З другої сторони пересичена византійщиною атмосфера акад. ве-

чорів могла спричинити слушні закиди тенденційности зі сторони аранжерів сих наукових викладів. Взагалі сама програма викладів вже на перший погляд занадто суха та строго наукова, так що віє від неї неприступною для ширшого кола нашої інтелігенції. Очевидно, ся нота не відноситься до всіх викладів. Цих кілька заміток, які подаємо „*sine ira et studio*“ виключно тому, щоби при слідуючій нагоді звернено більше увагу на апологетичні теми та з питань практичного релігійного життя, які більше зацікавлять загал та принесуть великий моральний успіх.

3. Українське католицьке шкільництво в Америці. Питання школи се питання, що зосереджує увагу всіх, що хотілиби мати вплив на виховання молоді. Мати у своїх руках школи, значить мати у своїх руках майбутність даного народу. Які сьогодні школи — такий буде за кілька літ нарід. Школа перевиховує суспільність. Її вплив на виховання громадянства більший ніж преси. Не диво отже, що добре зорганізовані католицькі суспільности в ім'я запевнення трієких християнських основ у житті народу — докладають всяких старань, щоби забезпечити своїм дітям католицьке виховання у кат. школах. У нашому народі в Галичині се питання ще не набрало належної актуальности; зрештою се не дивно, бо се якраз пристало до психіки „пізнього Івана“. За се відрадне явище стрічаємо в житті нашої еміграції. Слабше зорганізована асимілює від чужинецького елементу се, що деструктивне — і паде в обняття сектанства і православ'я (часть канадійської й америк. еміграції). Більшість однак зорганізована під прапором кат. Церкви переймає від католицьких чужинецьких організацій методу й засоби борби проти внутрішнього розладу й впливу посторонніх, деморалізуючих чинників. В тім напрямі на першому місці поставлене шкільне питання. Вже від ряду літ існують в Америці наші парохіяльні школи, які остали й досі майже єдиним типом української школи в Америці. Одною лише відемною їх стороною був брак однородности в методі навчання й виховання, що робило деякі труднощі з огляду на відмінний тип американського державного й приватного шкільництва. І ось Укр. Кат. Церква, що перша дала початок укр. шкільництву в Америці і серед дуже несприятливих відносин двигав ще дотепер головний тягар несення шкільної освіти для дітей наших емігрантів — приступає до систематичного налагодження шкільної справи при укр. кат. парохіях. З поручення Преосв. Конст. Богачевського, о. В. Лотович, епарх. шк. референт, розіслав до усіх кат. парохій квестіонар в справі школи. Одержавши відповіді, Комітет видасть відповідні зарядження в цілі введення однородности й одноцільности в шкільному питанні. Підкреслити належить, що головним піоніром шкільництва та його найбільшим меценатом в Америці є Преосв. Константин. Перша „Висока Школа“ (Гайскул) для українців — се дар Преосв. Богачевського. Не минуло ще багато часу від посвячення сеї Школи, а вже знова Преосв. Богачевський кладе новий дар в народню скарбницю. В часі святочної вечері дня 21 січня у Франкліні, в якій взяв участь Преосв. Константин, о. Ф. Тарнавський повідомив численно зібраних гостей, що Преосв. Константин у Школі в Стемфорді, яка є його даром, відкриває Український Музей і Українську Бібліотеку, для якої дарує свою цінну бібліотеку, яку збирав через 10 літ, враз із спеціальними трієкими шафами. Преосв. Богачевський хоче створити першу укр. Академію в Америці та просить, щоб укр. громадянство Америки матеріально й морально підперло його заходи. Ся несподівана заява викликала велику радість так серед зібраних, як і опісля серед цілого українського загалу в Америці.

4. Пастирський лист Преосв. Василя Такача до священників своєї єпархії. Дня 1 січня 1934 р. Преосв. Василій Такач, єпископ-ординарій для емігрантів з Підкарпаття, видав пастирський лист до свого клиру. На початку листа пригадує Преосв. Василій священникам зміст останнього паст. листа з 1. VIII. 1933 р., у якому представив „причини, які спонукали се теперішнє сумне положення так духове, як і матеріальне, під яким стогне ся наша молода єпархія, яку покликала до життя надзвичайна любов св. Римського Престола до наших вірних“. У сему листі Преосвящений відзиваєся тими самими словами до свого священства, які сказав на конференції священників дня 30. VII. 1933 р.: „Уповайте на Бога, який не полишить без потіхи ні Церкви, ні своїх вірних слуг. Він допоможе, якщо схочемо обнови́ти Господню винницю! З Ним — і на руїнах можна будувати!“ Ексц. Такач взиває до праці своїх священників, щоб вони стали „архітектами нової духової будівлі на ниві відбудовання безсмертних душ“, щоб стали архітектами правди, між заблудшими вівцями. Щоби відповісти сему завданню, Преосвящений взиває духовенство до співпраці з єпископом над реорганізацією так самого духовенства, як і вірних. В тій цілі Преосвященний видає 7 розпоряджень, умотивованих уступами декрету „Cum data“, який то декрет становить основу наміченої реорганізації єпархії. В сих розпорядженнях Екс. Васи́лій заряджує: Щоби всі священники часто відправляли Сл. Божі, раз в місяць через годину адорували Найсв. Тайни, старалися відмовляти часослов, брали участь в реколекціях й уряджували місії; щоби в проповідях пояснювали вірним правду про церковну єпархію та ті закони С. І. С., що відносяться до примату Папи, привилеїв священників та юрисдикції єпископів; щоби по словам св. Павла: „Debetur omnibus omnia fieri“ приновлялися священники до обставин часу й місця і в сей спосіб уникали непотрібних спорів і конфліктів з парохіями; щоби всі священники в протязі трьох літ зложили іспит з цілого богослов'я перед єпарх. екзамен. комісією. Останні розпорядження відносяться до дисципліни та шкільної й позашкільної катехизації.

Наприкінці листа Преосв. Василій мотивує свої зарядження тими неуспоримими правдами, що: „Хто хоче других учити порядку, мусить себе держати в ладі“; „учити других може лише той, що сам є вчений“; „хто хоче других провадити, мусить наперед бути сам проваджений“; „хто від своїх підданих жадає послуху, мусить сей послух заявити сам зглядом своєї Зверхности“. — Преосвящений кінчить пастирський лист висловленням надії, що священники примінять до сих диктованих зурбою о повірену паству розпоряджень.

ВІСТИ З КАТОЛИЦЬКОГО СВІТА

1. Злочинність в Америці. Католицький тижневик в Нью Йорку „America“ називає Америку краєм найбільших злочинів і безправя. Зріст злочинності в Америці після війни є в разячій диспропорції зі зростом злочинності в Європі, хоч і тут є дуже значний. На останнім засіданні „National Conference of Government“ у Вашингтоні секретар Gordon L. Hostetter у звіті заявив, що видатки уряду сполучені з боротьбою проти злочинності виносять 13 мільярдів доларів, або потрібно тільки, кілька

виносять видатки адміністраційні у цілій Америці. Др. Ф. Гофман, визначний вчений на полі криміналістики ствердив, що ніякий в світі край не викриває тільки злочинів, кілько їх замовчує в Америці. Як причину подає прогібіційний закон (вже знесений), що дав змогу розвинути злодійський, пачкарський і інші кримінальні „таланти“ соткам тисячей людей, що сьогодні безкарно продовжують своє „ремесло“, змінивши тільки поле праці: з горячих напоїв — перейшли до огнетревалих кас, викрадання дітей і т. д. — „Генгстерство“ приймає жажливі розміри, а організовані злочинні банди перебирають в руки провід в політиці й господарстві. Тисячі урядників у поліційних урядах побирають великі ренти лише за се, щоби „менше ревно працювали“. „Амеріка“ кінчить грізним „temento“ в сторону здорової суспільности, щоби звернула завчасу увагу на сі ненормальні явища на суспільнім організмі Сполучених Ам. Держав, щоби подбала о здорове, релігійне виховання молоді, бо лише воно запевнить зменшення злочинности, а не острі кримінальні закони й сильно оплачувана „поліційна система виховання“.

2. Віроісповідна статистика Німеччини. О. Герман Кроссе Т. І. зредагував 18 том „Kirchliches Handbuch“ за 1933/34 рік, у якому дає докладну віроісповідну статистику Німеччини, на основі якої є тут 20,783.049 католиків; 42,433.980 некатоліків; 9783 парохії і 1712 душ-пастирських станиць; 21.000 священиків, отже пересічно на 1000 душ один священик. На місійному полі у 47 німецьких місійних округах працює: 907 священиків, 625 братів і 2290 сестер, які заспокоюють духові потреби 902.746 душ. Статистика також виказує високу моральну вартість католицького супружа в порівнанні з некатоліцькими й мішаними. Так нпр. на 1 супруже за час 7 літ припадає уроджених: в католиків 2'92; в євангеліків 1'99; у жидів 1'87; у мішаних супружах 1'11. На тисячу супруж припадає розводів: у католиків 0'5; в євангеліків 3'85; в жидів 4'62; в мішаних супружах 8'73. Статистика виказує цифрами, що найгірше під моральним оглядом стоять мішані супружа католицько-євангеліцькі.

3. Кардинал Фаульгабер про відносини між Церквою а державою. „Beyerisches Klerusblatt“ (Nr. 7) подає промову кард. Фаульгабера, виголошену на загальнім зібранні дієцезального клиру, в якій порушене питання відносин між державою а Церквою в Німеччині, особливше по заключенні конкордату. Під теперішну хвилю, не зважаючи на офіційальне полагодження справи (конкордат), відносини між Церквою а урядом дуже ускладнились так, що на зовні виглядає так, неначеби конкордату взагалі не було. Та — сьогоднішній стан хвилевого конфлікту не погріває довго. Він переминаючий. Треба стреміти до приязної співпраці між Церквою а державою на основі взаємної доброї волі. Ем. Кардинал сказав, що одна з більших журб єпископату, се закон про обмеження доступу до висших шкіл, а се „дуже болючо відібеться на прирості богословських слухачів.“ Духовенство повинно всіми силами стреміти до сего, щоби так вірні, як і урядові чинники належно шанували святочні дні. Священники повинні співпрацювати з державою з потрійного титулу: як горожани, як католики, як священики. Наприкінці остеріг кард. Фаульгабер духовенство, щоби не голосило деяких добре необдуманих слів, які можуть творити труднощі так для Церкви як і для держави, та стати перешкодою на шляху їх співжиття та співпраці.

4. „Культуркампф“ у Чехословаччині. Політика чехословацького уряду зглядом Церкви, це політика „культуркампфу“, що найбільше дається відчуті католицьким Словакам. Це також одна з причин, чому

Словаки стають щораз більше державноворожим елементом. Посол до парламенту Др. Крамар, говорячи в одній статті в „Narodni Listy“ про поступенне відчуження Словаків від Чехів, як причину сего явища подає чеське вільнодумство, яке не має ніякого зрозуміння зглядом католицької словацької душі. „Понижування словацької мови, розбивання й скидування статуй Святих, усування Розп'яття зі шкільних саль, до сего в спосіб, що обурював навіть культурну невіруючу людину — се не є дорога до зеднання симпатії католицького словацького загалу. Се лише використали Поляки й словацькі Мадяри для пропагування словацької автономії“. „Narodni Politika“, чеська некатолицька газета признає, що „кампанія вільнодумства“ се прояв здеморалізованої чеської душі, бо загал Чехів віруючий, але се „штучно викликаний політичний відрух“, звернений виразно проти Словаків. „Сей рух вільнодумства має всі дані, щоби заслужити на назву дешевого, плиткого, демагогічного політиканства, що принесе Чехам велику шкоду.“ „Сьогоднішній час є так тяжкий, що абсолютно є непригожий на такі ризиковні експерименти“. Так про „культуркампф“ висловлюється здорово думуючий чоловік, навіть — некатолик.

5. 20 різних віроісповідань в Югославії. Населення Югославії, на основі найновішої статистики по звідомленні „Hrvatska Straža“ належить до 20 різних віроісповідань. Схизматиків є найбільше: 6,785.500; друге місце займають католики: 5,271.847; визнавців ісламу є 1.516.166; протестантів 62.061 словаків, та 113.000 німців; реформаторів 58.890. Найменша числом се вірменська церква: 62 душі. Адвентистів і методистів около 2.000. Буддисти-калмуки в числі 2.641 творять поосібне віроісповідання; се російські втікачі й полонені. Число хорватських старокатоликів значно зменшилося: 7.233. На прочі віроісповідання припадає лише 1007 душ. Характеристичне явище в релігійному житті Югославії, се значний зріст католицьких організацій, помимо сильних утисків зі сторони православного уряду.

6. Чи большевизм, се небезпека для світового ладу? Очевидна се річ, що воюючий большевизм, що спираєся на форсовний заграничний пропаганді світової революції — се велика небезпека для світового ладу. Річ однак в тім, чи сьогоднішній большевизм, що багато змінив свою тактику від первісної своєї програми, чи він сьогодні в силі грозити революцією світовому ладові. Римський політичний двотижневик: „Il Secolo Fascista“ дає заперечуючу відповідь. Теперішній совітський уряд носитья з пляном вступлення до Союзу Народів, скоро лише він буде зреформований на основі італійського пляну „Союзу великодержав“. — Ся постанова совітського уряду дає багато до думання, бо вона кидає належне світло на його політику в останніх роках (пакти неагресій; пертрактації в Вашингтоні, Римі, Парижі й Варшаві). Большевики прийшли сьогодні до розуміння, що большевизм, як „інтернаціональний міт“ вже збанкрутував. Сьогодні Росія хоче зачислитися до ряду спокійних партнерів, або й лише „кібіців“ на шахівниці світової політики, а се рівнозначне так з теоретичним, як і практичним перечеркненням дальшої пропаганди большевицької світової революції. Згаданий орган твердить, що се зрозуміння своєї немочі й нереальности фантазмагорій світової революції большевики завдячують передусім Італії. Від ряду літ Італія робить все, щоби большевикам ясно поставити перед очі, що вони не всілі дати собі раду з безмежною своєю „революційною державою“, тому їх заграничні аспірації мусять остатися

безуспішні. Італія признала ССРСР, але рівночасно виключила можливість большевицької пропаганди на італійській землі. Під тою самою умовиною визнала Америка ССРСР. Подібно річ мається і з іншими державами. Так отже крок за кроком большевики самі резигнують зі свого первісного войовничого наставлення до цілого світу. Се, що з первісного большевизму полишилося, се азійський деспотизм в межах російського „червоного царства“, або одним словом: Світова революція се коротенький епізод у історії світа, що проминув, або бодай вже не грозить червоною плахтою жидівського терору світовому ладові. Сей епізод так несподівано закінчить останній свій трагічно-комічний акт, як несподівано провалювалися всі інші абсолютні слабовиті державні витвори від Людовика XIV до Абдуль Гаміда. Полишиться по нім лише моральна руїна тамошнього населення, яку буде треба лічити довгі літа. Світової революції большевики не спровокували, але спричинили сю моральну гниль у рядах суспільности, яка їх самих розторожить.

7. Жида у Нью Йорку. Орган американського видавництва „Editor and Publisher“ у „провіднику по господарським ринку в 1934 р.“ подає слідуючі статистичні дані відносно жидів у центрі капіталізму — Нью Йорку. У Нью Йорку є 1,750.000 жидів. Замешкують найкращі дільниці міста: 600.000 на Manhattan; 420.000 на Bronx; 500.000 на Brooklyn; 60.000 на Queens; 20.000 на Richmond; 150.000 у поближких околицях Нью Йорку. Жидівській консумпції служить більше як 6.500 кольоніальних та дрогерних заведень; 1.200 аптек; 300 трафік; 6.000 склепів з кошерним мясом; 700 склепів обуви; 277 залізних та металевих склепів; 2.500 підприємств меблевих; 150 склепів з електричними й радієвими приборами; 11 чисто жидівських театрів; 12 жидівських банків з 50 філіями та 500 міліонами доларів капіталу. У всіх згаданих склепах і заведеннях жидівська обслуга. Так жида заховують клич „свій до свого“, хоч обурюються, що українці вчать від них господарської незалежности та самовистарчальности.

НОВІ КНИЖКИ Й ВИДАННЯ

Bernbeck Jakob, Stadtpfarrer, *Ihr Kinderlein, kommet!* Katechetische Skizzen für das erste Schuljahr mit besonderer Berücksichtigung der zwei- und dreiteiligen Schule. Mit Zeichnungen von E. Weickmann. Verlag Josef Kösel und Friedrich Pustet, München. 8°, 149 стор. Опр. в півполотно Mk. 2'70.

Отсі катехизи, а радше — як сам автор називає — катехитичні начерки, побудовані й опрацьовані вірцево. Під оглядом річевим автор оперся на пляні навчання науки релігії, виданим в 1927 р. для баварських дієцезій; під оглядом методичним уложив ці начерки по знаній zasadі: »Від знаного до незнамого, від видимого до невидимого«. Велика вартість сеї помічної книжки до навчання релігії в подиву гідній простоті вислову та представлення трудних правд христ.-катол. віри. Автор по мистецьки вміє говорити до дитини. Він поступає по словам Апостола народів: »Як малолітніх у Христі, я кормив вас молоком, а не стравою, бо ви ще не були в силі« (1 Кор. III, 1, 2). При кожній лекції помістив автор принайменше один короткий стишок, переважно свого укладу, в яким, у легкій до запам'ятання формі, схоплена провідна думка лекції. При кінці кожної лекції є все т. зв. »тихе

заняття» (Stillbeschäftigung). Його ціль: найпростішими рисунками (які є в книжці) утравалити в пам'яті дитини вияснену правду, а разом — заставляючи дитину до таких рисунків — відпруджити її увагу. Звіснож, що дитина не всилі думати напружено довше як пів години. В найновіших плянах навчання, в яких рисунок грає велику роль, таке »тихе заняття« на годині релігії є дуже корисне і доцільне.

Душпастирам, занятим в школі ця книжка окаже дуже велику поміч у трудній праці навчання релігії особливо в самих початках науки, а дітям годину релігії зробить наравду святочною, милою та для душі хосенною. Добре булоб, щоби цю книжку взяли під увагу ті, що в нас укладатимуть підручник до навчання релігії для учеників I. кляси. о. Д. Шевчук.

Слово про святу Христову Церкву написав Вас. Стеф. — Видавництво Чина св. Вас. В. Жовква 1933. 8^о, 22 + (2).

В нашій проповідничій літературі передівсім дуже мало проповідей про Церкву. Крім кількох проповідей у збірці о. Теодоровича більше проповідей про Церкву в нас мабуть нема. А тепер таких проповідей дуже треба. Тому радо вітаємо цю обширну проповідь, що з догматичною стилістю викладає популярно всі важніші правди догичні Христової Церкви. Автор відповідає на такі три питання: 1) Кілько є Христових Церков 2) Котра з них правдива 3) По чім пізнати, чи хто належить до правдивої Христової Церкви?

Автор передівсім сильний в аргументації. Майже всі аргументи черпає зі св. Письма, якого висновками побиває противників безпощадно. Це перша додатна прикмета цеї проповіді. Друга це популярність у викладі з рівночасним узглядненням правил реторики. Автор вміє знаменито говорити мовою простолюддя. Спосіб його вислову живий і займаючий. Згадана проповідь повинна знайти як найбільше поширення серед нашого духовенства. о. І. Назарко ЧСВВ.

О. П. Дзедзик: **По думці Христової Євангелії** (Празничні науки). Львів 1933. 8^о, стор. 310.

Вже появився другий том проповідей о. Дзедзика. Це проповіді на всі празники церковного року. Відзначаються вони тими самими додатними прикметами, що проповіді недільні. Передівсім це проповіді наскрізь актуальні. Автор порушує аж кілька разів справу Кат. Акції, світського апостольства, болючу справу переходу на латинський обряд і т. д. Дальше це проповіді, так сказатиб, наші рідні. Автор покористується фактами нашої історії, згадує наших письменників, наводить багато наших приповідок. В празничних проповідях автор хіснується частішими цитатами св. Письма, ніж у недільних. Вкінці з признанням належить згадати, що автор узгляднює всі найновіші празники, як празник Христового Серця і Царя Христа та їм присвячує окремі проповіді. Одначе не бракує в тих проповідях деяких недотягнень.

Реторика ставляє передівсім три вимоги до празничних проповідей. Ті вимоги се ясне заложення, спеціальна ціль і провідна думка, як каже Юнгман (Hauptsatz, besonderer Zweck und Zentralgedanke). І саме під тим оглядом автор не дотягнув. Особливішої цілі і провідної думки недостає передівсім у проповідях на такі торжества, як Різдво Христове, Вел. П'ятиця, Воскресення. В сього рода проповідях невмісними булиб на мою думку сухі докази зі св. Письма, св. Отців, Соборів, з розуму, одначе одна центральна думка повинна зосереджувати всі палкі почування та вязати їх в одну повабну цілість. Слід також зазначити, що в деяких проповідях рі-

шучо замало розумових доказів. Цей брак відчувається передівсім у проповідях на торжества Пр. Діви і Святих. Одначе сі дрібні недостачі зівсім не зменшують вартости цих хосенних і актуальних проповідей.

о. І. Назарко ЧСВВ.

Geschlechter-trennung oder Geschlechter-mischung. (Beiträge zum Koedukations-problem). Edid. Jos. Schröteler S. J. Pädagogischer Verlag G. M. B. H. Düsseldorf 1933. S. 170 (mit Vorwort, Namen-, Literatur-verzeichnis und Sach-register).

Згаданий твір присвячений коедукацийній (співвиховній) проблематиці. Маючи на оці добро прийдешнього німецького покоління, взяв собі гурток нім. педагогів за ціль розглянути всесторонню питання хосенности коедукатії.

Виконуючи намічену ціль заналізував проф. Шретелер у першій статті сучасне положення німецької коедукатії.

Він ствердив великий зріст коедукатії в останніх літах. Причини цього явища не трудно було відкрити. Вистарчило глянути за куліси носіїв і реалізаторів клича: «Стабілізуймо коедукатію», щоб побачити фельдфеблів німецького соціалізму, працюючих у шкільній ділянці, над соціалізацією виховної методики. Змагаючи до розвалу старорежимної родини та до «розкуркування» і нівеляції соціологічного і господарного розвитку людини, поставив нім. соціалізм свою руку на виховання молоді. Щоб знищити «предразсудки» здорової християнської молоді в ділянці моралі, — намічено як найдалше йдуче співвиховання і співнавчання обох полів і заповіджено нівеляцію усяких окремішностей полів.

У дальших статтях представлено з одного боку хаос і безладдя у німецькому шкільному законодавстві, а із другого прецизійно обґрунтоване становище катол. Церкви у відношенні до коедукатії, її акцію в тому напрямі і успішність тої акції.

У двох останніх статтях подають автори 1) останні здобутки біології та психології, що відносяться до родових окремішностей і до потреби окремого їх виховування та навчання та 2) вимоги культурних рацій за ріжнорідність виховно-навчального систему.

Своїми працями, які мають науково-популярний характер (за виїмком останньої статті), бажали автори поставити перед очі нім-го суспільства вагу і значіння коедукацийнсі проблеми і її негативний вплив у відношенні до культури і біологічних основ німецької нації. М. Салевич.

Siegfried Behn: **Das Ethos der Gegenwart.** Bonn 1934. Peter Hanstein Verlagsbuchhandlung. 12-та часть видання: Die Philosophie, ihre Geschichte und ihre Systematik. Herausgeber Theodor Steinbüchel. 8°, IV+77 стор. Ціна 2:50 Mk.

В цій цікавій студії розтрясає ш. автор ті етичні проблеми, які сучасну суспільність занімають і силою своєї конечности, яко пра-проблеми — занімати мусять. По черзі переходить: цілі, до яких сучасна людськість стремить, — добра, яких бажає, чи якими погорджує, — норми, що їм підчиняється або проти них виступає, — вкінці які гідности виносить а які обнижує. Та ш. автор не вдовольняється самим представленням способу думок як сучасного покоління, а піддає його і критиці в дусі католицької етики.

Стиль доволі приступний, — однак праця писана для образованих людей, тому — на жаль — не кожен пересічний інтелігент зможе з неї користати.

Студія надзвичайно цінна. В першу чергу повинніб перестудіювати її ті, що ех professo мають стичність з молодим поколінням, якого світогляд — побіч хибних — має і свої добрі сторони. о. Лев Бурнадз.

Mariae Sacrosanctae et Deiparae Virginis vita ex opere maiore Sti Canisii De Maria Virgine incomparabili et Dei Genitricis Sacrosanctae brevius comprehensa ac mensibus festisque Mariae accommodata a Petro Vogt, S. J. Taurini (Italia), ed. Marietti, 1934 ст. 229. — Ціна іт. ліпів 7:50.

Само ім'я св. Канізія, учителя Церкви, є запорукою доброти цього твору та стоїть понад всякою критикою. Ціла ця праця оперта на св. Письмі та ОО. Церкви так латинських, як і грецьких. Це прекрасне джерело, з якого можна сміло черпати теми до проповідей на Богородичні празники чи на місяць травень. Прповідь оперта на цій праці певно не міститиме в собі ні догматичних похибок, ні всякого рода фантазій, часно зачерпнутих із апокрифів. Це справді книжка конче потрібна кожному священикові, і тому можна її горячо поручити.

Стиль легенький так, що читання не зробить труднощі навіть тому, що вже частинно призабув клясичну латину. о. Лев Бурнадз.

Dr. Tihamér Tóth: Die Leiden Christi. Predigten. Ins Deutsche übertragen v. P. Bruno Maurer O.S.B. — Freiburg im Br. 1934. Herder u. Co., 8°, стор. XVI+368, брош. 4:20 M. опр. пол. 5:40 M.

Вслід за попередніми двома збірками: »Ich Glaube« і »Der Grosse Gott« появилася накладом знаного видавництва »Herder u. Co«. третя і остання збірка з циклу проповідей про Символ віри. Змістом цієї останньої збірки є величне діло спасення людського роду, що завершилось коштом безмірних скорбів, коштом великих терпінь Спасителя. І ці власне дорогочінні терпіння Ісуса поставив Mgr. Tóth в основу цілого ряду своїх проповідей, що зібрані у вище згаданій збірці. Два питання: Чому Христос терпів і що Він витерпів — це неначе дві вихідні точки, з яких ш. проповідник висвітлює діло нашого відкуплення. В світлі терпінь Христа вказує на правдиву вартість терпіння взагалі. Приклад нашого терплячого Спасителя це найуспішніший лік і найліпша осолода в нашій сірій, повній злиднів і горя туземній мандрівці.

Прповіді ш. автора здобули вже собі широкий розголос в католицькому світі. Бо подає він старі, відвічні правди в питомий собі мистецький спосіб, яким немов змушує слухача до глибокої застанови над поданою правдою. Як великий знавець людської душі уміє ш. автор ударити якраз у відповідні струни людського «я» та викликати відповідні рефлексії. Богато влучних, взятих з життя прикладів вплітає він у свої проповіді і через це власне робить їх незвичайно актуальними. о. Г. Маланко.

Ks. A. Quinet: Dla najmniejszych. Dwadzieścia lekczyj katechizmu metoda czynną. Przekład z francuskiego. Kraków 1934. Wyd. Ks. Jezuitów. m. 8°, стор. 384.

Має це бути підручник до навчання релігії в 1 кл. Та властиво не лише до навчання, але й до вщиплення релігійного духа в діточі серця; бож релігія має сягати глибше, має бути переживанням і то найважливішим переживанням дитини. Тому ш. автор не обмежується до самого переповідження цієї чи тої події зглядно правди, а старається при помочи відповідного її з'ясування впливати на волю дітей, заохочувати їх до добрих діл; одним словом старається заціплювати в їх душі побожність і заохочувати до практикування християнських чеснот. Це робить книжку вартісною.

Підручник конечний особливо в теперішніх обставинах. Однак ш. автор бере під увагу лише діти дуже інтелігентні, вирості в висококультурному середовищі (пр. уживає мап, гльобів; згадує про готелі, електричність і т. п. — речі дитині в сьомому році життя звичайно незнані). Тому в наших обставинах мусіаби катехит поодинокі лекції примінити до наших обставин. Ця саме праця о. Quinet'a може служити за підставу до опрацювання подібних підручників у нас.

Євангельські події, притчі й т. п. подає ш. автор у популярній формі, вірно за євангелієм. Вийком є одно місце (ст. 349), де слідне мале недо-тягнення. Автор каже: »грубий цвях пробив руку Ісуса Христа й поломив усі кости« (Пор. Йо. 19, 36; Ісх. 12, 46). Мимо того переочення підручник о. Quinet'a є цінним вкладом у катехитичну літературу. о. Л. Бурнадз.

О. Artur Vermeersch T. J.: **Nabożeństwo do Najśw. Serca Jezusa, w praktyce i w teorii.** Z 7-go wydania francuskiego przełożył ks. H. Libiński. T. J. Kraków 1933. Wyd. Księży Jezuitów, 8°, стор. 955, брош. 6·20, опр. 8·30.

Серед багатої релігійної літератури католицького Заходу про набо-женство й культ Пресв. Серця Ісусового заслугоє на особлившу увагу твір о. А. Vermeersch'a, що появилася в польському перекладі в накладі ОО. Ісу-совців у Кракові, як 36 том бібліотеки внутрішнього життя (Biblioteka Życia Wewnętrznego). Твір цей то наче енциклопедія культу Найсв. Серця Ісусо-вого. На особливу увагу заслугоють прегарні розважання на кождий день місяця червня, який у католицькій Церкві є спеціально посвячений на культ і набоженства до Найсв. Серця Христового. Зібрані є тут також всі набо-женства й практики так публичні як і приватні, що відносяться до культу Пресв. Серця Ісусового. Багато місця в своєму творі посвятив ш. автор історії культу Божого Серця, обявленням св. Марії Маргареті, Апостолці культу Пресв. Серця Ісусового як також і обітницям Божого Серця для рев-них Його почитателів.

Згадана книжка це справжній, цінний набуток для ревних почитателів Серця Христового; буде вона для них щирим і певним провідником у тім величній набоженстві. Душпастирі знайдуть тут пребогатий матеріал так для себе, як і для повірених їм душ. о. С. Лукач.

О. Hugo Hurter T. J.: **Szkice rekolekcyjne dla kapłanów i świeckich.** Przełożył z III. wydania niem. Ks. A. Wojnar T. J. Kraków 1934. Wyd. Księży Jezuitów. 8°, стор. 528.

Автор цього твору о. Гуртер, колишній професор догматики на універ-ситеті в Інсбруку, уділяв часто реколекцій, головнo для питомців і свяще-ників і з тих виголошуваних конференцій повстали згадані реколекційні нариси. Вправді ці нариси відносяться головнo до духовних осіб, але й світ-ські особи знайдуть тут рівнож і для себе багато матеріалу до розважань. — Розважання поміщені в цій книжці опираються головнo на творі св. Ігна-тія Льюїолі; однак автор значно розвинув та поширив це багатство думок, яке подав св. Ігнатій у своїх »Духовних розважаннях«. В той спосіб сталась ця книжка неначе коментарем, чи радше знаменитим розвиненим розжаж-анням точок з духовних вправ св. Ігнатія. Ввесь матеріал є унятий у форму осьмидневних реколекцій, при чім на кождий день є подані т. зв. доповня-ючі розважання, що можуть послужити знову як осібний реколекційний матеріал для осіб, для яких ті головні розважання є за трудні чи менше відповідні. При кінці поданий показчик як і з якого користати матеріалу при тридневних і п'ятидневних реколекціях як також схема розкладу дня в часі приватних реколекцій. Матеріал осьмидневних реколекцій доповнюють два додатки. Перший містить в собі 8 реколекційних розважань про »Отче наш«, другий знова розважання для священників і кандидатів на священників.

Належить хіба тільки побажати, щоби згадана вправді вартісна книжка знайшла як найбільше поширення так серед священників як і серед світських людей та принесла як найбільше користи й хісна для людських душ.

о. С. Лукач.

КНИЖКИ Й ЧАСОПИСИ НАДІСЛАНІ ДО РЕДАКЦІЇ

А. КНИЖКИ:

Siegfried Behn: **Das Ethos der Gegenwart**. Bonn 1934. Peter Hanstein Verlagsbuchhandlung. 8°, стр. 77, брош. 250 Mk., опр. 270 Mk.

Ks. Dr. Zygmunt Bielański: **Pedagogika religijno-moralna** (katechetyka). Lwów 1934. Nakładem towarzystwa „Biblioteka Religijna”. 8°, стр. 728.

G. Bontoux: **Les Aveux de J.-J. Rousseau** sur des questions capitales de l'heure présente. Paris VI-e 1934. Pierre Téqui, Libraire-éditeur 82, rue Bonaparte. m. 8°, стр. 69, брош. 2 fr. 50.

René Duverne: **La Tête Déformée**. Histoire vraie d'un pauvre enfant. Paris VI-e 1934. Pierre Téqui, Libraire-éditeur 82, rue Bonaparte. m. 8°, стр. 65, брош. 2 fr. 50.

О. П. Дзедзик: **По думи Христової Євангелії**. Львів 1933. 8°, стр. 310.

C. d'Eschevannes: **Pasteur**. Sa vie, sa foi, son oeuvre 1822-1895. P. Téqui, Éditeur. Rue Bonaparte, 82. Paris-VI-e 1934. m. 8°, стр. 221.

R. P. Félix, S. J.: **La Destinée**. Paris VI-e 1933. Pierre Téqui, Libraire-éditeur 82, rue Bonaparte. m. 8°, стр. 334, брош. 10 fr.

O. Dr. Andrzej Gmurowski O. P.: **Doskonałość chrześcijańska w myśl zasad św. Tomasza z Akwinu**. (Studjum teologiczne) Gniezno 1934. Wydawnictwo OO. Dominikanów we Lwowie. 8°, стр. 210.

G. Hofmann S. I.: **Griechische Patriarchen und römische Päpste**. Untersuchungen und Texte. Theophanus III Patriarch von Jerusalem und Papst Urban VIII. Roma 1933. Pont. Institutum Orientalium Studiorum. 8°, стр. 60.

Kardynał Mercier: **Do moich Alumnów**. Przełożył z francuskiego ks. arcyb. Piotr Mańkowski. Kraków 1933. Wydawnictwo Księży Jezuitów. 8°, стр. 206.

E. Montier: **Le Dimanche du Soldat**. Paris VI-e 1934. Pierre Téqui, Libraire-éditeur 82, rue Bonaparte. m. 8°, стр. 136, брош. 8 fr.

Abbé Lusseau, Abbé Collob: **Manuel D'Études Bibliques**. Rédigé conformément aux directives données par S. S. Pie X aux professeurs d'Écriture Sainte Lettre apostolique „Quoniam in re biblica” (27 mars 1906). Paris VI-e 1934. Pierre Téqui, Libraire-éditeur 82, rue Bonaparte 82. 8°, стр. 1147, брош. 60 fr.

Heinrich Lützel: **Einführung in die Philosophie der Kunst**. Bonn 1934. Peter Hanstein Verlagsbuchhandlung. 8°, стр. 93, брош. 3 Mk., опр. 320 Mk.

O. Dr. Romuald Kostecki: **Św. Albert Wielki** wyznawca, biskup i doktor Kościoła. Lwów 1934. Wydawnictwo OO. Dominikanów. 8°, стр. 178.

Regis Jolivet: **Le Thomisme et la critique de la connaissance**. Paris 1933. Desclée de Brouwer et Cie, éditeurs 8°, стр. 152, брош. 10 fr.

Ks. A. Quinet: **Dla najmniejszych**. Dwadzieścia lekcji katechizmu metodą czynną. Przekład z francuskiego. Kraków 1934. Wydawnictwo Księży Jezuitów. m. 8° стр. 379.

R. P. De Ravignan: **Dernière Retraite** aux religieuses Carmelites du monastère de la rue de Messine, à Paris pendant le mois de novembre 1857. Paris VI-e 1933. Pierre Téqui, Libraire-éditeur 82, rue Bonaparte. m. 8°, стр. 263, брош. 10 fr.

Th. Spăčil S. I.: **Doctrina theologiae orientis separati de revelatione, fide, dogmate**. Roma 1933. Pont. Institutum Orientalium Studiorum. 8°, стр. 390.

O. J. G. Villefranche T. J.: **Dziękczynienie** w zjednoczeniu z Sercem Jezusowym czyli sposób dobrego wyzyskania chwil po komunji świętej. Przełożyła z francuskiego Iza Platerówna. Kraków 1934. Wydawnictwo księży Jezuitów. 16°, стр. 378.

Petrus Vogt: **Mariae Sacrosanctae et Deiparae Virginis vita** ex opere maiore sancti Canisii de Maria Virgine Incomparabili et Dei Genitrice Sacrosancta brevius comprehensa ac mensibus festisque Mariae accomodata. Torino 1934. Casa Editrice Marietti. 8°, стр. 229.

Б. ЖУРНАЛИ:

Ateneum Kapłańskie. Miesięcznik. Włocławek. Sem. Duch. 1934. Zesz. 1/191. — Ks. Dr. J. Pastuszek: Irracjonalizm w najnowszej filozofii. — Ks. Dr. W. Granat: Podstawy dogmatyczne Akcji Katolickiej. — Ks. S. Wyszyński: Kultura bolszewizmu a inteligencja polska. — Ks. E. Grzymała: Nowy rodzaj apostołstwa pracy. — Ks. J. Unslicht: Rozgrzeszanie neomaltuzjanistów. — Ks. J. Mańkowski: Z Niwy Misyjnej (Ameryka Północna). — Ks. J. Zieja: Wśród młodzieży wiejskiej — wiciarzy. — Dr. Żuzelski: Przegląd prasy. — Przegląd naukowy. — Bibliografia etc.

Zesz. 2/192. — Ks. Dr. B. Gładysz: Łacińskie sekwencje mszalne z polskich źródeł średniowiecznych. — Ks. Dr. J. Pastuszek: Irracjonalizm w najnowszej filozofii (dok.). — Ks. S. Wyszyński: Kultura bolszewizmu a inteligencja polska (dok.). — Ks. Dr. A. Roszkowski: Ustawa o ubezpieczeniach w oświeceniu katolicko-społecznym. — E. G.: Katolicyzm i faszyzm. — Dr. Żuzelski: U źródeł przesilenia gospodarczego. — Bibliografia etc.

Bogosłowska Smotra. Zagreb 1934. Broj. 1. Dr. A. Spiletak: Strossmayerova okružnica noći vatikanskog sabora. — Dr. Vj. Wagner: Povijest katoličke crkve u Srbiji u 19. vijeku. — Dr. N. Žuvić: Otkrivenje sv. Ivana i apokrifi. — Prikazi. — Izvještaji.

Голос Спасителя. Місячник. Видають монахи Чина Найсв. Ізбавителя в Йорктоні, Саск. — The Redeemer's Voice, Catherine St. Yorkton, Sask. Canada. Рік I. Ч. I. 1-4.

Der Laie in der Kirche. Wien 1934. Folge 1. — Dr. A. Bruck: Der Laie in der Kirche. Referat, gehalten auf der österreichischen Führertagung. — A. Louise Matzka: Zum Gemeinschaftsproblem. — Dr. K. Lechner: Katholische Aktion und die niederen Weihen. — Ein Pauluswerk. — Ein Weihnachtsbild aus der sächsischen Diaspora. — Führertagung der Katholischen Aktion. — Die Mission des Laien. — Zeitgemäßes Mütterapostolat.

Duhovni Život. Zagreb 1934. Br. 1. — Dr. H. Bošković: Katolički program. — Dr. J. Kuničić: Duševni mir. — Dr. V. Kosir: Čednost. — Dr. D. Budrović: Liturgija kao razmatranje. — Š. Jurkić: Sv. Katarina Sijenska. — Književnost.

„Homo Dei“. Tuchów/Kr. Klasztor OO. Redemptorystów. Rok III-1934. Nr. 1. — Czemu pismo? — O doskonałości chrześcijańskiej. — Na marginesie jednego jubileuszu. — Liga świętości kapłańskiej. — Liturgia po Epifanii. — Dyspenza od postu. — Miscellanea. — Memento. — Bibliografia.

Katechetische Blätter. Organ des deutschen Katechetenvereins. München, Müllerstrasse 50/1 1934. 1 Heft. — Das Alte Testament im Ru. — Schulrat P. J. Kreuzberg: Zum Religionsunterricht in der Landschule. — Dr. Joh. B. Hartmann: Katechet und Kunsterziehung. — G. Götzl: Religionspädagogische Arbeit in Ausstellungsform. — Fr. Heising: Die drei Hauptstücke des E.K. — Mitteilungen.

2 Heft. — Dr. K. Haase: Nationalpolitische Erziehung im RU. — A. Volkmer: Religiöse Volkskunde im RU. — D. Schaefer: Zur Vertiefung des Beichtunterrichtes. — Schulrat Jansen: Erfahrungen in der „Meßerziehung“. — T. Burger: Fest soll mein Taubund immer stehn! — Johanna Klüppel: Mit der Kerze in der Hand. — G. Götzl: Wirklich ein Exempelbuch. — Dina Schaefer: Der Weg des Kindes zum Weißen Sonntag. — Mitteilungen.

L'Unité de l'Eglise. Organe du mouvement pour le retour des dissidents à l'Unité catholique. Paris 8-e, 5, rue Bayard. Nr. 63.

Miesięcznik katechetyczny i wychowawczy. Organ Związku Diec. Kół księży Prefektów. Warszawa, Senatorska 31. 1934. Zesz. 1. — S. Cybulski: Łacina a łacina. — Ks. W. Niemyski: O nauczaniu dzieci wiejskich. — Ks. B. G.: Dajmy dzieciom podręczniki do religii. — Ks. J. S.: Duch chrześcijański w sporcie. — Ks. F. de Ville: Pomoce do akcji misyjnej. — Kronika etc.

Zesz. 2. Ks. J. K.: Rekolekcje dla młodzieży klas starszych: 1. O rekolekcjach 2. O Bożej miłości 3. O grzechu 4. O Pokucie. 5. Przy Komunii św. — Ks. Dr. J. Lubelski: Egzorty pasyjne: I. W ogrodzie oliwnym II. Zdrada Judasza. — Kronika.

Museum. Casopis Slovanských Bohoslovce. Brno, Antonínska 1. 1933. Číslo 1, 2. **Mysterium Christi.** Czasopismo liturgiczne. Kraków. 1933/34. Nr. 2. — Ks. Dr. K. Bieszk: „...Chcąc świat poświęcić najmiłościwszem przybyciem swoim...“ — Ks. J. Cieślak: Uroczystość Trzech Króli. — Ks. T. Karyłowski: Nowy przekład „Tantum ergo“. — Ks. J. Kozłowski: Sposób i metoda nauczania liturgii (dokończenie). — Kronika liturgiczna.

Nr. 3. Ks. J. Cieślak: Wielki Czwartek. — Morstinówna: Benedictio fontis. — Dr. P. Parsch: Obiektywna i subiektywna pobożność. — Oblaci Świeccy O. S. B. — Dekrety synodu w Gorku o ruchu i odnowieniu liturgicznym. — Doremny trud. — Liturgia w niektórych podręcznikach szkolnych. — Z literatury liturgicznej.

Нива. Часопис присвячений церковним і суспільним справам. Львів 1934. Ч. 1, 2, 3. **Oriens.** Dwumiesięcznik poświęcony sprawom religijnym Wschodu. Kraków. Styczeń-Luty 1934. — Ks. J. Urban: Ostateczny stróż prawosławia. — J. Z.: Rzym, Byzancjum i Kijów po r. 1054. — Dr. M. Kastarska: Unja na Siedmiogrodzie. — Ks. S. Łaski: Grecki klasztor u bram Rzymu. — Ks. J. Urban: Prawosławie i rozwody. — Po tamtej stronie. — A. Śmiejan: Ojcowie Kapucyni wschodniego obrządku. — Sprawy wschodnie w Rzymie. — Z prowincji gr.-kat. halickiej. — Cerkiew unicka w Kanadzie.

Prąd. Miesięcznik. Lublin. Uniwersytet. 1934. Styczeń-Luty.

Pro Christo. Wiara i Czyn. Organ młodych katolików. Miesięcznik. Warszawa 1934. Nr. 1, 2, 3.

Przegląd Homiletyczny. Kwartalnik. Kielce. Sem. Duch. 1934. Zesz. 1. — Ks. Dr. Szramek: Homiletyczne pokłosie z podróży do Ziemi św. — Ks. Dr. Tymczak: Święte kazania św. Augustyna. — Ks. St. Borowiecki: Nauczanie dorastającej młodzieży. — Ks. K. Biszytyga: Nauki stanowe. — Ks. J. G.: O rekolekcjach dla robotników. — Ks. J. Ł.: Myśli do kazań o św. Józefie. I. Doskonałość św. Józefa zapowiedziana w figurach St. Test. II. Św. Józef wybranem Bożym. III. Małżeństwo św. Józefa z Marią a małż. współczesne. — O. Fr. Świętek: Przykłady do kazań. Kronika — recenzje — bibliografia.